

Nederlands
Jeugdinstituut

Oranje Fonds
voor sociale initiatieven

Kansen voor jongeren in kwetsbare posities

Vooronderzoek programmering Kansen voor
jongeren II

© 2017 **Nederlands Jeugdinstituut** Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op enige andere wijze zonder voorafgaande schriftelijke toestemming.

Het Nederlands Jeugdinstituut heeft dit rapport geschreven op verzoek van:

Het Oranje Fonds

In het bijzonder bedanken wij de stakeholders die hun expertise hebben gedeeld ten behoeve van het rapport door het geven van interviews en deel te nemen aan de expertmeeting.

Auteurs

Chaja Deen, Afke Donker, Vincent Fafieanie, Paulina Hublart, Elske van Schaardenburgh, Rally Wagemans, Bas Wijnen

Nederlands Jeugdinstituut

Catharijnesingel 47

Postbus 19221

3501 DE Utrecht

Telefoon 030 - 230 63 44

Website www.nji.nl

E-mail info@nji.nl

Inhoudsopgave

Inleiding	5
1. Doelgroep jongeren in kwetsbare posities.....	6
1.1 Definitie.....	6
1.2 Jongeren die niet naar school gaan en niet werken.....	6
1.3 Welke jongeren zijn kwetsbaar?.....	9
1.4 De kwetsbaarste groepen eruit gelicht.....	11
1.4.1 (Speciaal) onderwijs en aanvullende jeugdhulp.....	12
1.4.2 Voortijdig schoolverlaten.....	13
1.4.3 Jongeren met een beperking of psychische klachten.....	13
1.4.4 Jongeren in/uit een justitiële jeugdinrichting.....	14
1.4.5 Tiernermoeders.....	15
1.4.6 Vluchtelingen en migranten.....	15
Jongeren en hun omgeving (ongelijke verdeling van hulpbronnen).....	16
1.5 Eerste conclusies m.b.t. de afbakening van de doelgroep.....	17
2. Bestaande kaders en wetgeving	18
2.1 De adolescentiefase.....	18
2.2 Verantwoordelijkheden.....	18
2.2.1 Onderwijs.....	18
2.2.2 Gemeenten.....	20
2.2.3 UWV.....	22
2.2.4 RMC.....	22
2.2.5 Arbeidsmarktregio's en werkbedrijven.....	23
2.2.6 Werkgevers.....	23
2.3 Ontwikkelingen.....	24
2.3.1 Vervolg aanpak Voortijdig schoolverlaten.....	25
2.3.2 Vervolg aanpak jeugdwerkloosheid: programma transformatie sociaal domein.....	25
2.3.3 Jeugdhulp en zorg.....	26
3. Inzichten uit het veld en uit literatuur	27
3.1 Doelgroep(en); welke jongeren verdienen extra aandacht?.....	27
3.2 Initiatieven.....	28
3.3 Werkzame elementen.....	32
3.4 Kansen voor verbetering.....	35
4. Conclusie & advies	40
Bijlage 1: CHAID-analyse.....	43

Bijlage 2: Aantal leerlingen vso en praktijkonderwijs per gemeente ...	44
Bijlage 3: Mbo'ers per gemeente	53
Bijlage 4: Jongeren in jeugdhulp per gemeente	62
Bijlage 5: Voortijdig schoolverlaten per gemeente.....	71
Bijlage 6: Ondersteuningsinstrumenten gemeenten op basis van de Participatiewet.....	80
Bijlage 7: Overzicht stakeholders	81
Bijlage 8: Kader telefonische interviews stakeholders	83
Bijlage 9: Gouden tips uit de expertmeeting.....	85
Bijlage 10: Literatuur	87

Inleiding

Om meer zicht te krijgen op hoe het programma Kansen Voor Jongeren II er uit moet gaan zien, laat het Oranje Fonds onderstaand vooronderzoek uitvoeren door het Nederlands Jeugdinstituut (NJI).

Doel van het programma is het versterken van de kansen van jongeren om sociaal-economisch zelfstandig te worden. De focus van het voorgenomen programma van het Oranje Fonds ligt op methodieken van vrijwillige inzet in de begeleiding aan jongeren in de leeftijd van 16 tot 27 jaar voor jongeren die op en naar het voortgezet- en middelbaar onderwijs gaan en/of arbeidstoeleiding. In het bijzonder gaat het om jongeren die geen startkwalificatie hebben of deze hoogstwaarschijnlijk niet gaan halen.

Om dit programma vorm te geven, heeft het Oranje Fonds het Nederlands Jeugdinstituut (NJI) gevraagd in kaart te brengen:

1. Welke jongeren rekenen we tot de kwetsbare doelgroep, en om hoeveel jongeren gaat het landelijk en regionaal?
2. Welke methodische aanpakken en werkzame factoren kunnen bijdragen aan een verbeterde participatie van jongeren in kwetsbare posities in de samenleving?
3. Welke rol kan het Oranje Fonds hebben naast de al ingezette beleids- en professionele inzet door onderwijs, overheden en werkgevers?

Om de gevraagde informatie in kaart te brengen, bestaat dit vooronderzoek uit verschillende delen. Op basis van literatuur en data-analyse van microdata van het CBS is de doelgroep in kaart gebracht. Bestaande kaders en wetgeving, met daarin verantwoordelijkheden en recente ontwikkelingen zijn weergegeven. Vervolgens is er een veldonderzoek gedaan door middel van telefonische interviews met belangrijke stakeholders, welke getoetst is aan relevante literatuur. De uitkomsten en eerste conclusies zijn vervolgens getoetst door een expertmeeting.

De uitkomsten van het vooronderzoek zijn verwerkt in dit rapport. Het rapport bestaat uit drie delen: In deel 1 ordenen we feiten en cijfers over jongeren in kwetsbare posities. Op basis van deze groepen, kan het Oranje Fonds een keuze maken in de afbakening van hun doelgroep.

Deel 2 gaat in op wetgevende kaders, actuele initiatieven en te verwachten ontwikkelingen in wet- en regelgeving.

In deel 3 ordenen we bevindingen uit het veldonderzoek in: kansrijke initiatieven (in het maatschappelijk middenveld), werkzame elementen en kansen voor verbetering. Dit verbinden we aan opbrengsten van ons literatuuronderzoek over effectieve ondersteuning van jongeren in kwetsbare posities. Tot slot geven we in hoofdstuk 4 antwoord op de onderzoeksvragen en geven we adviezen. In de tekst zijn hyperlinks opgenomen naar relevante websites en achtergrondinformatie; dit betreft de [blauwe](#) woorden.

1. Doelgroep jongeren in kwetsbare posities

1.1 Definitie

In Nederland is het voor een deel van alle jongeren van 16 tot 27 jaar lastig een stabiele startpositie op de arbeidsmarkt en in de samenleving te “bemachtigen”. Deze jongeren en jongvolwassenen hebben vaak moeite met het behalen van een startkwalificatie en mede daardoor meer moeite met het vinden van werk. Ook verwerven zij niet of nauwelijks een duurzame positie op de arbeidsmarkt.

Zij zijn kwetsbaar doordat ze op een of meerdere leefdomeinen problemen hebben. Het gaat dan vooral om leren, werken, sociale relaties of zelfredzaamheid. Hierin zijn diverse groepen jongeren te onderscheiden en vaak is er sprake van overlap. De volgende deelgroepen hebben voornamelijk moeite met het vinden en behouden van werk:

- Jongeren die (zonder startkwalificatie) uitstromen uit voortgezet speciaal onderwijs, praktijkonderwijs en entreeopleiding (voormalig mbo niveau 1), waarvan de verwachting is dat ze met een verminderde loonwaarde op de arbeidsmarkt terecht komen;
- Thuiszitters en voortijdig schoolverlaters (vsv-ers)¹ uit het reguliere voortgezet onderwijs en mbo niveau 2 en hoger;
- Jongeren met een beperking die hen belemmert deel te nemen aan de arbeidsmarkt (vielen voorheen deels onder Wajong);
- Specifieke groepen jongeren die in combinatie met andere factoren kwetsbaarder zijn (veelal gaat het om een combinatie van factoren die kwetsbaar maken), zoals:
  - jongeren die uit detentie komen, en geld verdienen in de criminaliteit
  - jongeren uit de straatcultuur
  - migrantenjongeren
  - jongeren die veel ondersteuning nodig hebben en die daardoor weinig onderwijs hebben genoten
  - Tienermoeders
  - Jongeren met een psychiatrische stoornis/achtergrond
  - Jonge vluchtelingen
  - Jongeren uit multi probleem gezinnen
  - Jongeren met een ontbrekend netwerk waardoor steun ontbreekt
  - Jongeren die meer dan anderen kansen missen als gevolg van maatschappelijke tendensen als polarisatie, discriminatie op de arbeidsmarkt

Het ministerie van OCW hanteert een iets nauwere definitie van het begrip ‘kwetsbare jongeren’. Zie hiervoor bijvoorbeeld bijlage 1 van [de kamerbrief](#) van minister Bussemaker over extra kansen voor jongeren in een kwetsbare positie van eind 2014.

1.2 Jongeren die niet naar school gaan en niet werken

In dit hoofdstuk geven we cijfers (met tekst en uitleg) over:

- Het percentage jongeren in Nederland dat niet werkt en niet naar school gaat;
- De factoren in de voorgeschiedenis van deze jongeren die hiermee samenhangen;
- Het aantal jongeren in kwetsbare posities.

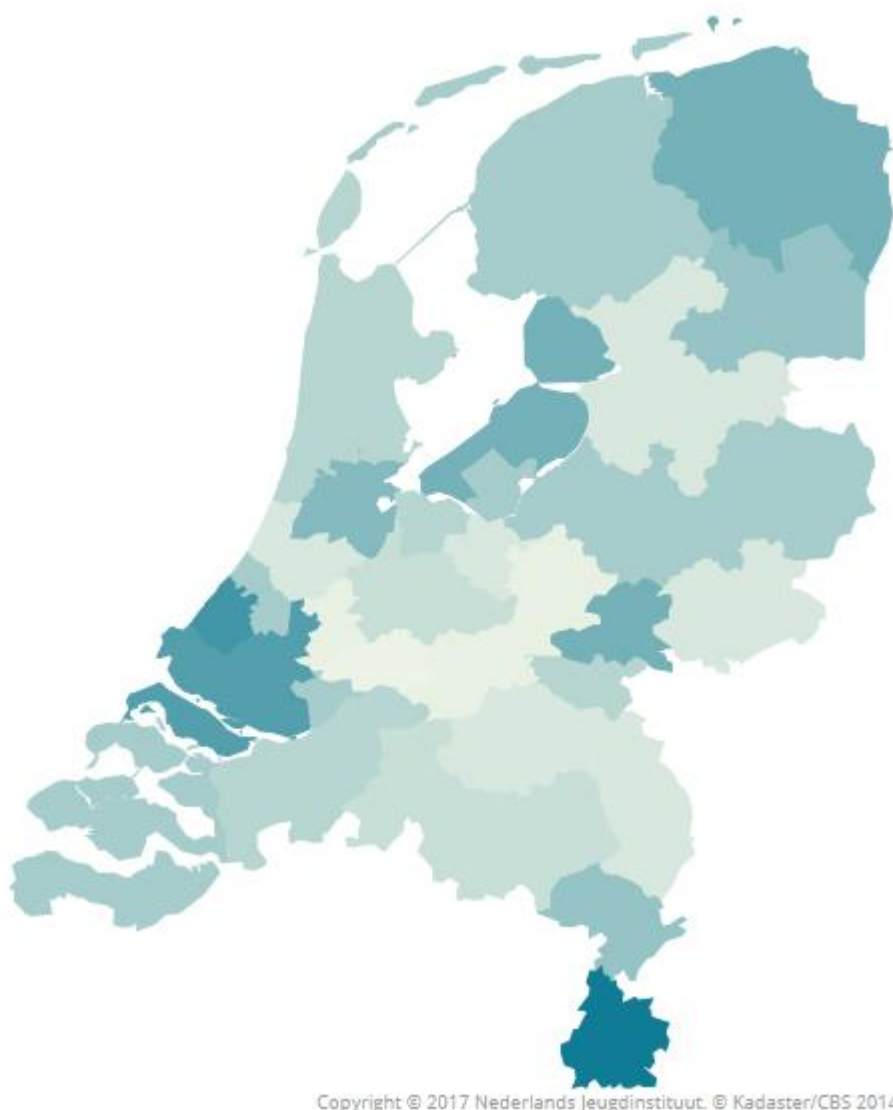
---

¹ Thuiszitters en vsv-ers zijn niet hetzelfde. Bekijk voor een toelichting [het begrippenkader schoolverzuim](#) en lees meer over de definitie thuiszitter in [de notitie van Ingrado](#).

In 2016 had landelijk 7,9%² van de jongeren tussen de 15 en de 34 jaar oud geen werk en volgde geen onderwijs of training. Voor 2014 is het mogelijk om gegevens over het al dan niet volgen van onderwijs en het hebben van een baan, te combineren met gegevens over inschrijvingen bij het Centrum voor Werk en Inkomen (CWI) en voorgeschiedenis van jongeren in onderwijs en jeugdhulp en om de percentages te berekenen per arbeidsmarktregio. Deze gegevens zijn online voor Nederland en de arbeidsmarktregio's op te halen in de [Participatiemonitor](#)³.

In de onderstaande figuur ziet u de percentages van het aantal jongeren zonder werk en zonder onderwijsinschrijving, hierna NEET-jongeren (neither employment, education or training) genoemd, weergegeven per arbeidsmarktregio. Hoe donkerder de regio staat weergegeven, hoe hoger het percentage. Landelijk was het percentage NEET in 2014 11,5%. Slechts 9,9% van deze NEET-jongeren staat ingeschreven bij het CWI en iets minder dan 5% maakt gebruik van een SRG-voorziening, vaak een "overige" voorziening zoals job-coaching, schuldhulpverlening of kinderopvang.

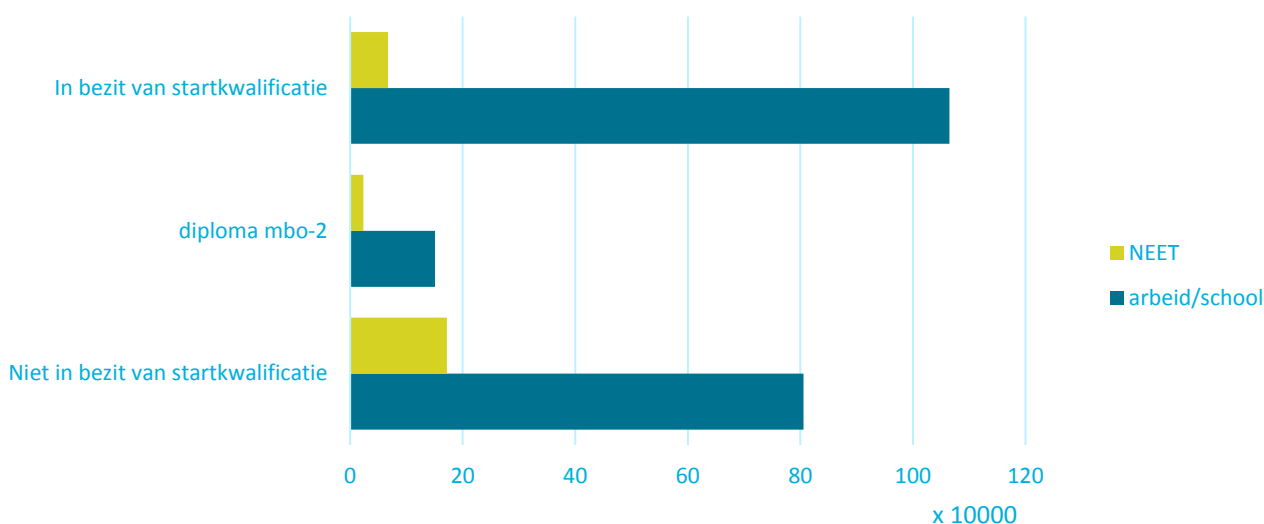
Figuur 1. Percentages NEET-jongeren per arbeidsmarktregio

² Bron: Eurostat

³ De resultaten in deze paragraaf zijn gebaseerd op analyses die door het Nederlands Jeugdinstituut zijn uitgevoerd op niet-openbare microdata van het Centraal Bureau voor de Statistiek. Dit onderzoek wordt ook gepubliceerd via de participatiemonitor, een uitbreiding op de monitor AOJ van het Nji. De Participatiemonitor is een monitor in ontwikkeling.

Uit het onderstaande staafdiagram blijkt dat het merendeel van de jongeren in het bezit is van een startkwalificatie. Deze jongeren zijn relatief minder vaak NEET dan jongeren zonder startkwalificatie. Landelijk bestaat er een discussie over de waarde van een mbo-diploma. Het behalen van een startkwalificatie heeft geen direct effect om te kunnen starten op de arbeidsmarkt. Andere factoren zoals de arbeidsmarkt, kennis en vaardigheden, opleidingsniveau en werkgeversperspectief zijn ook van invloed op het verwerven van een baan. De term startkwalificatie impliceert ook dat jongeren met een lager opleidingsniveau kansloos zijn. Dat is niet het geval. Bijvoorbeeld door het behalen van deel certificaten of het opdoen van vaardigheden bij een werkgever, kan de kans op werk voor een jongere hoger maken. Vanwege deze landelijke discussie over de waarde van een mbo-diploma op niveau 2, en vanwege de vraag van het Oranje Fonds over de doelgroepafbakening hebben we die hieronder apart weergegeven. Hier staat weergegeven hoeveel jongeren in Nederland een startkwalificatie, een diploma op mbo niveau 2 of geen startkwalificatie hebben en NEET zijn (de lichtgroene balk) of werken/naar school gaan (de donkerblauwe balk). Zo is duidelijk dat de meeste jongeren tussen de 16 en de 27 jaar een startkwalificatie hebben en naar school gaan of werk hebben (de bovenste donkerblauwe balk). Ook is zichtbaar dat veel jongeren die NEET zijn (de lichtgroene balken), geen startkwalificatie hebben.

Figuur 2. Aantal jongeren (16-27) met wel of geen startkwalificatie, uitgesplitst naar jongeren die NEET zijn of werken/naar school gaan (1 oktober 2014). De middelste balk geeft apart het aandeel jongeren met een startkwalificatie op mbo-2 niveau weer.

1.3 Welke jongeren zijn kwetsbaar?

In Nederland heeft ongeveer één op de tien jongeren van 16 tot 27 jaar oud geen baan en gaat niet naar school (peildatum 1 oktober 2014). Al deze jongeren hebben hun eigen verhaal waarom het (tijdelijk) niet lukt om op school te blijven of waarom ze na hun schoolloopbaan geen baan kunnen vinden of houden. Niet voor al deze jongeren betekent het dat ze in een blijvend kwetsbare positie zitten. Het is belangrijk om de overlap tussen deze verhalen te vinden en zo risicofactoren te bepalen. Als je groepen kunt beschrijven waarvan relatief veel jongeren op enig moment geen baan hebben of naar school gaan, is het beter mogelijk om middelen en tijd gericht in te zetten voor deze groepen. Zo worden hun kansen vergroot.

Er zijn veel factoren waarvan gedacht wordt dat ze jongeren kwetsbaar maken: het niet hebben van een startkwalificatie, een onderwijsgeschiedenis in praktijkonderwijs of speciaal onderwijs, maar ook een verleden in jeugdhulp, jeugdbescherming of jeugdreclassering kan aangeven dat een jongere kwetsbaar is.

In de onderstaande analyse hebben we met behulp van CBS microdata onderzocht welke factoren er voor zorgen dat jongeren een grotere kans lopen om zonder baan en school te komen zitten⁴. Op basis van registratiebestanden (sociaal-economische categorie en onderwijs) is per jongere bekend of ze op 1 oktober 2014 op school zitten of een baan hebben of niet. Op basis van historische bestanden is voor alle jongeren ook bekend op welke schooltypen ze zaten van 1 oktober 2010 tot en met 1 oktober 2013⁵, of ze in die jaren geregistreerd zijn geweest als voortijdig schoolverlater en of ze in 2012 of 2013 een vorm van jeugdhulp hebben gehad. Tevens staat geregistreerd of de jongeren een startkwalificatie⁶ hebben behaald, hoe oud ze zijn en wat hun herkomst is. We gebruiken de geregistreeerde kenmerken om te onderzoeken welk van deze kenmerken in de voorgeschiedenis van jongeren een hoge kans op NEET met zich meebrengt. Omdat de historische bestanden terugkijken tot 2012 (jeugdhulp) of 2010 (onderwijs), nemen we in de analyse alleen jongeren tot 20 jaar oud mee. Van oudere jongeren is de voorgeschiedenis op dit moment niet voldoende in beeld te brengen. We kunnen dus nog geen uitspraken doen over of jongeren op latere leeftijd alsnog een baan vinden of over verschillen tussen jongeren die recent het onderwijs hebben verlaten en jongeren die langer geleden (in ander onderwijs- of jeugdhulpbeleid, of in een ander economisch klimaat) de arbeidsmarkt op kwamen.

Om te onderzoeken welke factoren het hoogste risico met zich meebrengen om NEET te worden, voeren we een CHAID-analyse uit (Chi-squared Automatic Interaction Detector). Dit is een analyse die bepaalt welke onafhankelijke variabele (de voorgeschiedenis- en achtergrondvariabelen zoals die hierboven genoemd zijn) het grootste verschil “veroorzaakt” in het risico om NEET te worden. We hebben de risicofactoren grafisch weergegeven in [Bijlage 1](#). Uit de analyse blijkt dat voortijdig schoolverlaten de grootste risicofactor is. Van de jongeren die niet als voortijdig schoolverlater geregistreerd hebben gestaan, is slechts 3,9% NEET, van de jongeren die wel een melding hebben als voortijdig schoolverlater, is dat 31,5%. Vervolgens bepaalt de analyse per subgroep (wel of niet vsv) wat vervolgens de grootste risicofactor is. De analyse die wij hebben uitgevoerd doet dit tot vier niveaus diep. Zo zijn meer specifieke risicogroepen te identificeren. In [Bijlage 1](#) staat dit weergegeven in een boomstructuur. Op ieder niveau wordt de groep jongeren verder uitgesplitst. We hebben per splitser de categorie met het hoogste percentage NEET groen gearceerd.

---

⁴ De resultaten zijn gebaseerd op eigen berekeningen van het Nederlands Jeugdinstituut op basis van niet-openbare microdata van het Centraal Bureau voor de Statistiek. Dit onderzoek wordt ook gepubliceerd via de participatiemonitor, een uitbreiding op de monitor AOJ van het Nji. De microdata zijn gegevens die geanonimiseerd op persoonsniveau gekoppeld kunnen worden.

⁵ We baseren dit op inschrijvingsgegevens op teldatum 1 oktober.

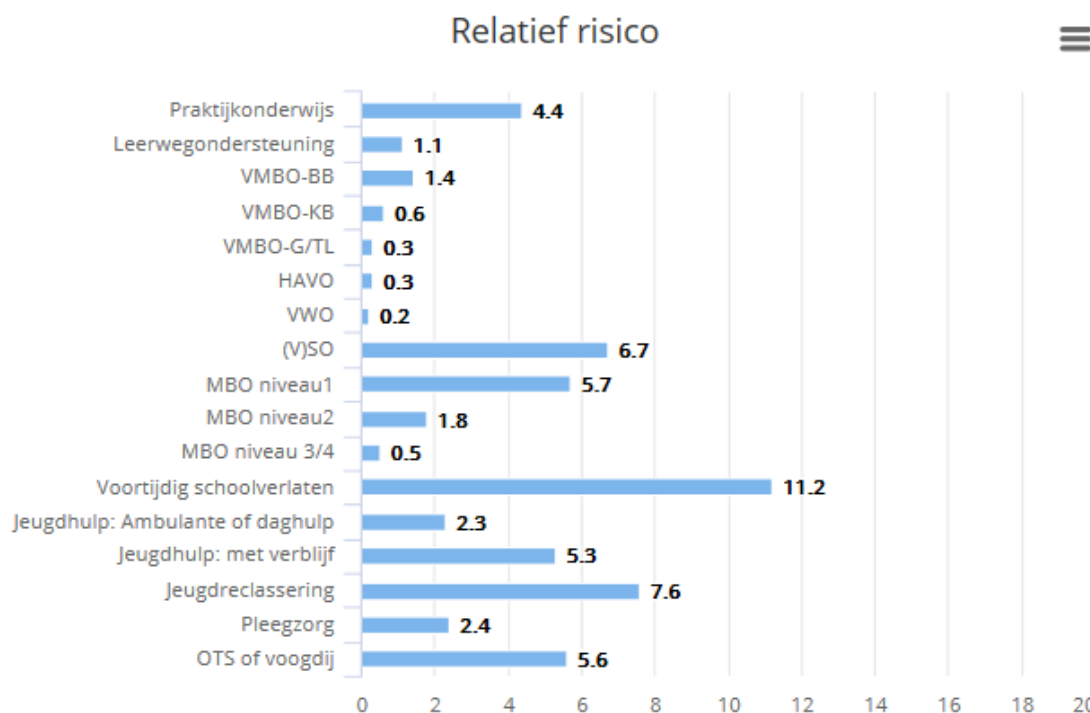
⁶ Vanwege de huidige discussies over diploma's op het niveau van mbo-2 hebben we dit apart opgenomen. Jongeren hebben dus of wel een startkwalificatie, of niet, of een diploma op niveau mbo-2.

Zo blijkt dat jongeren zonder geschiedenis in voortijdig schoolverlaten toch kwetsbaar zijn als ze een geschiedenis hebben in speciaal onderwijs, vooral tegen de tijd dat ze 20 zijn geworden. Dit geldt niet voor de 600 jongeren die niet alleen speciaal onderwijs, maar ook mbo hebben gevolgd op niveau 3 en/of 4.

Van de groep jongeren die voortijdig schoolverlater zijn, valt op dat met name jongeren die naar het mbo niveau 1 gaan een grote kans hebben op NEET. Wat daarbij nog een rol speelt, hangt af van hoe oud de jongeren zijn. Op 18-jarige leeftijd zijn vooral de jongeren kwetsbaar die niet ook mbo niveau 2 gevolgd hebben (risico op NEET: 52,1%), op 19-jarige leeftijd de jongeren die ook op het speciaal onderwijs ((v)so) hebben gezeten (risico op NEET: 59,2%) en op 20-jarige leeftijd jongeren die een lichte vorm van jeugdhulp hebben ontvangen (ambulante hulp of daghulp) (risico op NEET: 61,1%). Jongeren op 17-jarige leeftijd die mbo-1 volgen hebben vooral een risico op NEET (50,4%) als ze géén vso hebben gevolgd. Stroomden ze wel door op mbo-1 vanuit het vso, dan is de kans op NEET aanzienlijk kleiner (22,9%).

Naast deze allesomvattende analyse brengen we hieronder per voorgeschiedenisvariabele in beeld wat het relatief risico is om NEET te worden. Het relatief risico is de verhouding tussen het risico dat jongeren met deze voorgeschiedenis en het risico van jongeren zonder deze voorgeschiedenis. Zo hebben jongeren met een geschiedenis in Praktijkonderwijs 4,4 keer meer kans om NEET te worden dan jongeren zonder voorgeschiedenis in het praktijkonderwijs. Ook hieruit blijkt dat VSV een grote risicofactor is, evenals (v)so, mbo niveau 1 en jeugdreclassering, en OTS/voogdij en jeugdhulp met verblijf. Als de waarde lager is dan 1, hebben jongeren met deze voorgeschiedenis juist een lagere kans om NEET te worden. Jongeren met een voorgeschiedenis in het vwo, hebben 0,2 keer zo veel kans om NEET te worden dan jongeren die niet op het vwo gezeten hebben.

Figuur 3. Relatief risico om NEET te worden (jongeren tussen 16 en 21 jaar oud, peildatum 1 oktober 2014).

1.4 De kwetsbaarste groepen eruit gelicht

In Nederland wonen in 2017 ruim 2,3 miljoen jongeren tussen de 16 en 27 jaar oud. In de voorgaande paragraaf hebben we een aantal groepen geïdentificeerd dat duidelijk kwetsbaar is. We hebben dat gedaan op basis van historische data. Vervolgens willen we weten hoeveel jongeren zich nu in een kwetsbare positie bevinden. Dat kunnen we doen op basis van meer recente gegevens. Deze jongeren zijn terug te vinden in het onderwijs dat ze volgen en de hulp die ze ontvangen:

Een aantal groepen is in de bovenstaande analyses niet apart opgenomen, maar betreffen wel jongeren in kwetsbare posities. Dit zijn de groepen waarvan in paragraaf 1.1 werd aangegeven dat ze moeite hebben met het vinden en behouden van werk.

Voor zover dat mogelijk is brengen we de grootte van deze groepen hieronder in beeld. Omdat we er hier voor kiezen om enkelvoudige groepen in beeld te brengen, kunnen we meer recente cijfers gebruiken.

1.4.1 (Speciaal) onderwijs en aanvullende jeugdhulp

Landelijk gingen er in schooljaar 2015/2016 68.214 leerlingen naar het (voortgezet) speciaal onderwijs (7% van het totaal aantal vo-leerlingen) en 29.806 leerlingen naar het praktijkonderwijs (3% van het totaal aantal vo-leerlingen)⁷. In [Bijlage 2](#) staat per gemeente hoeveel leerlingen naar het speciaal onderwijs en naar praktijkonderwijs gaan. [Bijlage 3](#) bevat een overzicht van het aantal mbo'ers per gemeente.

Uit onze analyses blijkt bovendien dat jongeren die jeugdhulp ontvangen meer kwetsbaar zijn dan jongeren die geen jeugdhulp ontvangen. Landelijk kreeg in 2016 10,6% van alle jongeren tot 18 jaar jeugdhulp en 1,2% kreeg te maken met jeugdbescherming. Van de jongeren van 12 tot 23 jaar oud kreeg 0,5% te maken met jeugdreclassering. De cijfers per gemeente vindt u in [Bijlage 4](#).

Jongeren die in een kwetsbaar onderwijstype zitten en jeugdhulp ontvangen, hebben een verhoogde kans op een kwetsbare positie. Hieronder staat voor de jongeren in praktijkonderwijs, (v)so en mbo (jongeren tot 18 jaar oud) hoeveel jongeren een vorm van jeugdzorg ontvingen. Eerst is het aantal jongeren dat enige vorm van jeugdzorg ontving weergegeven en vervolgens het aantal per soort jeugdzorg (jeugdhulp, jeugdbescherming, jeugdreclassering)⁸. Omdat het mogelijk is dat een leerling meerdere soorten jeugdzorg ontvangt, tellen de laatste aantallen niet op tot het eerste aantal. Ter vergelijking plaatsen we het totaal aantal leerlingen in schooljaar 2015/2016 in de laatste kolom.

Tabel 1. Aantal jongeren (tot 18 jaar) met jeugdzorg (2015), uitgesplitst jeugdhulp, jeugdbescherming en jeugdreclassering.

	Jeugdzorg	jeugdhulp	jeugdbescherming	jeugdreclassering	Aantal leerlingen 2015/2016
<i>Praktijkonderwijs</i>	5.972 (20 %)	5.469	1.324	378	29.806
<i>(v)so</i>	23.545 (34,5 %)	22.633	3.910	669	68.214
<i>MBO</i>	7.423 (4,7 %)	6.484	693	1.146	155.580 ⁹

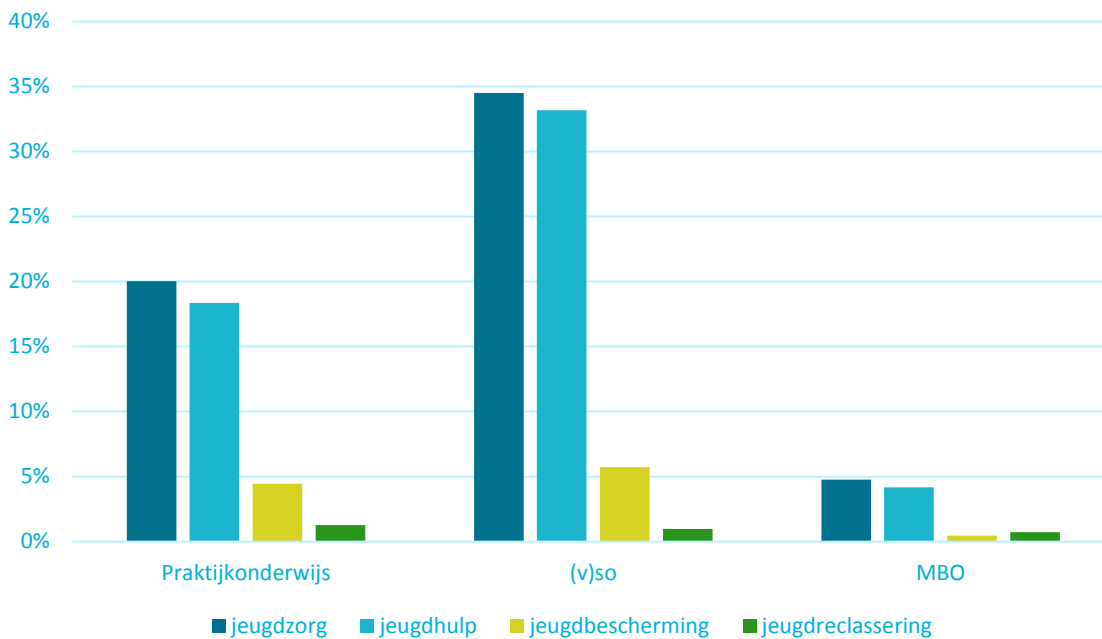
De betreffende percentages staan weergegeven in de onderstaande figuur. Zo is direct duidelijk dat vooral leerlingen op het (v)so vaak jeugdhulp ontvangen. In het mbo ligt het percentage lager, terwijl juist daar vooral de jongeren die jeugdhulp ontvangen (en op niveau 1 zitten of hebben gezeten) een kwetsbare positie hebben.

⁷ Bron: CBS Statline – schooljaar 2015/2016, voorlopige cijfers

⁸ Bron: Monitor AOJ – cijfers over 2015. De cijfers zijn gebaseerd op analyses die door het Nji zijn uitgevoerd op niet-openbare microdata van het CBS.

⁹ Dit aantal wijkt af van het eerder genoemde aantal. Hier betreft het leerlingen die jonger zijn dan 18.

Figuur 4. Percentages jongeren (tot 18 jaar) met jeugdzorg (2015).

1.4.2 Voortijdig schoolverlaten

Voortijdig schoolverlaters zijn jongeren die van school gaan zonder diploma havo, vwo, mbo (niveau 2) of hoger. Uit landelijke cijfers blijkt dat er zijn steeds minder voortijdig schoolverlaters zijn (zie voor een overzicht van de cijfers Rijksoverheid.nl). In 2002 vielen 71.000 jongeren uit zonder deze 'startkwalificatie'. In het schooljaar 2015-2016 waren dit 22.948 jongeren. In [Bijlage 5](#) vindt u deze percentages per gemeente.

Het terugdringen van het aantal vsv-ers heeft de laatste jaren veel aandacht gekregen van uit de overheid. De inzet van de RMC-regio's, in samenwerking met de scholen, gemeenten en jeugdhulp, heeft er voor gezorgd dat een groot deel van deze jongeren snel weer teruggaat naar school.

1.4.3 Jongeren met een beperking of psychische klachten

Het hebben van een beperking kan een belemmering zijn voor deelname aan de arbeidsmarkt. Vóór 2015 maakten ook jongeren met een beperking mét en zonder arbeidsvermogen aanspraak op een Wajong uitkering. De jonggehandicapten kwamen dan in een werk-, studie- of uitkeringsregeling terecht. In tabel 2 is te zien om hoeveel jongeren het gaat. In 2011 viel 51 procent van de Wajongers onder de werkregeling en 41 procent onder de studieregeling¹⁰.

Sinds 2015 hebben alleen mensen met een ziekte of handicap die duurzaam geen arbeidsvermogen hebben, recht op Wajong. Het gaat om mensen die nooit meer kunnen werken. Zij krijgen van UWV een Wajong-uitkering als ze voldoen aan de voorwaarden voor een Wajonguitkering. Jonggehandicapten die wel kunnen werken krijgen hulp bij het vinden van geschikt werk, of kunnen een bijstandsuitkering aanvragen als ze voldoen aan de voorwaarden voor bijstand.

De inperking van de Wajong betekent dat de groep niet uitkeringsgerechtigden, de zogenoemde Nuggers, in volume zal toenemen¹¹. Sinds de invoering van de Participatiewet valt de groep Wajongers

¹⁰ Bron: UWV: cijfers over de Wajong

¹¹ Bron: [\(Niet\) uitkeringsgerechtigde schoolverlaters van het vso en praktijk onderwijs, 2015](#)

met arbeidsvermogen onder de doelgroep van de Participatiewet. Dit betekent dat zij aanspraak maken op hulp vanuit de gemeente bij het zoeken van werk en zo nodig bij het aanvragen van bijstand. Dit geldt alleen voor nieuwe toetreders. Jongeren die al onder de Wajong vielen, worden in de periode 2015 tot 2017 herbeoordeeld door het UWV om te bepalen of zij mogelijkheden hebben om te werken. De wetswijziging heeft onder andere tot doel het aantal Wajonguitkering te verminderen en meer mensen in het reguliere bedrijfsleven te laten participeren¹².

Tabel 2. Jongeren tot 27 met Wajonguitkering¹³

Periode	Aantal jongeren
2010	65.750
2011	71.880
2012	76.930
2013	82.570
2014	86.950
2015	90.050

Jongeren met psychische problematiek zijn kwetsbaar als het gaat om arbeidstoeleiding, ook als hun problematiek niet ernstig genoeg is om een Wajong-uitkering voor aan te vragen.

In 2014 kregen in Nederland 96.955 jongeren tussen de 12 en de 18 jaar oud GGZ-ondersteuning gefinancierd vanuit de zorgverzekeringswet. Voor 76.170 jongeren betrof dit gespecialiseerde GGZ¹⁴.

1.4.4 Jongeren in/uit een justitiële jeugdinstelling

Jongeren die in een justitiële jeugdinstelling (JJI) verblijven of een verleden hebben in een JJI zijn kwetsbaar op meerdere gebieden, waaronder de toeleiding naar arbeid en arbeidsparticipatie. In een justitiële jeugdinstelling (JJI) verblijven jongeren in de leeftijd van 12 tot 18 jaar, met een uitloop naar maximaal 23 jaar. Elke jongere is verplicht om het dagprogramma met onderwijs te volgen. Het onderwijs wordt verzorgd door een vso cluster 4 instelling. JJI's werken steeds meer samen met samenwerkingsverbanden vo, individuele scholen en de gemeenten om jongeren bij uitstroom een plek op school te bieden of in het proces van arbeidstoeleiding te ondersteunen. Een zinnvolle dagbesteding is een belangrijke beschermende factor tegen recidive¹⁵.

Tabel 3 laat het totaal aantal jongeren per jaar zien dat instroomt in JJI's. De instroom van het aantal jeugdigen is in de periode tussen 2011 en 2014 afgenomen. In 2015 is er echter een lichte stijging te zien in het aantal opnames van strafrechtelijk jongeren: dit hangt nauw samen met de invoering van het adolescentenstrafrecht (ASR) in 2014.

Tabel 3. Instroom in justitiële jeugdinstelling¹⁶

Jaartal	Aantal
2011	1.931
2012	1.918
2013	1.494
2014	1.391
2015	1.437

¹² Bij ongewijzigd beleid zou in 2050 het aantal Wajongers zijn opgelopen tot meer dan 400 duizend. Het was financieel onhoudbaar voor het sociale zekerheidstelsel om op deze wijze door te gaan.

¹³ Aantal uitkeringen in januari van het betreffende jaar. Bron: CBS Statline.

¹⁴ Bron: Jeugdmonitor Statline

¹⁵ Bron: [Dienst Justitiële inrichtingen](#)

¹⁶ Bron: [DJI in getal 2011-2015](#)

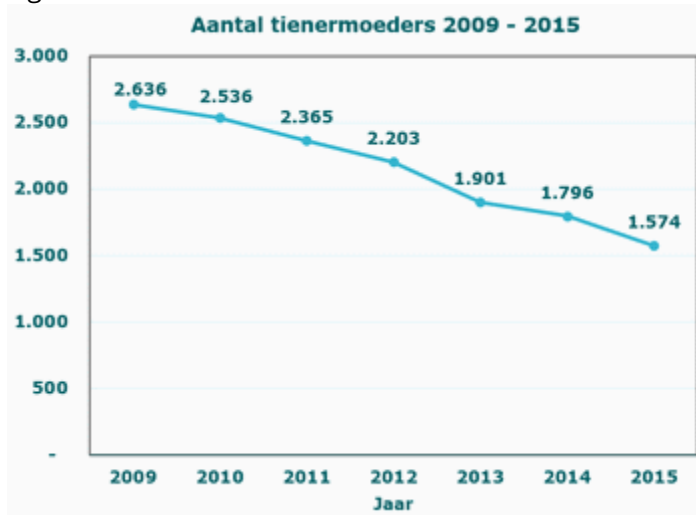

1.4.5 Tienermoeders

Meisjes die jong moeder worden, zeker zonder partner, hebben moeite om onderwijs te (blijven) volgen en/of werk te zoeken en te behouden. Er wordt landelijk steeds meer aandacht besteed aan deze doelgroep.

In 2015 waren er in Nederland 2.579 tienermoeders en werden er 1.570 kinderen geboren waarvan de moeder nog geen 20 was¹⁷. Het aantal tienermoeders in Nederland neemt langzaam af, zie de onderstaande figuur.

Figuur 5. Aantal tienermoeders in Nederland.

1.4.6 Migranten

Jongeren die vanuit een ander land naar Nederland komen, vinden ook moeilijker een baan dan jongeren die hier zijn opgegroeid. In 2015 heeft 75,2 procent van alle 0- tot 25-jarigen in Nederland een Nederlandse achtergrond en bijna 25 procent een migratie-achtergrond¹⁸ (24,8%). Deze laatste groep is opgebouwd uit bijna 17 procent met een niet-westerse en 8 procent met een westerse afkomst¹⁹. Vergeleken met 2014 is er een lichte daling in het aantal jeugdigen met een Nederlandse achtergrond (75,5% in 2014) en een lichte stijging in het aantal jeugdigen met een westerse en niet-westerse migratie achtergrond. Van de niet-westerse jeugd behoort de grootste groep met ruim 26 procent van de migrantenjeugd tot de categorie 'overige'. Hiertoe behoren onder meer jeugdigen uit Somalië, Afghanistan, Iran en Irak.

1.4.7 Vluchtelingen

In 2015 werden in Nederland 43.095 eerste asielverzoeken gedaan, waarvan 24% door minderjarigen. Ook waren er 13.845 nareizigers, waarvan 61% jonger was dan 18. Bijna 4000 jongeren (3.860) kwamen als alleenstaande minderjarige vreemdeling naar Nederland.

¹⁷ Bron: CBS Statline

¹⁸ Persoon van wie ten minste één ouder in het buitenland is geboren.

¹⁹ Bron: CBS Statline

Jongeren en hun omgeving (ongelijke verdeling van hulpbronnen)

Verschillende factoren in de omgeving van een jongere kunnen van invloed zijn op de mate waarin een jongere kan participeren in de maatschappij²⁰. De (maatschappelijke) context heeft direct invloed op wat een jongere kwetsbaarder kan maken. We onderscheiden drie niveaus waarin de context invloed heeft op de jongere.

De jongere

De jongere kan intrinsieke problemen hebben, zoals psychische of lichamelijke problemen, een lager IQ of andere in de persoon gelegen problematiek. Dit kan een jongere kwetsbaarder maken dan zijn leeftijdgenoten. Een jongere met een lager IQ (LVB jongeren) ligt de complexiteit in een lager ontwikkelingsniveau, dan hun kalenderleeftijd veronderstelt. Een LVB-jongere van 23 jaar functioneert bijvoorbeeld als iemand van 14 jaar. Intrinsieke problemen kunnen leiden tot problemen in leefdomeinen, bijvoorbeeld het aanvragen van een uitkering, vinden van woonruimte en participatie²¹.

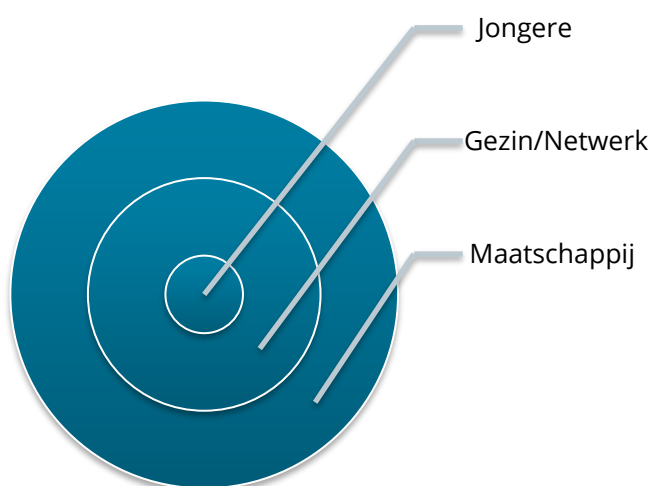
De jongere en zijn netwerk

Jongeren hebben op de weg naar volwassenheid te maken met verschillende uitdagingen op **meerdere leefgebieden** zoals onderwijs, werk, inkomen, zorg, veiligheid en wonen. Soms kunnen jongeren op deze leefgebieden wel een steuntje in de rug gebruiken. Niet alle jongeren hebben een sterk eigen *netwerk* (ouders, broers, zussen, vrienden, etc.) dat hierbij kan ondersteunen. Bijvoorbeeld ouders zijn gescheiden, overleden of niet in beeld of de jongere heeft een thuissituatie die niet stabiel is. Dit maakt hen kwetsbaarder. Steun in het eigen netwerk is belangrijk zodat jongeren leren omgaan met tegenslag of moeilijke momenten, maar ook bijvoorbeeld het leren omgaan met anderen.

De jongere in de maatschappij

Naast de directe omgeving van de jongeren zorgen bepaalde factoren in de maatschappij voor ongelijke kansen voor jongeren. Zo onderscheidt het Sociaal Cultureel Planbureau²² drie maatschappelijke scheidslijnen die jeugd en jongeren direct raken:

1. Verschil levensverwachting/kwaliteit van leven
2. Kansenongelijkheid in onderwijs en arbeid (discriminatie op de arbeidsmarkt)
3. Culturele diversiteit: gescheiden leefwerelden (polarisatie, verharding van de samenleving)

²⁰ Zie ook [Perspectief op de onderkant van de arbeidsmarkt](#) (Sociaal Cultureel Planbureau, Centraal Planbureau, Ministerie van SZW, het RIVM, TNO en UWV, 2016).

²¹ <http://www.16-27.nl/kwetsbare-jongeren/lvb-jongeren/>

²² Presentatie Nji Iustrumsymposium "Jeugd in de verzorgingsstad" (K. Putters, Sociaal Cultureel Planbureau, 2017).

1.5 Conclusies m.b.t. de afbakening van de doelgroep

Bovenstaande definities, cijfers en risicofactoren geven meer reliëf aan de het verzamelbegrip “jongeren in kwetsbare posities” en leiden tot een eerste antwoord op de vraag van het Oranje Fonds, of de afbakening “jongeren zonder startkwalificatie” als doelgroep voor hun projecten een zinvolle is. De feiten en cijfers geven ook inzicht in de diversiteit aan definities en cijfers die bijgehouden worden voor jongeren in verschillende kwetsbare posities.

Jongeren zonder startkwalificatie zijn vaker NEET dan jongeren met startkwalificatie. Daarmee is het streven naar de startkwalificatie zeker een zinvol doel, wanneer dit haalbaar is voor de jongere. Analyse van bovenstaande gegevens geeft daarnaast nog aanvullende focus voor de doelgroepafbakening. Voortijdig schoolverlaten is de grootste risicofactor. Wanneer er op meerdere leefgebieden problemen zijn (geschiedenis in jeugdhulp én voortijdig schoolverlater) cumuleert de kans op uitval. Voortijdige uitval kan door allerlei omstandigheden gebeuren: kenmerken in de persoon, omgeving of het netwerk. Deze analyse geeft daarom aanleiding om over preventieve inzet na te denken. Preventie van voortijdig schoolverlaten lijkt een kansrijke focus, en specifieke aandacht voor die doelgroepen die te maken hebben met zowel onderwijsondersteuning als een vorm van jeugdhulp. Projecten die jonge vluchtelingen ondersteunen bij de integratie en schoolgang verdienen aandacht, gezien de toename van aantallen in deze doelgroep. Nieuwkomers en jonge vluchtelingen hebben ook een grotere kans op cumulatie van problematiek in verschillende leefgebieden.

2. Bestaande kaders en wetgeving

2.1 De adolescentiefase

Elke jongere loopt een eigen pad op weg naar volwassenheid. De mate van zelfstandigheid en zelfredzaamheid wordt in deze levensfase steeds een stapje meer, op alle leefdomeinen. Dat vertaalt zich in veranderingen in rechten en plichten op alle onderdelen van het leven en de daarbij behorende [wettelijke kaders](#). De leerplicht en kwalificatieplicht stopt, jongeren mogen vanaf 18 jaar hun rijbewijs halen, stemmen, zelf een woning huren en ze moeten een eigen zorgverzekering afsluiten. Vanaf 21 jaar worden jongeren geacht zelf in staat te zijn om in een inkomen te voorzien. De onderhoudsplicht van ouders stopt op dat moment. Niet elke jongere is daar op voorbereid. Voor jongeren in kwetsbare posities vormt dit vaak een extra last. De betrokkenheid van voogden en instanties vanuit de jeugdhulp eindigt bij volwassenheid. Plotseling zit de jongere 'aan het stuur' en moet hij zijn eigen hulpvraag formuleren en zijn problemen zelf oplossen. De jongere belandt van de 'beschermende' omgeving van school en de instanties van de Jeugdwet nu in de vraaggerichte Wmo en de meer eisen stellende Participatiewet. In trajecten die voor jongeren worden opgesteld, is het belangrijk om aandacht te hebben voor deze overgang. Om alle jongeren waar nodig te ondersteunen richting participatie en zelfredzaamheid is een integrale en preventieve aanpak nodig van de verschillende betrokken partijen op meerdere leefgebieden.

2.2 Verantwoordelijkheden

Rondom de ondersteuning van kwetsbare jongeren (16-27 jaar) in relatie tot het toeleiden naar scholing, de arbeidsmarkt en andere participatievormen hebben vooral het onderwijs, de gemeente en het UWV een belangrijke rol. Daarnaast zijn onder andere de RMC regio's en werkgevers belangrijke spelers.

In dit hoofdstuk bespreken we ieders verantwoordelijkheden in ondersteuning bij de overgang van school naar werk en andere participatievormen voor kwetsbare jongeren.

2.2.1 Onderwijs

Arbeidstoeleiding en participatie van jongeren begint bij het onderwijs. Het onderwijs begeleidt jongeren, voor wie dat haalbaar is, bij het behalen van een startkwalificatie en bereidt hen voor op een toekomst waarin zij zo optimaal mogelijk participeren in de samenleving. Het onderwijs is verantwoordelijk voor de voorbereiding op werk. Alle jongeren tot 16 jaar zijn leerplichtig en tot 18 jaar kwalificatieplichtig.

Leerplicht en kwalificatieplicht

Kinderen zijn volgens de [Leerplichtwet](#) leerplichtig vanaf de eerste dag van de maand waarin ze 5 jaar worden tot aan het eind van het schooljaar waarin zij 16 jaar worden²³. Jongeren die niet meer leerplichtig zijn, maar nog geen startkwalificatie hebben, zijn volgens de kwalificatieplicht verplicht om voltijds onderwijs te volgen tot zij een startkwalificatie hebben gehaald of tot de dag dat zij 18 jaar worden. Een startkwalificatie is een vwo-diploma, havo-diploma of mbo-diploma op niveau 2 of hoger en is bedoeld om kansen op de arbeidsmarkt te vergroten. Voortijdige schoolverlaters (vsv-ers) zijn jongeren tot 23 jaar die van school gaan zonder een startkwalificatie.

De [Wet op de expertisecentra](#) (WEC) regelt het speciaal onderwijs en het voortgezet speciaal onderwijs (vso) voor kinderen en jongeren vanaf 4 tot en met 20 jaar. Ook op het speciaal onderwijs geldt de leerplicht. Afhankelijk van het ontwikkelingsperspectief van de jongere ligt de eindleeftijd van het vso

---

²³ Als het kind minimaal 12 volledige schooljaren naar school is geweest, is de leerplicht ook afgelopen.

tussen de 16 en 20 jaar. Jongeren met een uitstroomprofiel dagbesteding zijn niet in staat om een startkwalificatie te halen en zijn dus ook niet kwalificatieplichtig. Dat betekent dat onderwijs voor deze jongeren op hun 17e niet per definitie de meest aangewezen optie is. Vanwege de levenslange en levensbrede problematiek is de meest aangewezen route uitstroom richting dagbesteding. Daarnaast kan de jongere een beroep doen op de Wet Langdurige Zorg (WLZ). De jongere (of zijn vertegenwoordiger) vraagt een indicatie aan bij het [Centrum Indicatiestelling Zorg \(CIZ\)](#). Het CIZ beslist of een jongere toegelaten wordt tot de WLZ. Lees hier [het advies van LECSO Landelijk Expertise Centrum Speciaal Onderwijs](#), wat betreft einde leerplichtige leeftijd en uitstroom leerlingen vanuit het vso op 17, 18 of 19 jarige leeftijd.

Passend onderwijs

Alle jongeren moeten een plek krijgen op een school die past bij hun kwaliteiten en mogelijkheden. Ook als zij extra ondersteuning nodig hebben. Dat is het uitgangspunt van [passend onderwijs](#) en is vastgelegd in de [onderwijswetgeving](#). Daarnaast hebben scholen een zorgplicht: de school waar de leerling is aangemeld, is sinds 1 augustus 2014 verplicht iedere aangemelde leerling een zo passend mogelijke vorm van onderwijs aan te bieden. Kan de school dat niet zelf, dan dient zij de ouders een ander, wél passend voorstel te doen binnen het [samenwerkingsverband passend onderwijs](#). Ook het speciaal onderwijs, het leerwegondersteunend onderwijs (lwoo) en het praktijkonderwijs vallen sinds de invoering van passend onderwijs onder deze samenwerkingsverbanden. De samenwerkingsverbanden en gemeenten zijn verplicht om op overeenstemming gericht overleg (OOGO) te voeren over respectievelijk het ondersteuningsplan van het samenwerkingsverband en het jeugdplan van de gemeente, om zo de ondersteuning en zorg aan leerlingen op elkaar af te stemmen. Ook in het mbo is passend onderwijs ingevoerd. Instellingen zijn zelf verantwoordelijk voor het vormgeven van hun ondersteuningsaanbod. Het mbo heeft echter geen zorgplicht en hoeft ook niet verplicht deel te nemen aan het OOGO. Wel is er wetgeving in voorbereiding om aansluiting bij de OOGO's te regelen, zie ook 2.3.1. Bij passend onderwijs in het mbo staat centraal wat de student nodig heeft om succesvol zijn mbo-studie te volgen en met een diploma af te ronden. Daarbij is het nodig om samen te werken met het voortgezet onderwijs, gemeenten, UWV-werkpleinen, (jeugd) hulpverleningsinstanties en werkgevers.

Het voortgezet speciaal onderwijs (vso), praktijkonderwijs en het mbo zijn op grond van de onderwijswetgeving verantwoordelijk voor een goede voorbereiding op arbeid. Daarnaast heeft het vso een nazorgplicht. Deze nazorgplicht is bedoeld als lichte vorm van advisering tot twee jaar nadat een leerling een school verlaten heeft over het aansluitend vervolgonderwijs, het uitoefenen van een functie op de arbeidsmarkt en het functioneren in een vorm van dagbesteding.

Entreeopleiding

Sinds 1 januari 2014 is in het mbo de [entreeopleiding](#) van start gegaan. Deze opleiding is er voor jongeren zonder een diploma van een vooropleiding (niveau 1). De jongeren ontwikkelen hier de belangrijkste vaardigheden die zij nodig hebben voor een baan. Met een diploma van een entreeopleiding kunnen leerlingen doorstromen naar een mbo-opleiding op niveau 2 of uitstromen naar de arbeidsmarkt. De instroom naar de entreeopleiding is drempelloos en de entreeopleiding duurt 1 jaar. Om een entreeopleiding te volgen moeten leerlingen voldoen aan de volgende voorwaarden:

- de leerling voldoet niet aan de vooropleidingseisen voor toelating tot een opleiding mbo-2, mbo-3 of mbo-4;
- de leerling is 16 jaar of ouder.

Na 4 maanden krijgt elke student een advies over de voortzetting van zijn opleiding. Het advies bevat mogelijk aanwijzingen voor stage of extra aandacht voor een bepaald aspect van de opleiding. Bij gebrek aan studieresultaten kunnen mbo-instellingen een student adviseren te kiezen voor een andere opleiding of leerweg of het onderwijs te verlaten. Scholen moeten jongeren onder de 18 jaar na een

negatief bindend advies een andere, beter passende opleiding bieden. Mbo-instellingen mogen jongeren onder 18 jaar met een bindend studieadvies niet weigeren voor een andere (entree)opleiding.

Route-Educatie-Arbeid colleges

Route-Educatie-Arbeid (REA) Colleges bereiden jonggehandicapten die ernstige belemmeringen ondervinden bij het volgen van regulier onderwijs als gevolg van psychische dan wel lichamelijke beperkingen voor op een baan. De studenten van de REA Colleges kunnen een diploma of certificaat van een beroepsopleiding behalen. De REA Colleges vallen onder de [subsidieregeling jonggehandicapten](#). Deze regeling loopt tot eind 2017. Het UWV en de gemeenten beslissen of een jongere in aanmerking komt voor onderwijs op een REA College.

2.2.2 Gemeenten

In de ideale situatie behaalt de jongere een diploma en stroomt zelfstandig door naar een plek op de arbeidsmarkt. Maar er is ook een groep kwetsbare jongeren die het onderwijs voortijdig verlaat, die na school niet gaat werken of geen uitkering ontvangt. Deze groep ontvangt ondersteuning van de gemeente of het UWV. De gemeente en het UWV zijn namelijk verantwoordelijk voor het ondersteunen bij het vinden en behouden van werk. Daarnaast kunnen er op andere leefgebieden problemen spelen die van invloed zijn. In hoeverre kan de jongere een duurzame positie in de maatschappij verwerven, participeren en hoe groot is de zelfredzaamheid van jongeren. Ook in de ondersteuning op deze leefgebieden liggen verantwoordelijkheden bij de gemeente.

Ondersteuning aan iedereen die kan werken

Gemeenten zijn verantwoordelijk voor het bieden van ondersteuning aan iedereen die kan werken bij het vinden en behouden van werk. Ook zorgt de gemeente voor een bijstandsuitkering vanaf 18 jaar. Dit is vastgelegd in de [Participatiewet](#). De wet is er om zoveel mogelijk mensen met of zonder arbeidsbeperking²⁴ werk te laten vinden bij gewone werkgevers. De Participatiewet geldt voor burgers van 18 jaar en ouder. Hierop is een uitzondering gemaakt in artikel 10f: de gemeente moet leerwerktrajecten aanbieden aan leerplichtige 16- en 17-jarigen die dat nodig hebben. Vanaf 18 jaar zijn de belangrijkste wettelijke verplichtingen voor gemeenten:

- Hulp bieden aan jongeren met een beperking bij het zoeken van werk en zo nodig het aanvragen van bijstand;
- Ondersteunen van jongeren bij het zoeken naar werk: voor 18- tot 27-jarigen moet er bij toekenning van bijstand een plan van aanpak met begeleiding opgesteld worden.

Tot 27 jaar heeft onderwijs voorrang op werk. De inspanningen van de gemeente richten zich in eerste instantie op het toeleiden van de jongere naar een opleiding en pas in tweede instantie op het toeleiden naar werk. Dit is vastgelegd in artikel 7.3 van de Participatiewet. De regierol bij het vinden en behouden van werk ligt bij de gemeente. Met het UWV vormen gemeenten in Nederland [arbeidsmarktregio's](#). Het werken in regio's maakt het lokaal en regionaal vormgeven van beleid en het maken van afspraken rond arbeidstoeleiding, arbeidsparticipatie en tegengaan van (jeugd)werkloosheid mogelijk. De gemeente heeft verschillende instrumenten om jongeren met arbeidsbeperking te ondersteunen bij het vinden en behouden van werk, onder andere door:

- loonkostensubsidie;
- ondersteuning van UWV bij het aannemen van een Wajonger, bijvoorbeeld met proefplaatsing en loondispensatie;
- indiceren van beschut werk waarbij het UWV de aanvraag beoordeelt;
- bieden van extra banen.

---

²⁴ Dit betreft mensen die kunnen werken maar daarbij ondersteuning nodig hebben en die geen wettelijk minimumloon (WML) kunnen verdienen.

In [Bijlage 6](#) vindt u een toelichting bij deze instrumenten.

Bijstand

[Bijstand](#) is er voor mensen die niet genoeg geld hebben om in hun levensonderhoud te voorzien en ook niet in aanmerking komen voor een andere uitkering. Met een bijstandsuitkering kunnen zij de periode overbruggen totdat zij weer betaald werk vinden. De gemeente helpt bij het vinden van geschikt werk en zorgt voor een uitkering als dat nodig is. Jongeren onder de 18 jaar hebben geen recht op bijstand, evenmin als jongeren onder de 21 jaar die in een inrichting verblijven, zij ontvangen wel zak- en kleedgeld. Ook wordt bij jongeren eerst gekeken of zij een beroep kunnen doen op een andere voorziening, zoals studiefinanciering in geval van de mogelijkheid tot het volgen van onderwijs. Voor jongeren tussen de 18 en 27 jaar gelden afwijkende regels ten aanzien van het aanvragen van bijstand. Zo geldt de vier-weken-zoekregel: een gemeente kan in de verordening opnemen om een jongere eerst vier weken zelf op zoek te laten gaan naar werk voordat hij in aanmerking komt voor bijstand. Als een jongere tot 27 jaar een bijstandsuitkering ontvangt, moet er een plan van aanpak gemaakt worden waarin afspraken staan over hoe de jongere van plan is om aan het werk te komen en hoe de gemeente daarbij ondersteunt. De Participatiewet regelt dat jongeren boven de 21 jaar die een woning delen, bij het aanvragen van bijstand te maken hebben met de kostendelersnorm. Vuistregel: hoe hoger het aantal volwassen huisgenoten, hoe lager de uitkering, waarbij het niet relevant is of de huisgenoten familie van elkaar zijn. Er komt een overgangsregeling die gemeenten in staat stelt door middel van individueel maatwerk voor kwetsbare groepen met een zorgbehoefte de effecten van de kostendelersnorm te compenseren. Deze regeling is van toepassing op Wajongers die bij hun ouders wonen of samenwonen na herkeuring en deels arbeidsgeschikt zijn bevonden.

Begeleiding bij wonen

Jongeren kunnen om [diverse redenen](#) ondersteuning nodig hebben bij zelfstandig wonen. Thuis wonen is niet altijd haalbaar of gewenst. Tegelijkertijd ontbreekt regelmatig een eigen (gezond) netwerk, is de financiële situatie problematisch en missen deze jongeren ook de juiste (sociale en cognitieve) vaardigheden om zelfstandig een woning te vinden.

Jongeren tot 18 jaar die niet bij hun ouders kunnen wonen, kunnen op basis van de Jeugdwet in aanmerking komen voor pleegzorg, een gezinshuis of een vorm van begeleid wonen. Wanneer zij 18 jaar worden, kan dat in principe niet meer. Maar in bepaalde gevallen kan de jeugdhulp worden verlengd, tot 23 jaar. Bijvoorbeeld wanneer de hulp die de 18-jarige nodig heeft niet onder een ander wettelijk kader valt. Mensen van 18 jaar en ouder die door psychische of psychosociale problemen niet zelfstandig kunnen wonen en toezicht en begeleiding nodig hebben, kunnen een beroep doen op de Wmo 2015 voor beschermd en begeleid wonen. Zowel de [jeugdwet](#) als de [Wmo](#) valt onder verantwoordelijkheid van de gemeente.

Lees meer over [begeleiding bij wonen](#).

Ondersteuning aan jongeren met een zorgbehoefte

De leeftijdsfase van 16 tot 27 jaar is de fase waarin veel psychische stoornissen zich openbaren. Gemeenten zorgen voor de kwaliteit, toegang en beschikbaarheid van hulp aan jongeren met psychische problemen en stoornissen. Tot 18 jaar valt jeugdhulp grotendeels onder de [Jeugdwet](#). Vanaf het 18e jaar valt de geestelijke gezondheidszorg onder de Zorgverzekeringswet, met uitzondering van beschermd wonen.

Lees meer over [ondersteuning aan jongeren met een zorgbehoefte](#).

Ondersteuning op andere leefgebieden

Naast de hiervoor genoemde leefgebieden zijn er meer leefgebieden waarin de gemeente in meer- of mindere mate een verantwoordelijkheid heeft, bijvoorbeeld rondom veiligheid. Meer informatie is te vinden in het [online dossier van jeugd naar volwassenheid](#).

2.2.3 UWV

Het UWV is de uitvoeringsinstantie voor de werknemersverzekeringen. Wanneer een jongere een ziekte of handicap heeft en daardoor moeite heeft bij het vinden of houden van werk kan hij bij het UWV een 'Beoordeling arbeidsvermogen' aanvragen. Het UWV beoordeelt of de jongere mogelijkheden heeft om te werken. Wanneer de jongere voor het 18e jaar of tijdens een studie een ziekte of handicap heeft, en daardoor nooit meer kan werken, heeft de jongere recht op een Wajonguitkering van het UWV. Wanneer het UWV beoordeelt dat de jongere wel arbeidsvermogen heeft en daarbij hulp of begeleiding nodig heeft, dan is de gemeente aan zet om deze hulp of begeleiding te bieden.

Het UWV beoordeelt ook of een jongere een [Indicatie banenafpraak](#) kan krijgen. Deze indicatie is bedoeld voor jongeren waarvan de verwachting is dat zij niet het wettelijk minimumloon kunnen verdienen. Met een indicatie banenafpraak wordt een jongere opgenomen in het doelgroepenregister. Daarmee komt hij in aanmerking voor een baan uit de banenafpraak, een zogenoemde garantiebaan. Werkgevers die een jongere uit het doelgroepenregister in dienst nemen krijgen financiële ondersteuning. Het UWV beheert het doelgroepenregister, de begeleidingstaak ligt bij de gemeente. Het creëren van banen binnen de banenafpraak ligt bij werkgevers. Het UWV beoordeelt ook de aanvragen voor beschut werk die de gemeente indient.

2.2.4 RMC

Voortijdig schoolverlaten is een groot risico bij het vinden en behouden van werk: jongeren zonder startkwalificatie vinden veel moeilijker een baan dan jongeren die deze wel hebben behaald. De Regionale Meld- en Coördinatiefunctie voortijdig schoolverlaten (RMC-functie) pakt in regionaal verband het voortijdig schoolverlaten (vsv) van niet leerplichtige jongeren aan. Wettelijk gezien is de gemeente verantwoordelijk voor het in beeld brengen en houden van voortijdig schoolverlaters en hen terug te leiden naar onderwijs. Scholen zijn verplicht zowel de leerplichtige, als ook de niet leerplichtige voortijdige schoolverlaters tot 23 jaar zonder startkwalificatie te melden bij de gemeente waar die leerling staat ingeschreven of bij een ander regionaal afgesproken meldpunt. Samen stellen zij een regionaal programma op met maatregelen om vsv te bestrijden. Omdat niet elke gemeente in staat is om de problematiek van vsv zelfstandig adequaat aan te pakken, werken gemeenten samen in de RMC-regio. Dit is een door het Rijk aan gemeenten opgelegde verplichting om in regionaal verband vsv van niet meer leerplichtige jongeren aan te pakken. Ze ondersteunt en vult aan op het werk van de leerplichtambtenaren. Nederland telt [39 RMC-regio's](#). Elke RMC-regio heeft een contactgemeente die de melding en registratie van voortijdige schoolverlaters coördineert. De RMC medewerkers van die gemeente begeleiden jongeren zonder startkwalificatie terug naar school of naar werk. De verschillende gemeentes binnen de RMC-regio werken samen om dit doel te realiseren. De RMC medewerker werkt samen met een netwerk van instellingen op het gebied van onderwijs, arbeidsvoorziening, justitie, jeugdhulp en welzijnswerk. Minister Bussemaker schreef in februari 2016 een [kamerbrief](#) over het vervolg van de succesvolle aanpak voortijdig schoolverlaten. In deze brief wordt de centrale rol en de uitbreiding van de taken van het RMC in de regionale aanpak van voortijdig schoolverlaten benadrukt. Het idee is dat het RMC zich ook gaat richten op het monitoren van jongeren vanaf 16 jaar uit pro en vso, en het regionale overleg met scholen over vsv uitbreidt met partijen uit de domeinen arbeid en zorg. De RMC-wetgeving is niet in een aparte wet vastgelegd. In de [Wet op het Voortgezet Onderwijs](#) (Wvo), de [Wet educatie en beroepsonderwijs](#) (Web) en de [Wet op de expertise centra](#) (Wec) is een aantal artikelen opgenomen over voortijdig schoolverlaten en de functie van de RMC hierin.

2.2.5 Arbeidsmarktregio's en werkbedrijven

In de begeleiding van kwetsbare jongeren richting de arbeidsmarkt is het van belang om op regionaal niveau samen te werken. De gemeenten zijn verantwoordelijk voor arbeidsparticipatie. Zij hebben het contact met werkgevers in de regio nodig om mensen toe te kunnen leiden naar werk. Tegelijkertijd hebben werkgevers te maken met de Wet banenafpraak. Zij hebben de samenwerking met de gemeenten nodig om tot een goede match van vraag en aanbod te komen. Op basis van maatwerk bepalen gemeenten wie voor welke vorm van ondersteuning in aanmerking komt. Samenwerking op regionaal niveau is hierbij nodig: werkgevers kunnen niet met iedere afzonderlijke gemeente en ieder UWV waar zij mee te maken krijgen, zaken doen.

Arbeidsmarktregio's

Nederland is ingedeeld in [35 arbeidsmarktregio's](#). Binnen arbeidsmarktregio's werken UWV en gemeenten met werkbedrijven samen om werkzoekenden aan het werk te helpen. Het kan gaan om mensen zonder werk of om mensen die werk hebben maar dat dreigen kwijt te raken. Ook scholieren van het speciaal, praktijk- en entreeonderwijs worden idealiter op (sub)regionaal niveau ondersteund bij hun zoektocht naar werk.

Regionale werkbedrijven

De 35 regionale werkbedrijven vormen de schakel tussen een werkgever en mensen met een arbeidsbeperking die aan de slag willen, dan wel in aanmerking komen voor beschermt werk. Dit is vastgelegd in de Wet structuur uitvoeringsorganisatie werk en inkomen (Wet SUWI). In een regionaal Werkbedrijf werken gemeenten samen met UWV, werkgevers, vakbonden en scholen uit één regio. Deze partijen maken samen afspraken over de begeleiding van mensen met een beperking naar de extra banen. Zo kunnen gemeenten binnen een regio allemaal op dezelfde manier deze begeleiding uitvoeren. Werkgevers in een regio krijgen bijvoorbeeld één vast loket voor het aanmelden van vacatures voor arbeidsgehandicapten. De regionale Werkbedrijven sluiten aan op de arbeidsmarktregio's. Zo worden mensen met een arbeidsbeperking succesvol naar de extra banen uit het sociaal akkoord geleid.

2.2.6 Werkgevers

Werkgevers werken samen met het onderwijs aan een goed opleidingsaanbod, creëren stageplaatsen en begeleiden jongeren op de werkplek. Hoe kwetsbaarder de jongere, hoe intensiever de samenwerking is en hoe meer ondersteuning een jongere ontvangt. Daarnaast werken werkgevers samen met gemeenten en UWV om jongeren aan het werk te krijgen en te houden. In de arbeidsmarktregio's leggen zij bijvoorbeeld in convenanten afspraken vast over het terugdringen van jeugdwerkloosheid. Gemeentelijke werkbedrijven en het UWV ondersteunen werkgevers bij het aannemen en begeleiden van deze jongeren.

Banenafpraak

Werkgevers zijn verantwoordelijk voor het creëren van banen voor mensen met een arbeidsbeperking. In het sociaal akkoord hebben werkgevers afgesproken dat zij tot 2026 [125.000 extra banen voor mensen met een arbeidsbeperking realiseren](#). Dit heet ook wel de 'banenafpraak'. Het gaat in totaal om 100.000 banen in de marktsector en 25.000 bij de overheid. Deze banenafpraak staat los van de 30.000 beschutte werkplaatsen die werkgevers in de komende jaren creëren en los van de huidige arbeidsplaatsen voor Wajongers. Als werkgevers de afgesproken extra banen niet realiseren, treedt een wettelijk quotum in werking (lees meer hierover op [rijksoverheid.nl](#)).

Jongeren die door een ziekte of handicap niet in staat zijn om 100 procent van het wettelijk minimumloon te verdienen, kunnen een indicatie banenafpraak aanvragen. De jongere wordt dan

opgenomen in het doelgroepenregister. In dat register staan alle mensen die vallen onder de banenafpraak. Zowel de doelgroep zelf als de werkgevers die hen in dienst nemen, kunnen een beroep doen op verschillende voorzieningen. De Rijksoverheid publiceert regelmatig een nieuwe versie van [het Kennisdocument Wet banenafpraak en quotumheffing](#).

2.3 Ontwikkelingen

Vanuit de verschillende domeinen onderwijs, arbeidsmarkt en jeugdhulp & zorg is op dit moment aandacht voor kwetsbare groepen jongeren en jongvolwassenen. Vanuit al die domeinen is er een ontwikkeling gaande om tot een meer integrale aanpak te komen voor jongeren in een kwetsbare positie. Sinds de decentralisaties en de transformatie in het sociaal domein zijn professionals in het onderwijs, bij gemeenten en jeugdhulp zich steeds meer bewust van een gezamenlijke aanpak.

Er is landelijk brede overeenstemming over de beleidsuitgangspunten om jongeren in kwetsbare posities te ondersteunen. Het gaat hier om organisaties als MBO-raad, gemeenten, LECSO, SBB, etc. Hieronder een overzicht van de belangrijkste uitgangspunten:

- Elke jongere is in beeld, want elke jongere telt. De ontwikkelingsmogelijkheden en het – perspectief van de jongere staan centraal;
- Actief contact leggen vanuit gemeenten, onderwijs en jeugdhulp. Ondersteuning is gericht op het participeren naar vermogen in werk, school of dagbesteding, met oog voor wat de jongere zelf (ontplooiën) kan. Dit kan met behulp van de jongere zijn eigen netwerk en vanuit informele steun door maatjes en vrijwilligers. Hierbij gebruik makend van steun in de nabijheid: wijk, school en werk
- Ondersteuning aanbieden op meerdere leefdomeinen naar behoefte. Een goede inventarisatie van de leefdomeinen is belangrijk. Waar vrijwillige inzet onvoldoende is, inzetten op intensieve professionele ondersteuning gericht op de jongere en zijn relaties en netwerk, wonen, financiën, gezondheid, werk/school en vrije tijd.

Aanvullend hierop geven de veldpartijen nadrukkelijk aan behoefte te hebben aan ruimte in de regelgeving rondom de startkwalificatie. Deels is die ruimte er al en kunnen scholen voor een gedeelte van de jongeren andere trajecten inzetten. Toch ervaren organisaties dit niet; er is onbekendheid over de mogelijkheden of angst sancties opgelegd te krijgen. Het veld geeft aan dat er vooral gekeken moet worden naar de ontwikkelingsmogelijkheden en talenten van jongeren en minder naar de formele eisen als een startkwalificatie.

Om beleidsuitgangspunten vorm te geven lopen er onder andere vanuit de overheid verschillende projecten en initiatieven en samenwerkingen, zoals:

- Leren en werken overleg
- Werkagenda PPJ
- [Van school naar werk](#)
- [Regionaal onderwijsbeleid](#)
- Platform Implementatiescan Participatie jongeren in een kwetsbare positie
- [Programmaraad met arbeidsmarktregio's](#)
- Projectgroep sluitende aanpak
- [Perspectiefjaar](#)
- Match op werk
- [Gelijke Kansen Alliantie](#)

Hieronder schetsen we een aantal programmatische aanpakken dat vanuit het Rijk i.s.m. gemeenten en veldpartijen in ontwikkeling is.

2.3.1 Vervolg aanpak Voortijdig schoolverlaten

Al tien jaar lang wordt vanuit het ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschap de aanpak voortijdig schoolverlaten gecoördineerd. Met het programma 'Aanval op de schooluitval' is het voortijdig schoolverlaten stevig teruggedrongen. In 2002 verlieten nog 71.000 jongeren voortijdig het onderwijs. Dankzij de voortdurende inzet van docenten, RMC-coördinatoren, leerplichtambtenaren, loopbaanbegeleiders, verzuimcoördinatoren, wethouders en andere betrokkenen binnen scholen en gemeenten staat de teller in 2017 op 22.948 vsv'ers (cijfers van schooljaar 2015-2016²⁵). In februari 2016 heeft de minister van OCW aangekondigd een aantal nieuwe maatregelen te treffen om het aantal voortijdig schoolverlaters verder terug te dringen²⁶. Kern van deze maatregelen is sturing vanuit het rijk op regionale verbinding tussen de bestaande programma's en plannen die betrekking hebben op (potentiële) vsv'ers, zoals de vsv-programma's en jeugdwerkloosheidsplannen, passend onderwijs en thuiszitters. Concrete maatregelen zijn:

- een nieuwe wettelijke verplichting aan MBO-instellingen en gemeenten om op overeenstemming gericht overleg (Oogo) over zorg en ondersteuning;
- uitbreiding van de gemeentelijke RMC-taak (zie paragraaf 2.1.4).

2.3.2 Vervolg aanpak jeugdwerkloosheid: programma transformatie sociaal domein

In een gezamenlijke aanpak van rijk, gemeenten, UWV, scholen en werkgevers is in de afgelopen kabinetsperiode gewerkt om jongeren aan het werk te helpen. Het Jeugdwerkloosheidspercentage is, mede dankzij de aantrekkende economie, voor het eerst sinds augustus 2011 weer onder 10% gekomen en het aantal werkende jongeren is op het hoogste punt in zeven jaar²⁷. Belangrijkste maatregelen waren matching op werk en het afsluiten van werkakkoorden met landelijke of bovenregionaal opererende werkgevers. Deze werkakkoorden omvatten onder andere:

- het bieden van (leerwerk)banen voor jongeren;
- sturing op bestuurlijke regionale afspraken tussen arbeidsmarktregio's, werk en inkomen en RMC-regio's over samenwerking rondom ondersteuning aan jongeren zonder startkwalificatie;
- het in beeld brengen van jongeren die geen opleiding volgen, geen werk hebben en geen uitkering hebben (en dus buiten beeld zijn voor ondersteuning naar werk);
- jongeren matchen op een (leerwerk)baan;
- pilots in het kader van de City Deal Aanpak Jeugdwerkloosheid, met name gericht op jongeren met een migrantenachtergrond uit achterstandsbuurten in steden.

Het programma jeugdwerkloosheid van het rijk stopt, maar er blijft aandacht voor de aanpak van jeugdwerkloosheid via het brede programma Matchen op werk. Dit programma richt zich op alle werkzoekenden die zelfstandig hun weg naar werk niet vinden én via lopende activiteiten om de arbeidsmarktpositie van Nederlanders met een migrantenachtergrond te verbeteren.

Aangekondigd wordt²⁸ dat binnen het programma 'Sociaal Domein' van Rijk en gemeenten aandacht blijft voor het voorkomen en aanpakken van jeugdwerkloosheid, met name voor jongeren zonder startkwalificatie. Concrete maatregelen worden nog niet benoemd. Het programma sociaal domein is gestart om een aantal complexe vraagstukken in het sociaal domein te helpen beantwoorden.

Kenmerken van die vraagstukken zijn:

- de roep om integrale, grensoverschrijdende oplossingen;

---

²⁵ Bron: www.onderwijsincijfers.nl

²⁶ Kamerbrief over vervolg succesvolle aanpak voortijdig schoolverlaten, 15 februari 2016, Kamerstukken 2015/2016, 26695, nr. 109

²⁷ Kamerbrief Aanpak jeugdwerkloosheid 1 juni 2017, Kamerstuk 2016-2017, 29544, nr. 787

²⁸ Kamerbrief Aanpak jeugdwerkloosheid 1 juni 2017, Kamerstuk 2016-2017, 29544, nr. 787

- actieve deelname aan de maatschappij, zelfredzaamheid en gelijke kansen met veel betrokken partijen;
- een noodzaak om beleid te coördineren op een hoger schaalniveau;
- een centrale rol voor de gemeente als de bestuurslaag die in staat is om maatwerk te bieden voor mensen die het echt nodig hebben;
- het creëren van verbindingen, samenhang en focus in het gedrag van partijen;
- het delen van kennis en informatie over de grenzen van de afzonderlijke organisaties heen;
- het doorbreken van deelperspectieven.

2.3.3 Jeugdhulp en zorg

Onder de noemer 18-/18+ wordt vanuit het jeugdhulp en zorg-domein geprobeerd om kwetsbare jongeren te helpen participeren naar zelfstandigheid. Dit programma omvat een landelijke aanpak voor kwetsbare jongeren van 16 tot 27 jaar van VWS, gemeenten, branches en kennisinstituten. Het gemeenschappelijke van deze aanpak is de focus op participatie en zelfredzaamheid. Anders dan de hierboven genoemde initiatieven wordt gepleit voor een integrale en preventieve aanpak van de gemeente en partners op alle leefgebieden waar jongeren mee te maken hebben: onderwijs, werk, inkomen, zorg, veiligheid en wonen.²⁹

De werkagenda 16-27 richt zich enerzijds op het vergroten en delen van kennis op gemeentelijk niveau en anderzijds op het wegnemen van bestuurlijke knelpunten op landelijk niveau die oplossingen in de weg kunnen staan.

Op vier thema's worden door werkgroepen van Rijk, gemeenten en branches knelpunten en oplossingen in kaart gebracht:

- de levensloopbenadering voor een soepele overgang van jeugd naar volwassenheid op de thema's maatschappelijke opvang/jongerenhuisvesting, dwang (jeugdbescherming en (jeugd)reclassering) en LVB;
- het voorkomen van uitval in de overgang van Jeugd-GGZ naar volwassenen-GGZ;
- integrale aanpak in de driehoek arbeid, onderwijs, zorg;
- inkomen en schulden voor kwetsbare jongvolwassenen: bijstand voor 21-minners zonder netwerk, consequenties toeslagensysteem versus directe financiering, schulden en zoekperiode vier weken.

Concrete maatregelen op deze thema's zijn nog niet aangekondigd. De verwachting is dat een volgend kabinet hiermee aan de slag gaat.

---

²⁹ Kamerbrief over de ondersteuning van kwetsbare jongeren bij de overgang naar volwassenheid 25 januari 2017, Kamerstukken 2016-2017, 31839, nr. 559.

3. Inzichten uit het veld en uit literatuur

We hebben het veld bevraagd rondom initiatieven waarin jongeren in een kwetsbare positie worden ondersteund. Hiermee hebben we inzicht gekregen in de diversiteit aan initiatieven en werkzame elementen. In deze ronde hebben we ons geconcentreerd op gemeenten van verschillende omvang en op RMC regio's. Ook hebben we een aantal relevante ketenpartners benaderd. Er is bewust gekozen voor het spreken van mensen met verschillende achtergronden en functies, zodat zowel uitvoering als beleid aan bod komt. [Bijlage 7](#) bevat een overzicht van de functies van de stakeholders. Daarnaast hebben we literatuuronderzoek gedaan. Het eerste deel van het hoofdstuk (3.1 en 3.2) is gebaseerd op het veldonderzoek, in 3.3 en 3.4 verbinden we de opbrengsten van wat de literatuur ons meegeeft over werkzame elementen en wenselijke ontwikkelingen met de visie van de stakeholders.

De opbrengsten van de interviews hebben we getoetst door middel van een expertmeeting, waaraan andere relevante stakeholders deelnamen. De uitkomsten van de expertmeeting kwamen goed overeen met de uitkomsten uit telefonische interviews en de opbrengsten uit de literatuur.

In dit hoofdstuk geven we antwoord op de volgende vragen: Welke jongeren in een kwetsbare positie verdienen extra aandacht (3.1)? Welk type initiatieven zien we (3.2)? Wat zijn werkzame elementen (3.3)? Waar liggen nog kansen voor verbeteringen (3.4)?

3.1 Doelgroep(en); welke jongeren verdienen extra aandacht?

Vanuit het veld horen we dat de doelgroep jongeren in een kwetsbare positie divers is samengesteld. Zowel qua onderwijstype, geschiedenis in jeugdhulp, als bijvoorbeeld een lastige thuissituatie. Het gaat vaak om een cumulatie van factoren. Naast soms matige cognitieve vaardigheden spelen (het gebrek aan) sociale en schoolse vaardigheden vaak een rol. Als daarnaast het netwerk van de jongere matig is en er weinig ondersteuning vanuit het thuisfront is, dan hebben jongeren het moeilijk om hun plek te vinden in de maatschappij.

Wat zegt het veld?

Vanuit het veld worden verschillende doelgroepen benoemd waarvan zij vinden dat die op dit moment extra aandacht verdienen, bijvoorbeeld: nieuwkomers, spookjongeren, vso/pro en zwerfjongeren en jongeren met onzichtbare handicaps (zoals autisme, lvg). Vanuit de verschillende interviews blijkt dat het per regio verschillend is waar de focus op ligt en dat ook de professionele bril invloed heeft op het benoemen van de doelgroep. De basiswerkzaamheden in RMC regio's zijn dan bijvoorbeeld wel gelijk, maar per regio is er specifieke aandacht voor projecten, doelgroepen of werkwijzen. Dit komt doordat bijvoorbeeld vso/pro jongeren in een bepaalde regio al goed in beeld zijn en de regio zich focust op jongeren die niet geregistreerd staan en tussen wal en schip vallen. Een andere regio heeft bijvoorbeeld relatief veel alleenstaande minderjarige vreemdelingen (amv'ers) en richt haar beleid in op ondersteuning aan deze jongeren.

Het geven van een eenduidige omschrijving van de doelgroep is lastig en kan overigens nadelige effecten hebben. Een stakeholder geeft aan:

“We richten ons op de groep tussen de 16 en 27 jaar en zijn flexibel waar nodig. Het gaat er om hoe je zo min mogelijk jongeren uitsluit”

(Beleidsadviseur onderwijs)

Een RMC coördinator geeft aan: “lastig die benaming. Je stopt jongeren zo in hokjes. Terwijl sommige jongeren in die hokjes niet kwetsbaar zijn, het is vaak een combinatie van factoren die hen kwetsbaar maakt. De ondersteuning van deze jongeren vraagt immers dat er vanuit diverse domeinen wordt samengewerkt.”

In de expertmeeting noemt men: “eigenlijk heeft deze diverse doelgroep één ding gemeen: op eigen kracht redden ze het niet”. Bij het voorschrijven en te dicht afbakenen van de doelgroep, bestaat de kans dat jongeren met andere kenmerken dan de voorgeschreven kenmerken buiten de boot vallen.

Dit zijn een paar van de vele quotes waarin het veld oproept om buiten kaders te kijken. Elke jongere zit in andere omstandigheden met verschillende kansen en risico's. Doel is iedere jongere, binnen zijn mogelijkheden en beperkingen, zo te versterken dat hij zo zelfredzaam mogelijk kan participeren in de samenleving. In de periode van 16- 27 jaar heeft elke jongere met grote veranderingen te maken op de leefgebieden; wonen, opleiding, werk, vrije tijd en participatie.

In de ondersteuning aan kwetsbare jongeren is het van belang uit te gaan van de draagkracht en draaglast van de jongere. Soms is tijdelijke steun door een professional nodig om er voor te zorgen dat de belangrijkste basisvoorwaarden op orde zijn: wonen, financiën, gezondheid en voeding. Indien deze niet op orde zijn is er voor de jongere geen rust om zich te richten op andere aspecten als werk. Soms moet eerst aandacht besteed worden aan het verwerken van een trauma of het leren omgaan met een psychiatrische stoornis. Een integrale blik en samenwerken met diverse professionals en vrijwilligers waarin gekeken wordt naar wat een jongere wel kan is relevant,

“Een dove vraag je niet om te luisteren, een blinde niet om te zien; vraag bij onzichtbare handicaps (laag IQ, psychische stoornissen) ook niet het onmogelijke van iemand.”

(Beleidsadviseur)

Welke indicatoren gebruikt het veld?

Vragen die in het veld gebruikt worden om een traject op maat te bieden zijn bijvoorbeeld: Wat is er bekend over de cognitieve-, sociale-, emotionele-, schoolse en arbeidsvaardigheden van de jongere? Hoe functioneert de jongere op de verschillende leefgebieden? Welke positieve en negatieve ervaringen heeft deze jongere opgedaan met begeleiding en hulpverlening? Heeft de jongere een netwerk/vangnet? Wat is er allemaal geprobeerd (gelukt en mislukt) bij deze jongeren? Wie heeft er contact en een ingang? Waar wil de jongere (en zijn ouders of netwerk) hulp bij? Niet alleen de indicatoren van de jongere zijn van belang. Specifieke kenmerken binnen die regio, zoals arbeidsmarkt, schooltypes, MKB en jeugdhulp organisaties spelen ook een belangrijke rol. Maar ook inwoneraantal, rurale en stedelijke gebieden en beleid wat de afgelopen periode is gevoerd heeft invloed. Deze kenmerken beïnvloeden de aanpak van jongeren in en kwetsbare positie. Er bestaat geen centrale aansturing op dit vraagstuk. Het zijn de lokale partners die een sluitende aanpak samen vorm moeten geven, bijvoorbeeld door maatwerk aan multidisciplinaire tafels. Soms vinden partners elkaar als vanzelfsprekend, soms is de samenwerking zeer weerbarstig.

3.2 Initiatieven

Hieronder volgt een overzicht met initiatieven op het gebied van ondersteuning aan kwetsbare jongeren die de verschillende stakeholders hebben benoemd en waarbij zij succesvolle aspecten in hun eigen regio zien. Uitgangspunt van *alle* initiatieven is: uitgaan van wat de jongere wel kan.

Dit is geen uitputtend overzicht van alle landelijke initiatieven. We maken hierin onderscheid tussen drie soorten initiatieven: ondersteuning in het onderwijs, steun in de overgang van school naar (leer)werk(trajecten) en steun in het verminderen van de maatschappelijke afstand.

Let wel, elke regio is anders ingedeeld qua regionale economie, onderwijs en bevolkingspopulatie. Uit de praktijk blijkt dat projecten en initiatieven niet altijd vanzelfsprekend in een andere regio ingebed

kunnen worden. Dit vereist maatwerk. Ook is er vaak een diversiteit aan projecten, die niet altijd goed in beeld zijn bij professionals.

Steun in het onderwijs

Volgens de wet moeten alle jongeren een plek op school krijgen die past bij hun kwaliteiten en mogelijkheden, ook als zij extra ondersteuning nodig hebben. Vanuit het onderwijs worden verschillende initiatieven ingezet om jongeren een passende plek te bieden en jongeren binnen het onderwijs te houden met als doel het behalen van een startkwalificatie c.q. te bemiddelen naar een leerwerktraject. Op deze manier wordt voorkomen dat jongeren buiten beeld raken en de aansluiting met de maatschappij missen en een zogenaamde NEET-jongere (zie 1.2) worden. In de genoemde initiatieven zijn twee soorten te onderscheiden:

1. Steun in het onderwijs (jongeren met beperkingen die extra onderwijssteuning en/of -tijd nodig hebben);
2. Steun in de overgang van onderwijs naar onderwijs. Voor jongeren in kwetsbare posities die de overstap van het pro/vso/vmbo naar het mbo maken.

Initiatief	Toelichting
Uitstroomtafels	Casuïstiek bespreking voor jongeren die uitstromen zonder vervolgttraject/dreigen uit te vallen.
Spreekuren op MBO door leerplicht en RMC	Spreekuren op het mbo om de jongeren in een vroeg stadium in beeld te hebben, en ze binnen te houden/te ondersteunen op maat om toe te werken naar een diploma en uitval te voorkomen.
Preventief: in de overgang PRO naar arbeid	Bij evaluatie en eindgesprek op het pro over het uitstroomprofiel is de RMC medewerker en iemand van de sociale dienst aanwezig. Ze blijven begeleiden en monitoren hoe het loopt: als een jongere zijn baan kwijt raakt, dan gaan ze op huisbezoek. Jobcoaches ondersteunen tot er een andere baan is gevonden.
Opgerekt BBL traject	Voor Entree, pro en vso. Dezelfde eisen als bij een regulier BBL traject, maar met meer tijd en begeleiding.
Gedifferentieerde Entree opleiding met 4 niveaus	Het niveau van de groep die aangemeld wordt bij de Entree opleidingen kan behoorlijk uiteenlopen (van uitvallers uit het vwo, havo, vmbo en praktijkonderwijs; Uitdaging is hoe je ervoor zorgt dat het aanbod aansluit bij de verschillende leerlingen.
Huisbezoeken door RMC	Daar waar jongeren niet op gesprekken komen, of niet reageren, is ervoor gekozen medewerkers aan te stellen die de jongeren thuis gaan bezoeken om het gesprek aan te gaan en de verbinding en aansluiting te vinden.
JINC <i>Vrijwillig</i>	Helpt jongeren van 8 tot en met 16 jaar op weg naar een goede start op de arbeidsmarkt; door beroepsoriëntatie op de werkvloer, het aanleren van (sociale) vaardigheden en het aanbieden van workshops over ondernemerschap. Werkt intensief samen met bedrijven.
Stay in school	Overbelaste jongeren op school houden.
School academy	Jongeren die dreigen uit te vallen, of zelfs helemaal niet meer naar school gaan, (terug) begeleiden naar een passende vervolgopleiding. Het doel daarbij is het behalen van een startkwalificatie.
Maatjes <i>Vrijwillig</i>	Mbo-jongeren uit leerjaar 3 of 4 treden als maatje op voor jongeren die de overstap vanuit het vmbo naar het mbo maken en volgens het vmbo kwetsbaar zijn en mogelijk problemen krijgen bij het behalen van een startkwalificatie.

Steun in de overgang van school naar (leer)werk(trajecten)

Wanneer jongeren voldoende zelfredzaam zijn lukt het vaak om zelfstandig een plek op de arbeidsmarkt te verkrijgen, sommige jongeren hebben hierbij echter een steuntje in de rug nodig om te voorkomen dat zij zogenaamde NEET-jongeren worden. Het gaat hierbij voornamelijk om de overgang van v(s)o/pro/mbo naar leerwerktraject of werk voor:

- Jongeren met beperkte capaciteiten en/of arbeidsvermogen;
- Jongeren met meervoudige problemen (gedrag, vaardigheden, psychosociaal).

Initiatief	Toelichting
Perspectief leerwerkbedrijven	De focus van deze trajecten ligt op 4 aspecten: 'een vak leren', 'een diploma behalen', 'ondersteuning bij problemen' en 'hulp bij het vinden van een baan'.
Werkervaringstrajecten (WET)	Voor jongeren tussen de 16 en 23 jaar die nog geen startkwalificatie hebben. De jongere staat centraal en bepaalt zelf mee hoe het traject loopt.
Jobcoaches <i>Ook vrijwillig</i>	Zij ondersteunen in het vinden van passende arbeids- of stage plekken.
Movements	Jongeren tussen de 17 en 27 jaar, zonder diploma of werk. Springplank naar school of werk.
Learn2Work	Leerwerkproject met het doel jongeren binnen 1 jaar goed voor te bereiden op de terugkeer naar school of werk.
Uitstroomtafels (regio Haarlem)	Project gestart in maart 2017 waarin Jongeren (waarmee professionals vast lopen) ingebracht kunnen worden in een multidisciplinair casus overleg, om te zoeken naar nieuwe ingangen/mogelijkheden en oplossingen waarin meerdere partijen nodig zijn.
Take the next step	Jongeren ondersteunen tijdens 'kwetsbare' overstapmomenten.
E-portfolio	In het E-portfolio ligt de focus op wat de jongere wél kan. Het is een online tool die jongeren in de spotlight zet. Bij het zoeken naar werk/solliciteren kan de jongeren hiermee tonen wat zijn/haar kwaliteiten en vaardigheden zijn.
Track The Talent	Laaggeschoolde jongeren stimuleren om verder te studeren na het vmbo om zo hun kansen op de arbeidsmarkt te vergroten.
Boris brengt je bij een baan	Boris is een aanpak die leerlingen uit het vso en het pro helpt bij het vinden van hun plek op de arbeidsmarkt. Belangrijke onderdelen binnen de methodiek zijn oriëntatie op beroep en loopbaan, een opleidingstraject op maat en leren in een bedrijf.

Steun in het verminderen van de maatschappelijke afstand van NEET-jongeren

Sommige jongeren volgen geen onderwijs en hebben geen baan:

- Langdurig werklozen (tot 27 jaar);
- jongeren die uit het zicht van instanties zijn (spookjongeren, dak- en thuisloze jongeren).

Er zijn verschillende initiatieven gericht op steun in het verminderen van de maatschappelijke afstand.

Initiatief	Toelichting
Traject Op Maat	Persoonlijke begeleiding bij het vinden van een opleiding, school of werk.
Stichting CATCH <i>Vrijwillig</i>	Jongeren ondersteunen en bemiddelen in het bouwen aan hun toekomst. Werken aan zelfinzicht, eigenwaarde en het doorgeven daarvan.
Inspire Nation <i>Vrijwillig</i>	Activiteiten gericht op persoonlijke ontwikkeling en talent versterken, hulp bij maatschappelijke of persoonlijke vraagstukken. Praktische workshops sport, kunst, etc.
Buzinezzclub Rotterdam <i>Vrijwillig</i>	Voor jongeren tussen de 17 en 30 jaar, zonder werk of opleiding. De Buzinezzclub begeleidt jongeren van een uitkering naar succes.
Onderwijs op Maat - Van de Straat	Onderwijs op maat aan dak- en thuisloze jongeren. Samenwerking tussen kredietbank, onderwijs, wonen en gemeente.
Campus DIEP	Acht organisaties in de stad Groningen die samenwerken om jongeren te ondersteunen. Zij bieden steun bij het wonen, leren en werken.
Back to Basic	De belangrijkste werkwijze is het ervaren leren in combinatie met het nadrukkelijk betrekken van het netwerk (ouders, school, werk), thuisbegeleiding en daar waar nodig aanvullende hulp. Gericht op het versterken van levensvaardigheden, zoals omgaan met geld en koken.
Back to school	Inzet op oudere voortijdig schoolverlaters.
InclUUsion <i>Vrijwillig</i>	InclUUsion is een studentengroep bij de Universiteit van Utrecht, die bestaat uit studenten die buddy's zijn van vluchteling studenten. Ze organiseren met elkaar gezellige bijeenkomsten, bijvoorbeeld gezamenlijk eten waarbij iedereen hapjes uit eigen land verzorgt, en meer inhoudelijke bijeenkomsten. De universiteit draagt financieel bij.
Job Academy	Een 'jobcamp programma' waarbij jongeren, met een afstand tot de arbeidsmarkt, worden begeleid naar een baan.
VoorWerk	Jongeren tussen de 16 en 27 jaar die geen opleiding volgen of geen werk hebben. Kenmerkend aan VoorWerk is dat de vraag van de individuele deelnemer centraal staat – elk traject is maatwerk.

Overig

Initiatief	Toelichting
Ingenieurs Op Zuid	Koppelt technisch talent aan technische dienstverlening. Men kijkt vooral naar technische affiniteit, karakter en ondernemersgeest. Diploma en ervaring zijn minder belangrijk.
Elke risicjongere een mentor! <i>Vrijwillig</i>	Elke jongere wordt de vraag gesteld wie uit hun netwerk zij zouden willen vragen als mentor. Is er geen geschikte mentor in het eigen netwerk dan wordt er een vrijwilliger gezocht. Wordt met promotieonderzoek gevolgd, begeleiding Humanitas.
Garage 2020	Garage2020 is een werkplaats om vraagstukken binnen de jeugdhulp vanuit een andere invalshoek te bekijken.
ExpEx <i>Vrijwillig</i>	Getrainde jongeren die zelf ervaring hebben in de jeugdhulp en ingezet als maatje van jongeren en/of adviseur van instellingen en overheden.

Karwijtjes <i>Vrijwillig</i>	Buurtbewoners die een klusje hebben in contact brengen met jongeren (13-16 jr.) uit de wijk, die graag een karweitje willen doen. Doel is bevorderen van sociaal contact tussen bewoners en tegelijkertijd de nieuwe generatie helpen te wennen aan de toekomstige arbeidsmarkt.
Special Heroes	Special Heroes laat kinderen en jongeren met een beperking ervaren hoe leuk sport en cultuur kunnen zijn. Het is een stimuleringsprogramma voor leerlingen in het speciaal onderwijs, het speciaal basisonderwijs en op praktijkscholen.
Jongerenakkoorden	Samenwerking tussen bedrijven, gemeente en onderwijs: jongeren onder begeleiding ervaring op laten doen.

3.3 Werkzame elementen

Elke regio die we gesproken hebben, heeft een unieke manier van werken. Tegelijkertijd zien we dat er ook een aantal rode draden te ontdekken is. In deze paragraaf verbinden we werkzame elementen die genoemd worden door de stakeholders met de werkzame elementen uit de literatuur. Belangrijke bronnen waarmee we deze elementen hebben getoetst zijn: Van onderwijs naar arbeidsmarkt (van der Woude, 2012), Regionale samenwerking in goede banen (ECBO, 2013), Zonder netwerk gooi je de leerling over de schutting in de hoop dat hij wordt opgepakt (Regioplan, 2015), Ondersteuning jongeren bij leren en werken (Oberon, De Beleidsonderzoekers, 2017). Zie [Bijlage 10](#) voor een overzicht van alle geraadpleegde bronnen.

Preventieve aanpak, ook gericht op de context

Voorkomen is beter dan genezen. De focus ligt hierbij vooral ook op het versterken van situatie- en omgevingskenmerken. Een stakeholder noemt tijdens de expertmeeting 'De keukentafel op school' als voorbeeld. Sommige jongeren missen thuis 'de keukentafel' waar even de dag kan worden doorgesproken en waar zaken/problemen in andere leefgebieden dan school besproken kunnen worden. Bij de 'keukentafel' op school wordt de mogelijkheid hiervoor gecreëerd (met onderwijsassistenten aan tafel).

Continuïteit en integraliteit

Uit het veld komt naar voren dat je randvoorwaarden op orde moeten zijn. Er moet voldoende oog zijn voor *continuïteit* zoals lange leer- en ondersteuningslijnen, en aandacht bij wisselingen van omgeving. Een middel om te komen tot ononderbroken ondersteuning voor iedere jongere is het toekomstplan, ook perspectiefplan genoemd. Lees meer over [een toekomstplan](#). Het toekomstplan brengt per leefgebied in kaart welke vragen er zijn, wat de jongere zelf of met behulp van zijn netwerk kan en waar steun door professionals of vrijwilligers nodig is. Zo ontstaat een *integraal beeld* waarbij de samenhang en afhankelijkheid tussen de verschillende leefgebieden zichtbaar gemaakt wordt. Een laagdrempelig aanbod en snelheid van handelen is van belang om continuïteit te kunnen waarborgen.

Samenwerking

In de ondersteuning aan jongeren in kwetsbare posities zijn vaak verschillende partijen betrokken, zoals Jeugdhulp, zorg, Wmo, RMC, sociale dienst, onderwijs en arbeidsmarkt. Voor effectieve ondersteuning is afstemming en samenwerking tussen deze partijen nodig. Men kan werken met één gezin één plan of met het toekomstplan. Draag in de samenwerking zorg voor coördinatie, op zowel het niveau van organisatie(s) als op het niveau van de jongere. Beleg de regie bij één persoon/organisatie. Een stakeholder noemt in de expertmeeting de pluscoach in Den Haag als voorbeeld waarbij dit goed loopt: 'één iemand weet wat er allemaal loopt en wie betrokken is'.

Een klik

Het blijft mensenwerk! Het grootste verschil maakt iemand waarmee de jongere een *klik* heeft. Iemand die daadwerkelijk geïnteresseerd is, de jongere serieus neemt, weet aan te sluiten bij de belevingswereld en in wie de jongere vertrouwen heeft. Iemand die naast de jongere staat. Ongeacht of het een professional, vrijwilliger, een ervaringsdeskundige of iemand uit het netwerk is. De klik tussen jongere en professional en/of vrijwilliger bepaalt veel van het succes. Ondanks dat deze klik vaak persoonsafhankelijk is, kan hier door middel van bijvoorbeeld professionaliseringstrajecten wel op gestuurd worden. Of jongeren kunnen overgedragen worden aan een ander waar wel een betere klik mee is.

Timing

Timing is it! Soms is een jongere nog niet zover om gelijk naar school of werk begeleid te worden. De problematiek van jongeren zit vaak veel dieper en is systemisch. Timing is een belangrijk element in het contact met de jongere. Wat zijn de (on)mogelijkheden van de jongere. Hoe bespreek je met de jongere wat hij nu aan kan. Hoe help je draaglast en draagkracht als het gaat om de vragen/problemen op de verschillende leefgebieden met de jongere te wegen. Hoe stimuleer je zelfredzaamheid en actie, en op welk moment is het beter even af te wachten. En op welk moment bespreek je dat je een collega wil betrekken omdat die iets te bieden heeft dat jij niet in huis hebt.

In de uitvoering

De groep jongeren in kwetsbare posities heeft ondersteuning nodig bij het zo optimaal mogelijk participeren in de samenleving. Dit vraagt van de professional bepaalde vaardigheden op basis van verschillende uitspraken maken we een ordening naar werkzame factoren.

- *Individuele benadering*

Als je aan de slag gaat met een jongere (als professional of vrijwilliger), luister naar de jongere. Vraag waar zijn behoeftes en wensen liggen. Het is mooi als de jongere het ziet als zijn plan om iets op te bouwen voor de toekomst. Door naast de jongere (en zijn ouders) te gaan staan en ondersteuning te bieden waar nodig.

“Goed maatwerk waar de jongere volledig achter staat kost tijd en inspanning en geduld, maar ‘betaalt ’ zich later terug”

(Projectleider)

- *Versterken van het zelfbeeld en zet de jongere in de regie*

Door het benoemen van positieve eigenschappen en positieve ervaringen kan het zelfbeeld van de jongere versterkt worden. Het delen van succeservaringen geeft een positieve boost om de volgende stap te zetten en met energie vooruit te kijken. Neem in de begeleiding kleine reële stapjes, zodat de jongere niet teleurgesteld wordt. Start bijvoorbeeld met het behalen van een deelcertificaat.

Uit de expertmeeting kwam tevens naar voren dat jongeren (het gevoel van) eigen regie moeten hebben: laat ze zelf het gesprek voeren met een werkgever over wat ze willen en kunnen (en draag als professional/ondersteuner zorg dat de ontmoeting plaats kan vinden).

- *Denk in mogelijkheden en talenten*

Ga uit van wat de jongere zelf kan en boor hierbij de talenten van de jongere aan. Soms is een startkwalificatie niet altijd haalbaar en dit zou niet altijd leidend moeten zijn; richt je op een beroepskwalificatie. Erkenning is hierbij belangrijk, bijvoorbeeld door het behalen van deelkwalificaties.

“Het gaat veelal niet meer om het behalen van de startkwalificatie als hoofddoel; maar om te ondersteunen in optimale ontwikkeling opdat een jongere zich binnen zijn eigen vermogen kan ontwikkelen, en een plek in de samenleving kan innemen.”

(RMC coördinator)

- *Versterk het netwerk rondom de jongere*

Maak zoveel mogelijk gebruik van het netwerk van de jongeren en zet het netwerk positief in om de jongeren te ondersteunen. Laat de jongere een maatje uit zijn eigen netwerk voordragen. Dit wordt bijvoorbeeld gedaan bij de [JIM \(Jouw Ingebrachte Mentor\)- aanpak](#). Het versterken van ouderbetrokkenheid wordt door stakeholders overigens genoemd als meerwaarde wanneer de problematiek niet in de thuissituatie ligt. Wanneer de problematiek wel in de thuissituatie ligt is het inzetten op ouderbetrokkenheid niet altijd bevorderlijk en kan zelfs een negatieve invloed hebben. Heb oog voor risicovolle overgangsmomenten. Zorg bijvoorbeeld ruim voor het einde van het schooljaar voor een warme overdracht. De jongere/ouders, de mentor/school en de toekomstige begeleider vormen zo een driehoek. Ook in de overgang van 18- naar 18+ kan een begeleider of maatje helpend zijn. Daarnaast is in de begeleiding van de jongere een pro-actieve en outreachende benadering belangrijk. Jongeren zullen zelf minder snel bellen of actief naar instanties toe stappen. Het is van belang om jongeren te blijven volgen. Waar gaan ze heen, en maken ze die zachte landing in de maatschappij?

- *Wees betrouwbaar en flexibel*

Wees betrouwbaar naar de jongere toe. Sla een brug en leg het contact met de jongere. Laat weten dat hij ertoe doet. Wees ook flexibel: neem verschillende rollen aan, wees soms meer een maatje, soms meer een coach. Daarnaast is het van belang dat er één vast persoon de regie voert in de begeleiding van de jongere.

- *Heb oog voor verschillende leefgebieden*

Zorg voor een integrale aanpak. Om een jongere te ondersteunen richting school of werk is het belangrijk dat op alle levensgebieden rust en stabiliteit komt. Een aanpak op verschillende leefgebieden: onderwijs, werk, inkomen, zorg, veiligheid en wonen. Voor professionals in het sociale domein ligt de uitdaging in het integraal werken op al deze levensgebieden, met het vizier gericht op de toekomst van de jongere. Een toekomst die verder reikt dan het 18e levensjaar.

- *Wees concreet in wat je vraagt van de jongere en wat jij zelf doet*

Er komt op een jongere veel af in de overgang naar volwassenheid. Naast de normale spanningen die een nieuwe school of baan met zich meebrengen, hebben jongeren in een kwetsbare positie extra uitdagingen. Wees daarom concreet in wat je van de jongere verwacht, zodat de jongere het overzicht houdt. Geef ook duidelijk aan welke stappen jij zet en wees daarin betrouwbaar. Zorg dat je samen een team vormt.

- *Kennis en ervaring bij de professional*

Naast de eerder genoemde betrokkenheid wordt aangegeven dat het van belang is dat de professional beschikt over gedegen methodische kennis op verschillende leefdomeinen en een ruime ervaring in het omgaan met kwetsbare jongeren. Dat is een belangrijke basis om de jongere te kunnen ondersteunen. Maar ook om tot steun te zijn van vrijwilligers, bijvoorbeeld in het kunnen bewaken van de eigen grenzen in het contact met de jongere. Geadviseerd wordt om ervaringsdeskundigen of ‘oudgedienden’ te benutten bij deskundigheidsontwikkeling van zowel professionals als vrijwilligers.

- *Aantrekkelijk leercontext.*

Zorg voor een aantrekkelijke leercontext die aansluit bij de (ondersteunings)behoeften en leefwereld van de jongeren en die zoveel mogelijk aansluit op de arbeidsmarkt/maatschappij³⁰. Op deze manier creëer je volgens stakeholders de - voor de doelgroep nodige - 'warming-up' voor het werkende leven.

3.4 Kansen voor verbetering

In de aansluiting van onderwijs naar arbeidsmarkt en de overgang naar volwassenheid liggen nog uitdagingen. Sinds januari 2015 waarin verschillende wet- en regelgeving is veranderd, waardoor ook taken en verantwoordelijkheden zijn veranderd, zijn er knelpunten ontstaan. De transformatie vraagt niet alleen om technische aanpassingen, maar ook om een mentaliteitsverandering bij professionals en organisaties. Organisaties zouden graag meer betrokkenheid van elkaar zien, zowel in de samenwerking als het bundelen van middelen voor de doelgroep. Ook wordt aandacht gevraagd voor de vermaatschappelijking van de ondersteuning bijvoorbeeld door het meer en gericht samenwerken met projecten voor maatjes, vrijwillige coaches en andere burgerinitiatieven. Tijdens de expertmeeting zijn hier tal van voorbeelden genoemd onder andere 'maatje op maat' uit Zwolle en SPIOR uit Rotterdam die inzet op het betrekken van familienetwerken om jongeren 'binnen boord' te houden en Special Heroes die onvoorwaardelijk uitgaan van de mogelijkheden die een kind met beperking wel heeft. Een gezamenlijke verantwoordelijkheid in de verbinding op de arbeidsmarkt, de opleiding, met trajecten vanuit gemeenten en steun door maatjes. In onderstaande analyse benutten we de opbrengst van zowel de veldverkenning als de literatuurstudie. Belangrijke bronnen zijn: Van school naar werk: naar een andere benadering (KBA Nijmegen, Oberon, Zunderdorp, VNG, 2017), Ondersteuning jongeren bij leren en werken. Een handreiking voor de regio (Oberon, De Beleidsonderzoekers, 2017). Voor een overzicht van de gebruikte literatuur, zie [Bijlage 10](#). We maken onderscheid in verbeteringskansen op verschillende niveaus.

“Gebruik het levensloop perspectief, zorg dat “het estafette” stokje steeds goed wordt doorgegeven, dit speelt vanaf de basisschool, naar het (praktijk of speciaal) onderwijs, naar vervolgopleidingen en of werk, dagbesteding of wat dan ook. Borg goede overgangen, hou vast waar nodig en laat los waar kan”

(Beleidsadviseur)

Op beleidsniveau

Samenwerken & ontschotten

Het voldoende op orde hebben van basisbehoeften zoals een veilige woonplek, voldoende geld voor eten en kleding, een goede gezondheid en een ondersteunend netwerk van familie en/of vrienden is bijvoorbeeld een voorwaarde om goed een opleiding te kunnen starten. Bij jongeren in kwetsbare posities spelen er vaak problemen op deze verschillende levensgebieden, waarvoor ondersteuning wordt geboden vanuit verschillende personen/organisaties. Op organisatieniveau gaat het om: gemeente(n), onderwijs (mbo, vso, pro, vmbo), werkgevers (leerwerkplekken), maatschappelijke initiatieven (maatjes, vrijwillige coaches) en hulpverleningsorganisaties.

Zoals uit de werkzame elementen blijkt is samenwerking op verschillende gebieden cruciaal voor de ondersteuning van jongeren. De samenwerking tussen jeugdhulp Wmo, sociale zaken en arbeidstoeleiding werkt nog niet altijd sluitend. Voor de jongeren die zelfredzaam zijn, voldoet de huidige aanpak veelal, maar jongeren in een kwetsbare positie vragen om maatwerk. Samenwerken is

³⁰ Dit komt in meerdere (onderzoeks)rapporten naar voren als belangrijk aandachtspunt. Zie bijvoorbeeld: 'Leeromgevingen en leermiddelen in innovatieve scholen (2008) van SLO.

daarom een van de uitdagingen: verder kijken dan je eigen terrein en het belang van de individuele jongeren voorop zetten. In de praktijk blijkt dat het nogal eens ontbreekt aan afstemming tussen organisaties. Een ontschotte samenwerking tussen bijvoorbeeld verschillende teams (Wmo, participatie, jeugdzorg) binnen de gemeente wordt, aansluitend bij de uitkomsten van het [Inspectierapport van SZW \(2017\)](#), door veel stakeholders als een belangrijke verbetering gekenschetst.

Verder zijn er verbeteringen mogelijk in het betrekken van werkgevers. belangrijk in de benadering is:

- Wees zakelijk en spreek hun taal; ze komen werk leveren;
- Bind ze op hun inzet voor de jongere; vraag ruimte voor mislukken;
- Ontlast ze: regel looncompensatie en/of bereikbaarheid mocht er iets zijn en/of een maatje en/of korte training-gesprek voor de werkbegeleider.

Spreek een vaste contactpersoon af wanneer meerder organisaties/personen samenwerken rondom de jongere en draag zorg voor coördinatie op alle leefgebieden. Dit is belangrijk voor de jongere, maar ook voor een werkgever. Daar waar de samenwerking al goed loopt, is er veel ruimte om meer samenwerking te zoeken met het netwerk om de jongere heen. Hoe kan het netwerk van de jongeren beter benut worden, zodat de draagkracht wordt verbreed.

Het betrekken van maatschappelijke initiatieven bij de ondersteuning van jongeren is nog niet vanzelfsprekend. We noemden eerder al de projecten 'maatje op maat', Special Hereos, en SPIOR. In aanvulling daarop wordt onder andere in de regio Haarlem vanuit het onderwijs samengewerkt met maatjes, ook NIDOS (landelijke voogdij vereniging voor asielzoekers) werkt nauw samen met maatjes. Voor professionals wordt de samenwerking met maatjes en andere burgerinitiatieven een steeds belangrijker gegeven. Deze samenwerking zou op veel plaatsen in Nederland verder ontwikkeld kunnen worden.

Tijd en middelen

Jongeren in een kwetsbare positie hebben juist extra aandacht nodig. Ruimte en voldoende tijd voor het ontwikkelen van maatwerktrajecten met arbeid/opleiding en zorg zijn wenselijk voor deze jongeren. Door in beeld te brengen hoeveel geld er nu al gemoeid is met de inzet en het anders organiseren van de middelen is er winst te behalen in de aanpak. Gebruik het aanbod in de regio. Is er in de regio bijvoorbeeld veel werk in techniek, probeer dan de jongere hiermee kennis te laten maken. Je moet investeren op de jongeren en dat kost tijd. Soms moet je de onderwijsroute verlengen met extra kosten.

Vanuit onderwijs worden ook prestatieafspraken gemaakt (OCW). Deze afspraken zijn niet altijd haalbaar voor jongeren in een kwetsbare positie. Het behalen van bijvoorbeeld een startkwalificatie is voor deze jongeren niet altijd de beste route tot participatie. Er is ruimte in de regelgeving van OCW, raak hiermee bekend en gebruik de ruimte.

Breng de doelgroep in kaart en houd hen in beeld

Jongeren die in een kwetsbare positie zitten worden vanuit beeldvorming soms gezien als jongeren met externaliserend gedrag. Maar er zijn veel meer soorten jongeren met verborgen gebreken die meer ondersteuning kunnen gebruiken. Een stakeholder benoemt dat 38% van de jongeren in het mbo te maken heeft met een beperking van licht tot zwaar. Het is belangrijk dat er voorkomen wordt dat jongeren tussen wal en schip vallen. Een ontwikkelpunt is bestanden koppelingen tussen bijv. onderwijs, GBA, gemeenten, DUO. Delen van informatie is lastig door privacy redenen. In [deze handreiking](#) wordt dit dilemma aangekaart.

Naast het in beeld brengen van de jongeren in kwetsbare posities is het in beeld houden van de jongeren een uitdaging. Houd een lijntje met jongeren die dreigen uit te vallen of jongeren die geen vertrouwen hebben in de samenleving. Advies vanuit de expertmeeting: benut netwerken, daar waar de jongeren komen, in de wijken zoals moskeeën, buurthuizen, leerwerkpleinen en sportclubs.

Aandacht voor professionalisering

De doelgroep jongeren in kwetsbare posities is divers. Zoals eerder aangegeven is maatwerk daarom noodzakelijk. Niet iedereen hoeft overal kennis van te hebben, maar weet elkaar – en elkaars expertise te vinden. De stakeholders noemen verschillende aandachtspunten met betrekking tot methodische ontwikkeling:

- Weerbaar maken/niet teveel pampieren
- Steun op de werkplek
- Stimuleer zelfregie
- Werk aan houding en gedrag (o.a. werknemersvaardigheden)
- Leerplaats
- Sollicitatievaardigheden
- Realistische verwachtingen werknemers
- Benut steun uit het netwerk
- Nazorg
- Kijk ook naar 'harde voorwaarden' (zoals wonen, financiën).
- Aandacht voor maatschappelijke ontwikkelingen, zoals polarisatie en verharding in de maatschappij
- Experimenteeruimte bieden en maak gebruik van deze ruimte

“Hoop voor de toekomst is het allerbelangrijkst”

(Bestuurder ROC)

Inrichting

Inzet leer-/werktrajecten

In de afgelopen jaren is er een omslag te zien in het zoeken naar wat wel haalbaar is qua scholing en werk in plaatst van dat naar de beperking van de jongere wordt gekeken. Binnen het onderwijs wordt er gekeken in hoeverre een jongere nog leerbaar is of inzetbaar voor werk. Een knelpunt is echter de beschikbaarheid van gepaste (leer)werkplekken. Er zijn niet voldoende (beschutte) werkplekken en leerwerktrajecten op laag niveau. Ondanks de banenafspraken vinden jongeren in kwetsbare posities nog steeds minder snel een baan dan andere jongeren. Het gaat hier om de juiste match tussen jongere en (leer)werkplek.

Jongeren die uitstromen uit het vso hebben nog regelmatig onvoldoende schoolse- en arbeidsvaardigheden. De overstap naar een entreeopleiding is dan nog te groot. De basisvaardigheden om te solliciteren en te werken schieten vaak ook tekort. Na een intensief hulpverleningsverleden is de motivatie om een volgende stap naar werk te zetten er niet altijd. Rust en ondersteuning is op dat moment het hoogst haalbare.

De eigen regio

Binnen de eigen regio is het vaak niet duidelijk voor organisaties, professionals en vrijwilligers, wat er allemaal is. Een overzicht (zowel aan projecten als aan het middenveld met vrijwilligers) zou een toegevoegde waarde hebben om elkaar te vinden en beter samen te werken.

Vanuit het bedrijfsleven en maatschappelijk middenveld jongeren koppelen in de eigen regio voor ondersteuning. Ook hier komt de inzet en betrokkenheid van het netwerk van de jongere als belangrijk aandachtspunt naar voren. Verschillende stakeholders gaven aan dat professionals hier nog onvoldoende aandacht voor hebben of de expertise in missen.

In de aanpak

De jongeren als mede-ontwikkelaar/leer van de doelgroep

Betrek de jongere nog nauwer bij zijn proces. Praat mét de jongeren in plaats van over.

Ervaringsdeskundigen en de jongeren zelf kunnen de professional van advies voorzien. Ga bij het ontwikkelen van een aanpak met de jongeren om tafel zitten om te bespreken wat werkt om goed ondersteund te worden. Ook kunnen ervaringsdeskundigen worden ingezet als buddy of als maatje en dienen als rolmodel. Maak gebruik van ervaringsdeskundigen die aansluiten op de leefwereld van de jongere. Een voorbeeld waarbij ervaringsdeskundigen worden ingezet als maatje van jongeren is

ExpEx.

“Nothing about us, without us”

(Beleidsmedewerker)

Meerwaarde vrijwillige ondersteuning

Voor professionals is er nog een wereld te winnen om samen te werken met vrijwilligers.

Aandachtspunten zijn: wat voor vrijwilliger ga ik inzetten en welke rol vraag ik aan die vrijwilliger. Vanuit de praktijk wordt er gewerkt met coaches voor de overstap van vmbo naar mbo. Er wordt gewerkt met oud-docenten in met name het praktijkonderwijs, het speciaal onderwijs, mbo entree en mbo 2. Mentorschap wordt als een ontwikkeling gezien die kan helpen in de ondersteuning.

Er is een ontwikkeling gaande om meer maatschappelijke inzet van burgers te vragen. Het is een overgang van de verzorgingsstaat naar een participatiesamenleving. Meer inzet van vrijwilligers vormt hier een belangrijk speerpunt. Enerzijds vanuit ideologisch oogpunt: burgers helpen burgers, en anderzijds vanuit kostenoverwegingen.

Een vrijwilliger heeft de mogelijkheid om extra tijd en aandacht te geven aan de jongere zoals:

- Praktische steun en adviezen, zeker als de jongere geen sterk netwerk heeft;
- Persoonlijke aandacht en interesse, bieden van (h)erkenning en begrip;
- Bieden van stimulans en soms een stok achter de deur;
- Inzet van persoonlijk netwerk voor het vinden van werk of praktische steun;
- Steun op de (leer-)werkplek.

Er is niet altijd een generieke oplossing te bedenken voor elke individuele combinatie van problematiek. In 'Van school naar werk'³¹, wordt expliciet ingegaan op alternatieve routes. Samen met de jongere wordt gekeken wat het best passende een hoogst haalbare doel is, bijvoorbeeld een betaalde baan, een vervolgopleiding of dagbesteding. Doordat de vrijwilliger niet gebonden is aan regels en financiering vanuit één sector, wet of domein, is daar de meerwaarde om de samenhang te zien. Een vrijwilliger kan ook meer focus op het individu leggen: het eigen verhaal en de geschiedenis, persoonlijkheid en de omgeving goed betrekken.

Kwaliteit van vrijwilligersprojecten versterken en inbedden

Om de inzet van vrijwilligers te borgen moet er aandacht zijn voor ontwikkelpunten. Het gaat vaak om een relatief kwetsbare organisatie: er is afhankelijkheid van individuele personen, vrijwilligers en tijdelijke krachten. Ook is de positie van een organisatie of project met vrijwilligers ten op zichte van reguliere instanties marginaler. Het gaat ook vaak om lokale initiatieven met beperkte reikwijdte, omdat er geen regionale of landelijke dekking is. Een ander risico is het 'afvalputje': vrijwilligersinitiatieven kunnen een aanzuigende werking hebben waardoor de doelgroep 'over de

---

³¹ www.regionaalonderwijsbeleid.nl

schutting wordt gegooid', wanneer het lastig wordt. Duidelijke afspraken waarin de vrijwilliger gesteund wordt, zijn daarom nodig. Tot slot gaat het niet alleen om een degelijke organisatie, het draait ook om cultuur en visie. Vaak zijn vrijwillige initiatieven ontstaan als reactie op hiaten in het reguliere (betaalde) systeem. Bij vrijwilligersinitiatieven heerst soms een andere zienswijze, andere taal en omgang met elkaar en de jongeren. Een professional die samenwerkt of vrijwillige initiatieven ondersteunt, dient zich bewust te zijn, dat dit soort organisaties niet altijd dezelfde taal spreken.

Vragen waar in de samenwerking tussen betaalde en niet-betaalde zorg en initiatieven over na moeten denken zijn onder andere:

- Hoe om te gaan met vrijwilligerswerk? In hoeverre kan men wederzijds (betaald / niet betaald) eisen stellen aan de kwaliteit en continuïteit. ? Is kopiëren van een aanpak mogelijk als het gaat om vrijwilligersinitiatieven die vaak erg persoonsafhankelijk zijn? En is dat ook wenselijk? Als een vrijwilligersproject ergens anders als betaald project wordt opgezet, is dat dan eerlijk?
- Hoe kan een betaalde partij een alternatieve route elders toepassen zonder het project simpelweg te kopiëren en uit te rollen? Wat op één plek werkt heeft immers niet automatisch elders ook succes.
- (Hoe) kan/moet een gemeente een project faciliteren en er gebruik van maken (bijvoorbeeld door jongeren erheen te verwijzen) zonder het in te kapselen in de eigen bureaucratie?
- Hoe kan een financier (bijvoorbeeld rijksoverheid of gemeente) resultaten van een initiatief in de gaten houden zonder de administratieve lasten onnodig te verzwaren?
- Kunnen regels (tijdelijk dan wel structureel) worden omgebogen? Welke gevolgen heeft dit als het gaat om politieke risico's en hoe daarmee om te gaan?
- Wat betekent de participatie van gemeenten in deze initiatieven voor hun democratische verantwoording?³²
- Hoe voorkom je dat vrijwilligersinitiatieven verdwijnen in bureaucratie.

3.5 Conclusie

Er is veel ervaring en kennis in Nederland over hoe we kwetsbare jongeren kunnen steunen. De ervaringen en kennis zijn veelal op deelaspecten of bijvoorbeeld binnen afzonderlijke projecten goed ontwikkeld. Deze kan echter niet zondermeer van de ene situaties naar de andere worden overgebracht of binnen een regio verder worden uitgerold.

We zien als belangrijke voorwaarde dat bestuur, beleid, management, professionals en vrijwilligers vanuit eenzelfde kader opereren dat bevordert de kwaliteit van samenwerking en het resultaat voor de jongeren. Dat kan alleen als tussen regionale samenwerkingspartners het gesprek wordt aangegaan. Belangrijk is daarbij de erkenning van elkaars expertise en inbreng. Vrijwilligersorganisaties behoren in dat gesprek een volwaardige plek te hebben. In een dergelijke context kunnen cijfers en opgehaalde werkzame factoren van grote betekenis zijn voor een doorontwikkeling van de regionale samenwerking.

---

³² Van school naar werk: Naar een andere benadering www.regionaalonderwijsbeleid.nl

4. Conclusie & advies

Het Oranje Fonds heeft als doel gesteld bij te willen dragen aan een optimale participatie van kwetsbare jongeren in de samenleving. Om daar op een goede wijze invulling aan te geven heeft zij het Nederlands Jeugdinstituut (Nji) gevraagd in kaart te brengen:

1. Welke jongeren rekenen we tot de kwetsbare doelgroep, en om hoeveel jongeren gaat het landelijk en regionaal;
2. Welke methodische aanpakken en werkzame factoren kunnen bijdragen aan een verbeterde participatie van kwetsbare jongeren in de samenleving;
3. Welke rol kan het Oranje Fonds hebben naast de al ingezette beleids- en professionele inzet door onderwijs, overheden en werkgevers.

Hieronder bespreken we per deelvraag de uitkomsten van dit vooronderzoek en geven we een aantal adviezen.

1. Voor deze rapportage hebben we op basis van de kennis die we hebben over NEET-jongeren (Neither Employment, Education or Training), zoals over hun schoolloopbaan en geboden hulp- en ondersteuning, bepaald of bepaalde groepen specifiek kwetsbaar zijn. Vervolgens hebben we de aantallen jongeren in een kwetsbare positie in beeld gebracht. De cijfers zijn voor alle regio's te benutten. Uit de cijfers in [Bijlage 2 tot en met 5](#) blijkt dat er regionaal grote verschillen zijn. Analyse van deze kwantitatieve gegevens ondersteunt betrokken gemeente en organisaties bij het ontwikkelen van een preventieve aanpak. Hierin kunnen organisaties uit het maatschappelijk middenveld een belangrijke rol vervullen. Uit de analyse van de voorgeschiedenis van NEET-jongeren blijkt dat voortijdig schoolverlaten de grootste risicofactor voor uitval (NEET) is. Door in te zetten op het voorkomen van voortijdig schoolverlaten wordt de kans op uitval kleiner. Voortijdige uitval kan door allerlei omstandigheden gebeuren: kenmerken in de persoon, omgeving of het netwerk en de maatschappij. Het voorkomen van voortijdige schooluitval is een werkzaam onderdeel van dat preventieve beleid. Bovendien blijkt dat de kans op uitval groter wordt wanneer er op meerdere leefgebieden problemen zijn (geschiedenis in jeugdhulp én voortijdig schoolverlaten). Het kan daarom goed zijn om specifiek aandacht te hebben voor die doelgroepen die te maken hebben met zowel onderwijssteuning als een vorm van jeugdhulp. Het aantal jongeren met een cumulatie van problemen is uiteraard kleiner dan jongeren met enkelvoudige problematiek.

Uit de CHAID-analyse blijkt dat naast voortijdig schoolverlaten ook jongeren in mbo 1, praktijkonderwijs en vso een hoger risico lopen op NEET. Uit onderzoek weten we ook dat nieuwkomers en jonge vluchtelingen een grotere kans hebben op cumulatie van problematiek in verschillende leefgebieden.

De doelgroep jongeren in een kwetsbare positie laat zich niet zondermeer omschrijven. In de praktijk worden vele begrippen en benamingen gebruikt. De professionals uit de praktijk geven aan dat het belangrijk is om hokjes te vermijden en te denken in termen als 'Jongeren die het niet lukt om zelf de aansluiting te maken', 'Op eigen kracht redden deze jongeren het niet'. Een te scherpe afbakening van de doelgroep brengt het risico met zich mee dat jongeren die niet aan criteria voldoen, alsnog niet geholpen worden. Soms is het belangrijker dat een initiatief de beschikbare kennis over werkzame elementen in de aanpak benut, dan dat het initiatief de doelgroep scherp afbakent.

- ✓ Houd de beschrijving van de doelgroep breed.
- ✓ Draag zorg voor afstemming met regionale partners hierover.
- ✓ Benut onder andere de cijfers van het aantal NEET-jongeren in de regio voor een regionale analyse (het gezamenlijk bespreken van 'waar staan deze cijfers voor', 'welke tendensen zien we') en het ontwikkelen van een preventieve aanpak met alle partners.

2. Na de decentralisaties zijn verantwoordelijkheden in de domeinen jeugd, participatie, onderwijs en zorg van het rijk verschoven naar gemeenten en regio's. Zowel rijk, gemeenten en regio's hebben behoefte aan een integrale aanpak voor jongeren. Er zijn landelijk verschillende aanpakken ontwikkeld op beleids-, organisatie- en uitvoeringsniveau. De RMC taak is uitgebreid en Rijk en gemeenten werken samen in het programma Sociaal Domein. Er is behoefte aan regionale programma's met daarin ruimte voor initiatieven die passen bij de kenmerken van de regio. Door een betere (regionale) samenwerking tussen organisaties, kan er preventief gehandeld worden. Het veld heeft behoefte aan inzicht in de mogelijkheden, organisatie, projecten en activiteiten in de eigen regio. Vaak kent men elkaar nog niet en is het onduidelijk wie regie heeft en hoe je elkaar kunt vinden. De 3 O's, overheid, onderwijs en ondernemers zullen moeten samenwerken.

Om de jongere te ondersteunen in een project is het belangrijk dat de randvoorwaarden op orde zijn, zowel op beleidsniveau, organisatie en uitvoeringsniveau. In de aanpakken voor jongeren in kwetsbare posities is een aantal hoofdlijnen waar te nemen dat als voorwaarden voor een succes wordt benoemd.

Beleid:

- ✓ Draag zorg voor een kader waarbinnen partners hun activiteiten op elkaar afgestemd ontwikkelen;
- ✓ Draag er zorg voor dat de jongeren in beeld zijn en blijven zowel in persoon als cijfermatig;
- ✓ Draag zorg voor continuïteit van onderwijs en hulp bij overgangen en risicovolle momenten;
- ✓ Draag zorg voor integraliteit van onderwijs en hulp op alle leefgebieden.

Organisatie:

- ✓ Zorg voor brede lokale/regionale samenwerking;
- ✓ Samenwerking op alle leefgebieden waar jongeren mee te maken hebben is cruciaal om jongeren binnen hun mogelijkheden succesvol te kunnen laten participeren. Dat vraagt dat organisaties samenwerken. De organisaties die daarvoor nodig zijn:

Onderwijs	mbo, vso, pro, vmbo
Werkgevers	Steun met coach en regelingen/belang bedrijven
Maatschappelijk organisaties	Maatjes, vrijwillige coaches, Gilde Hulp
Hulporganisaties	Begeleiding en praktische ondersteuning (wonen, geld, gezondheid, school/werk)

- ✓ Draag er zorg voor dat de samenwerking met en rondom de jongere is afgestemd, door de inzet van een vast contactpersoon, bij voorkeur door de jongere gekozen, die met de jongere zorgt voor afstemming op alle leefgebieden en het activeren van het netwerk van de jongere.

Uitvoering:

- ✓ Op uitvoeringsniveau is het van belang dat er een gedeelde visie is in de methodische benadering van jongeren. In deze notitie zijn veel werkzame factoren voor zo'n methodische aanpak benoemd. De kern bestaat uit het aansluiten bij en versterken van de talenten van de jongeren;
- ✓ Van de uitvoeringsorganisatie mag verwacht worden dat er een methodisch kader op basis van werkzame factoren is ontwikkeld, de resultaten in beeld gebracht worden, dit ter ondersteuning van het dagelijks handelen en de verdere professionalisering. Daarin is ook de wijze waarop de samenwerking met vrijwilligers vorm krijgt opgenomen.

3. De doelstelling van het Oranje Fonds om 'het contact en de verbinding tussen mensen te bevorderen' is van toegevoegde waarde voor jongeren in een kwetsbare positie. Op basis van het vooronderzoek zien we een duidelijke meerwaarde voor het Oranje Fonds: inzet op de sociaal-economische participatie van jongeren tot en met 27 jaar en het smeden van lokale coalities. Daarvoor vraagt het

veld om handelingsvrijheid en ruimte in het instrumentarium. De rol van het Oranje Fonds, naast de al ingezette beleids- en professionele inzet door onderwijs, overheden en werkgevers, kan zijn:

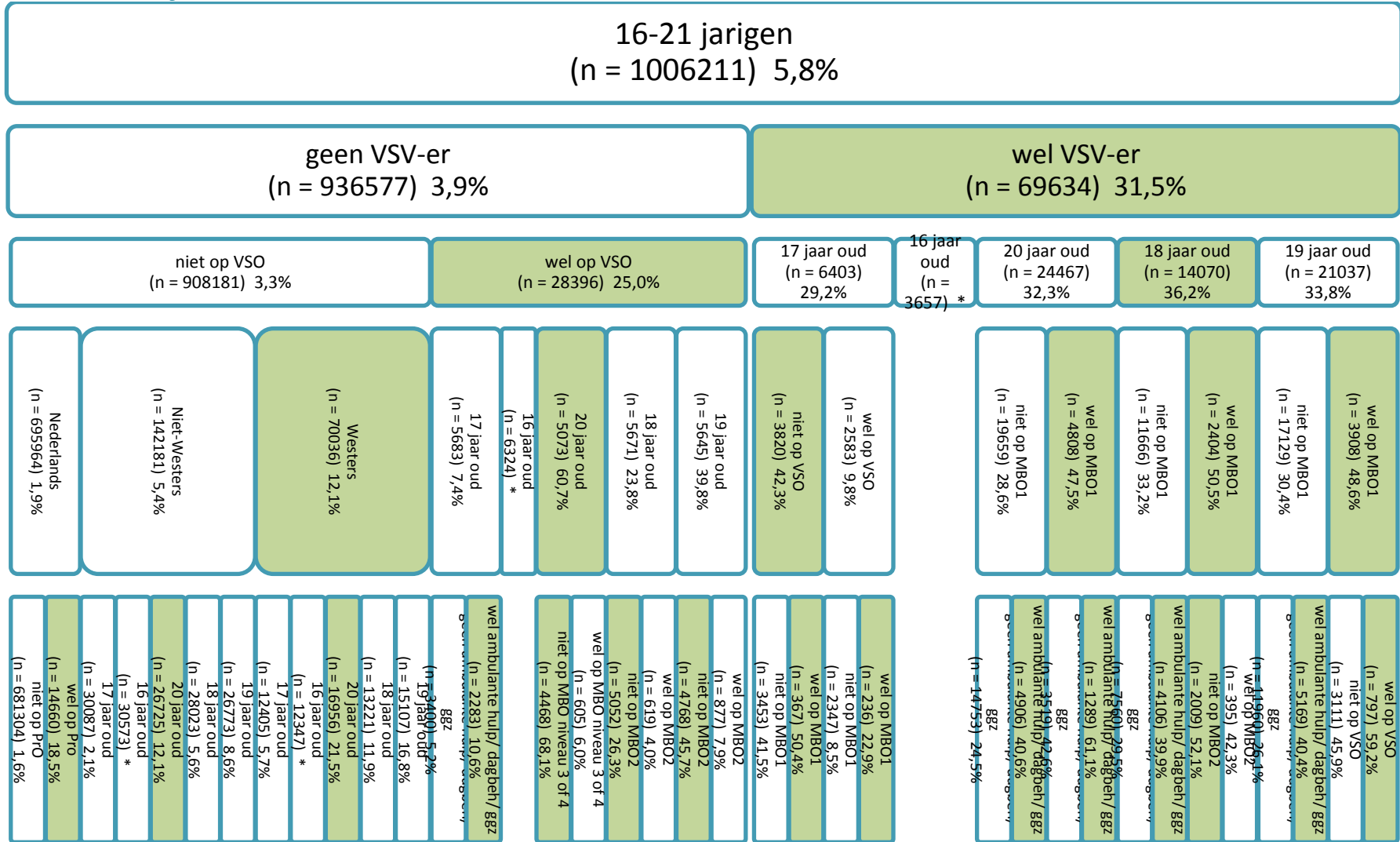
- ✓ Het bevorderen van vrijwilligersinitiatieven die jongeren helpen om hun persoonlijk netwerk blijvend uit te breiden waardoor het voor hen makkelijker wordt om steun te krijgen;
- ✓ Het bevorderen van de inzet van maatjesprojecten in verbinding met het professionele veld (op basis van de adviezen zoals hierboven bij punt 1 en 2 gegeven);
- ✓ Het bevorderen van maatschappelijke initiatieven waar jongeren de mogelijkheid krijgen hun talenten in de (werk-)praktijk te leren ontdekken en te ontwikkelen en waarbij verbindingen zijn gelegd op het grensvlak van onderwijs-werkgevers-vrijwilligersinzet-hulporganisaties;
- ✓ Het bevorderen van vrijwilligersinitiatieven die jongeren steunen in het voorbereiden, verbinden en ondersteunen in het werken binnen het bedrijfsleven in samenwerking met werkgevers;
- ✓ Het bevorderen van de kwaliteit en continuïteit van deze vrijwilligersinitiatieven;
- ✓ De ervaringen, wensen en ideeën van de jongeren/ervaringsdeskundigen een publieke stem geven in het gesprek over welke aanpak werkt/ingezet zou moeten worden;
- ✓ Door middel van evaluatie en onderzoek voor een breed (professioneel) publiek zichtbaar maken van dat 'wat werkt'.

Met dit rapport hopen we bij te dragen aan het geven van inzicht aan het Oranje Fonds in wat nodig is voor het vergroten van kansen voor jongeren in kwetsbare posities om sociaal-economisch zelfstandig te worden, zodat zij het programma Kansen voor jongeren II vorm kan geven.

Bijlage 1

CHAID-analyse

Bijlage 2

Aantal leerlingen vso en praktijkonderwijs per gemeente³³

In de onderstaande tabel staat weergegeven hoeveel jongeren per gemeente naar het speciaal onderwijs en naar het praktijkonderwijs gaan. Omdat het hier absolute aantallen betreft, hangt het sterk samen met het aantal jongeren dat in een gemeente woont.

	<i>(v)so</i>	<i>praktijkonderwijs</i>
<i>Nederland</i>	68214	29806
<i>Aa en Hunze</i>	0	51
<i>Aalburg</i>	0	20
<i>Aalsmeer</i>	0	56
<i>Aalten</i>	53	76
<i>Achtkarspelen</i>	0	81
<i>Alblasserdam</i>	0	34
<i>Albrandswaard</i>	0	28
<i>Alkmaar</i>	604	179
<i>Almelo</i>	923	181
<i>Almere</i>	705	552
<i>Alphen aan den Rijn</i>	384	166
<i>Alphen-Chaam</i>	0	3
<i>Ameland</i>	0	9
<i>Amersfoort</i>	921	364
<i>Amstelveen</i>	0	90
<i>Amsterdam</i>	3132	1386
<i>Apeldoorn</i>	1300	316
<i>Appingedam</i>	29	37
<i>Arnhem</i>	1551	297
<i>Assen</i>	243	170
<i>Asten</i>	0	27
<i>Baarle-Nassau</i>	0	4
<i>Baarn</i>	0	29
<i>Barendrecht</i>	528	42
<i>Barneveld</i>	164	104
<i>Bedum</i>	0	20
<i>Beek (L.)</i>	0	10
<i>Beemster</i>	0	12
<i>Beesel</i>	0	7
<i>Bellingwedde</i>	0	31
<i>Bergeijk</i>	0	28
<i>Bergen (L.)</i>	0	22
<i>Bergen (NH.)</i>	136	28
<i>Bergen op Zoom</i>	517	94
<i>Berkelland</i>	497	133
<i>Bernheze</i>	0	49

³³ Bron: CBS Statline – schooljaar 2015/2016, voorlopige cijfers

	<i>(v)so</i>	<i>praktijkonderwijs</i>
<i>Best</i>	0	21
<i>Beuningen</i>	0	19
<i>Beverwijk</i>	615	76
<i>het Bildt</i>	0	17
<i>De Bilt</i>	339	39
<i>Binnenmaas</i>	0	12
<i>Bladel</i>	0	28
<i>Blaricum</i>	0	1
<i>Bloemendaal</i>	34	20
<i>Bodegraven-Reeuwijk</i>	0	63
<i>Boekel</i>	0	9
<i>Ten Boer</i>	0	16
<i>Borger-Odoorn</i>	0	62
<i>Borne</i>	0	52
<i>Borsele</i>	0	33
<i>Boxmeer</i>	0	37
<i>Boxtel</i>	238	80
<i>Breda</i>	1692	196
<i>Brielle</i>	137	23
<i>Bronckhorst</i>	0	82
<i>Brummen</i>	39	71
<i>Brunssum</i>	0	47
<i>Bunnik</i>	10	9
<i>Bunschoten</i>	0	37
<i>Buren</i>	0	32
<i>Bussum</i>	0	22
<i>Capelle aan den IJssel</i>	55	158
<i>Castricum</i>	85	24
<i>Coevorden</i>	0	72
<i>Cranendonck</i>	0	16
<i>Cromstrijen</i>	0	8
<i>Cuijk</i>	0	33
<i>Culemborg</i>	0	47
<i>Dalfsen</i>	0	33
<i>Dantumadiel</i>	206	57
<i>Delft</i>	369	169
<i>Delfzijl</i>	0	69
<i>Deurne</i>	98	37
<i>Deventer</i>	371	181
<i>Diemen</i>	0	34
<i>Dinkelland</i>	0	38
<i>Doesburg</i>	0	44
<i>Doetinchem</i>	588	131
<i>Dongen</i>	0	28
<i>Dongeradeel</i>	0	72
<i>Dordrecht</i>	817	292

	<i>(v)so</i>	<i>praktijkonderwijs</i>
<i>Drechterland</i>	0	34
<i>Drimmelen</i>	0	36
<i>Dronten</i>	0	85
<i>Druten</i>	196	23
<i>Duiven</i>	0	52
<i>Echt-Susteren</i>	0	21
<i>Edam-Volendam</i>	0	20
<i>Ede</i>	637	237
<i>Eemnes</i>	0	12
<i>Eemmond</i>	0	43
<i>Eersel</i>	96	20
<i>Eijsden-Margraten</i>	139	23
<i>Eindhoven</i>	1744	232
<i>Elburg</i>	0	26
<i>Emmen</i>	371	322
<i>Enkhuizen</i>	0	44
<i>Enschede</i>	1180	341
<i>Epe</i>	0	54
<i>Ermelo</i>	367	33
<i>Etten-Leur</i>	0	61
<i>Ferwerderadiel</i>	0	17
<i>Franekeradeel</i>	18	39
<i>De Friese Meren</i>	66	84
<i>Geertruidenberg</i>	0	29
<i>Geldermalsen</i>	0	26
<i>Geldrop-Mierlo</i>	0	28
<i>Gemert-Bakel</i>	0	40
<i>Gennep</i>	141	24
<i>Giessenlanden</i>	0	19
<i>Gilze en Rijen</i>	0	35
<i>Goeree-Overflakkee</i>	54	41
<i>Goes</i>	745	63
<i>Goirle</i>	466	15
<i>Gorinchem</i>	212	85
<i>Gouda</i>	447	180
<i>Grave</i>	117	13
<i>'s-Gravenhage (gemeente)</i>	1915	1247
<i>Groesbeek</i>	575	20
<i>Groningen (gemeente)</i>	1250	328
<i>Grootegast</i>	0	24
<i>Gulpen-Wittem</i>	0	11
<i>Haaksbergen</i>	0	42
<i>Haaren</i>	0	29
<i>Haarlem</i>	911	225
<i>Haarlemmerliede en Spaarnwoude</i>	0	8

	<i>(v)so</i>	<i>praktijkonderwijs</i>
<i>Haarlemmermeer</i>	322	246
<i>Halderberge</i>	0	37
<i>Hardenberg</i>	76	138
<i>Harderwijk</i>	117	98
<i>Hardinxveld-Giessendam</i>	0	21
<i>Haren</i>	501	12
<i>Harlingen</i>	0	33
<i>Hattem</i>	0	19
<i>Heemskerk</i>	29	62
<i>Heemstede</i>	0	17
<i>Heerde</i>	59	23
<i>Heerenveen</i>	70	77
<i>Heerhugowaard</i>	290	136
<i>Heerlen</i>	1201	179
<i>Heeze-Leende</i>	637	12
<i>Heiloo</i>	0	14
<i>Den Helder</i>	258	135
<i>Hellendoorn</i>	227	59
<i>Hellevoetsluis</i>	12	74
<i>Helmond</i>	599	228
<i>Hendrik-Ido-Ambacht</i>	0	27
<i>Hengelo (O.)</i>	768	194
<i>'s-Hertogenbosch</i>	1105	239
<i>Heumen</i>	0	16
<i>Heusden</i>	0	68
<i>Hillegom</i>	0	32
<i>Hilvarenbeek</i>	0	9
<i>Hilversum</i>	430	126
<i>Hof van Twente</i>	10	55
<i>Hollands Kroon</i>	0	98
<i>Hoogeveen</i>	198	147
<i>Hoogezand-Sappemeer</i>	0	109
<i>Hoorn</i>	461	162
<i>Horst aan de Maas</i>	0	51
<i>Houten</i>	294	44
<i>Huizen</i>	318	57
<i>Hulst</i>	0	57
<i>IJsselstein</i>	0	33
<i>Kaag en Braassem</i>	0	24
<i>Kampen</i>	238	127
<i>Kapelle</i>	99	15
<i>Katwijk</i>	97	158
<i>Kerkrade</i>	167	87
<i>Koggenland</i>	0	46

	<i>(v)so</i>	<i>praktijkonderwijs</i>
<i>Kollumerland en Nieuwkruisland</i>	0	33
<i>Korendijk</i>	0	13
<i>Krimpen aan den IJssel</i>	0	38
<i>Krimpenerwaard</i>	0	109
<i>Laarbeek</i>	0	21
<i>Landerd</i>	131	16
<i>Landgraaf</i>	0	65
<i>Landsmeer</i>	0	11
<i>Langedijk</i>	0	48
<i>Lansingerland</i>	0	54
<i>Laren (NH.)</i>	0	5
<i>Leek</i>	0	53
<i>Leerdam</i>	0	59
<i>Leeuwarden</i>	581	195
<i>Leeuwarderadeel</i>	0	17
<i>Leiden</i>	1021	167
<i>Leiderdorp</i>	145	20
<i>Leidschendam-Voorburg</i>	82	67
<i>Lelystad</i>	844	262
<i>Leudal</i>	329	35
<i>Leusden</i>	0	39
<i>Lingewaal</i>	0	23
<i>Lingewaard</i>	0	61
<i>Lisse</i>	0	33
<i>Littenseradiel</i>	0	17
<i>Lochem</i>	105	67
<i>Loon op Zand</i>	0	18
<i>Lopik</i>	0	19
<i>Loppersum</i>	0	22
<i>Losser</i>	19	48
<i>Maasdriel</i>	0	50
<i>Maasgouw</i>	107	16
<i>Maassluis</i>	0	56
<i>Maastricht</i>	630	160
<i>De Marne</i>	0	33
<i>Marum</i>	0	26
<i>Medemblik</i>	0	100
<i>Meerssen</i>	0	13
<i>Menameradiel</i>	0	25
<i>Menterwolde</i>	0	46
<i>Meppel</i>	212	51
<i>Middelburg (Z.)</i>	276	74
<i>Midden-Delfland</i>	0	10
<i>Midden-Drenthe</i>	50	72
<i>Mill en Sint Hubert</i>	0	16

	<i>(v)so</i>	<i>praktijkonderwijs</i>
<i>Moerdijk</i>	0	61
<i>Molenwaard</i>	0	38
<i>Montferland</i>	258	95
<i>Montfoort</i>	0	22
<i>Mook en Middelaar</i>	0	6
<i>Muiden</i>	0	5
<i>Naarden</i>	0	14
<i>Neder-Betuwe</i>	9	65
<i>Nederweert</i>	0	23
<i>Neerijnen</i>	0	16
<i>Nieuwegein</i>	0	95
<i>Nieuwkoop</i>	0	25
<i>Nijkerk</i>	0	107
<i>Nijmegen</i>	1474	198
<i>Nissewaard</i>	267	131
<i>Noord-Beveland</i>	23	15
<i>Noordenveld</i>	0	60
<i>Noordoostpolder</i>	388	89
<i>Noordwijk</i>	204	32
<i>Noordwijkerhout</i>	0	21
<i>Nuenen, Gerwen en Nederwetten</i>	0	10
<i>Nunspeet</i>	504	30
<i>Nuth</i>	0	7
<i>Oegstgeest</i>	487	14
<i>Oirschot</i>	0	10
<i>Oisterwijk</i>	147	28
<i>Oldambt</i>	153	123
<i>Oldebroek</i>	0	30
<i>Oldenzaal</i>	39	52
<i>Olst-Wijhe</i>	0	35
<i>Ommen</i>	155	38
<i>Onderbanken</i>	0	15
<i>Oost Gelre</i>	232	84
<i>Oosterhout</i>	164	101
<i>Ooststellingwerf</i>	36	39
<i>Oostzaan</i>	0	13
<i>Opmeer</i>	0	19
<i>Opsterland</i>	220	71
<i>Oss</i>	394	192
<i>Oud-Beijerland</i>	53	14
<i>Oude IJsselstreek</i>	65	99
<i>Ouder-Amstel</i>	87	10
<i>Oudewater</i>	0	10
<i>Overbetuwe</i>	158	64
<i>Papendrecht</i>	0	36
<i>Peel en Maas</i>	0	34
<i>Pekela</i>	0	45

	<i>(v)so</i>	<i>praktijkonderwijs</i>
<i>Pijnacker-Nootdorp</i>	75	55
<i>Purmerend</i>	379	167
<i>Putten</i>	0	54
<i>Raalte</i>	90	68
<i>Reimerswaal</i>	0	32
<i>Renkum</i>	473	37
<i>Renswoude</i>	0	6
<i>Reusel-De Mierden</i>	0	17
<i>Rheden</i>	0	87
<i>Rhenen</i>	0	42
<i>Ridderkerk</i>	0	62
<i>Rijnwaarden</i>	0	43
<i>Rijssen-Holtén</i>	0	59
<i>Rijswijk (ZH.)</i>	125	78
<i>Roerdalen</i>	0	26
<i>Roermond</i>	415	99
<i>De Ronde Venen</i>	0	46
<i>Roosendaal</i>	379	152
<i>Rotterdam</i>	4270	1599
<i>Rozendaal</i>	0	0
<i>Rucphen</i>	0	25
<i>Schagen</i>	265	64
<i>Scherpenzeel</i>	0	17
<i>Schiedam</i>	179	211
<i>Schiermonnikoog</i>	0	2
<i>Schijndel</i>	0	68
<i>Schinnen</i>	0	14
<i>Schouwen-Duiveland</i>	11	42
<i>Simpelveld</i>	0	24
<i>Sint Anthonis</i>	84	13
<i>Sint-Michielsgestel</i>	241	40
<i>Sint-Oedenrode</i>	0	31
<i>Sittard-Geleen</i>	483	103
<i>Sliedrecht</i>	146	37
<i>Slochteren</i>	0	32
<i>Sluis</i>	0	18
<i>Smallingerland</i>	827	144
<i>Soest</i>	153	79
<i>Someren</i>	0	27
<i>Son en Breugel</i>	129	10
<i>Stadskanaal</i>	118	125
<i>Staphorst</i>	0	24
<i>Stede Broec</i>	0	64
<i>Steenbergen</i>	0	25
<i>Steenwijkerland</i>	183	105
<i>Stein (L.)</i>	0	21
<i>Stichtse Vecht</i>	0	66
<i>Strijen</i>	0	10

	<i>(v)so</i>	<i>praktijkonderwijs</i>
<i>Súdwest-Fryslân</i>	240	141
<i>Terneuzen</i>	233	107
<i>Terschelling</i>	0	3
<i>Texel</i>	0	26
<i>Teylingen</i>	133	36
<i>Tholen</i>	9	34
<i>Tiel</i>	406	73
<i>Tilburg</i>	849	219
<i>Tubbergen</i>	0	23
<i>Twenterand</i>	0	112
<i>Tynaarlo</i>	14	46
<i>Tytsjerksteradiel</i>	0	72
<i>Uden</i>	80	93
<i>Uitgeest</i>	0	13
<i>Uithoorn</i>	0	64
<i>Urk</i>	0	45
<i>Utrecht (gemeente)</i>	1888	490
<i>Utrechtse Heuvelrug</i>	310	61
<i>Vaals</i>	0	13
<i>Valkenburg aan de Geul</i>	327	11
<i>Valkenswaard</i>	0	50
<i>Veendam</i>	114	104
<i>Veenendaal</i>	179	105
<i>Veere</i>	0	20
<i>Veghel</i>	138	120
<i>Veldhoven</i>	216	43
<i>Velsen</i>	157	117
<i>Venlo</i>	976	178
<i>Venray</i>	67	88
<i>Vianen</i>	0	35
<i>Vlaardingen</i>	225	133
<i>Vlagtwedde</i>	0	29
<i>Vlieland</i>	0	1
<i>Vlissingen</i>	0	76
<i>Voerendaal</i>	0	12
<i>Voorschoten</i>	0	19
<i>Voorst</i>	323	32
<i>Vught</i>	481	26
<i>Waalre</i>	0	19
<i>Waalwijk</i>	0	70
<i>Waddinxveen</i>	0	43
<i>Wageningen</i>	0	64
<i>Wassenaar</i>	0	19
<i>Waterland</i>	0	13
<i>Weert</i>	159	70
<i>Weesp</i>	0	23
<i>Werkendam</i>	0	41

	<i>(v)so</i>	<i>praktijkonderwijs</i>
<i>West Maas en Waal</i>	0	18
<i>Westerveld</i>	0	22
<i>Westervoort</i>	0	38
<i>Westland</i>	142	103
<i>Weststellingwerf</i>	0	30
<i>Westvoorne</i>	182	15
<i>Wierden</i>	0	21
<i>Wijchen</i>	0	46
<i>Wijdmeren</i>	0	29
<i>Wijk bij Duurstede</i>	0	28
<i>Winsum</i>	0	38
<i>Winterswijk</i>	0	67
<i>Woensdrecht</i>	0	17
<i>Woerden</i>	0	86
<i>De Wolden</i>	0	43
<i>Wormerland</i>	0	18
<i>Woudenberg</i>	0	24
<i>Woudrichem</i>	0	17
<i>Zaanstad</i>	378	337
<i>Zaltbommel</i>	0	55
<i>Zandvoort</i>	0	23
<i>Zederik</i>	0	23
<i>Zeevang</i>	0	8
<i>Zeewolde</i>	0	46
<i>Zeist</i>	842	79
<i>Zevenaar</i>	0	70
<i>Zoetermeer</i>	511	245
<i>Zoeterwoude</i>	0	7
<i>Zuidhorn</i>	0	34
<i>Zuidplas</i>	0	67
<i>Zundert</i>	156	33
<i>Zutphen</i>	102	211
<i>Zwartewaterland</i>	0	36
<i>Zwijndrecht</i>	0	65
<i>Zwolle</i>	1693	183

Bijlage 3

Mbo'ers per gemeente³⁴

In de onderstaande tabel staat per leerweg en niveau binnen het mbo hoeveel leerlingen in een bepaalde gemeente dat onderwijs volgen. Omdat vooral leerlingen uit de entree-opleidingen (voormalig niveau 1) kwetsbaar zijn, staat weergegeven welk percentage van de leerlingen op niveau 1 zit. Dit percentage is hoog in drie van de vier grote steden, in Dordrecht, Almelo en Lelystad. Er is ook een aantal kleine gemeenten (Pekela, Vaals, Ferwerderadiel) waar relatief veel leerlingen op mbo-1 zitten, maar dit is hoogstwaarschijnlijk aan toeval te wijten.

Gemeenten met relatief weinig leerlingen in mbo-1 zijn over het algemeen gemeenten met minder dan 1000 leerlingen op het gehele mbo. Barneveld en Weert vormen hierop een uitzondering: beide gemeenten hebben meer dan 100 leerlingen op het mbo en toch zit slechts een half procent of minder van de mbo'ers er op niveau 1.

	% Mbo-1	Mbo-1 BBL	Mbo -1 BOL	Mbo 2 - BBL	Mbo 2 - BOL	Mbo 3 - BBL	Mbo 3 - BOL	Mbo 4 - BBL	Mbo 4 - BOL
Nederland	2,5%	2482	9401	27449	57004	44680	83043	26298	231432
Aa en Hunze	2,1%	2	14	35	89	69	115	49	407
Aalburg	1,2%	4	1	59	23	70	51	24	197
Aalsmeer	2,5%	3	14	45	49	53	99	39	372
Aalten	0,7%		6	32	94	92	163	49	442
Achtkarspelen	3,1%	4	29	58	127	86	234	58	468
Alblasserdam	1,2%	2	5	50	57	93	105	44	244
Albrandswaard	1,7%	3	8	26	52	67	110	32	366
Alkmaar	2,9%	34	50	208	342	289	446	200	1365
Almelo	4,4%	38	77	145	359	217	529	122	1113
Almere	1,8%	12	121	269	1079	478	1516	274	3458
Alphen aan den Rijn	2,1%	12	50	174	286	321	396	194	1474
Alphen-Chaam	0,0%			11	20	25	30	27	146
Ameland	1,1%		1	6	9	25	11	2	35
Amersfoort	2,3%	22	73	226	431	324	539	253	2225
Amstelveen	2,7%	5	26	62	110	71	180	48	654
Amsterdam	4,6%	133	628	846	2843	792	3739	524	6901
Apeldoorn	2,5%	36	85	264	593	545	846	334	2204
Appingedam	2,8%	2	9	22	54	39	84	26	162
Arnhem	2,7%	23	99	134	679	275	759	189	2414
Assen	3,0%	5	68	89	285	158	455	168	1213
Asten	1,8%	2	6	15	37	44	70	37	222
Baarle-Nassau	1,4%	1	1	16	15	14	16	13	70
Baarn	1,9%	1	9	31	55	47	68	34	268
Barendrecht	2,1%	2	31	66	150	131	233	66	879
Barneveld	0,5%		10	209	148	306	323	149	912
Bedum	2,3%	2	6	18	34	29	62	25	171
Beek	1,5%	1	5	18	37	30	58	20	229
Beemster	1,7%	3	1	20	23	23	39	11	110
Beesel	1,0%	1	3	15	37	29	87	17	199

³⁴ Bron: DUO onderwijsdata – cijfers over 2016

	% Mbo-1	Mbo-1 BBL	Mbo -1 BOL	Mbo 2 - BBL	Mbo 2 - BOL	Mbo 3 - BBL	Mbo 3 - BOL	Mbo 4 - BBL	Mbo 4 - BOL
Bellingwedde	2,8%	3	6	15	45	31	72	13	135
Berg en Dal	1,9%	7	11	31	96	125	167	48	446
Bergeijk	0,4%		2	35	39	72	71	39	311
Bergen (L.)	0,8%	1	3	33	53	54	98	25	219
Bergen (NH.)	2,0%	2	11	46	60	77	96	43	310
Bergen op Zoom	2,7%	1	49	122	204	202	282	109	883
Berkelland	0,9%	2	12	73	157	164	282	89	738
Bernheze	1,7%	6	10	50	64	157	135	45	494
Best	1,1%	2	8	49	77	88	126	37	513
Beuningen	1,2%	2	7	30	75	91	117	34	407
Beverwijk	3,4%	9	33	80	148	126	174	77	597
Binnenmaas	1,0%	2	5	45	58	95	118	38	314
Bladel	0,5%		3	38	47	76	120	32	306
Blaricum	0,7%		1	6	15	18	21	10	70
Bloemendaal	2,3%	2	4	17	21	21	23	11	167
Bodegraven- Reeuwijk	1,0%	2	7	96	89	107	126	65	443
Boekel	0,8%	1	2	18	27	62	62	21	191
Borger-Odoorn	1,1%	1	9	58	105	85	167	51	467
Borne	1,9%	2	11	41	59	62	125	44	326
Borsele	0,6%	1	3	60	35	128	96	49	325
Boxmeer	1,2%	2	9	30	64	108	165	57	513
Boxtel	3,1%	1	25	52	81	99	110	40	444
Breda	2,8%	15	106	233	484	352	605	258	2256
Brielle	2,1%		10	16	53	45	84	33	246
Bronckhorst	0,7%	2	6	59	114	147	221	57	557
Brummen	1,9%	4	10	50	64	80	139	35	342
Brunssum	2,4%	3	16	28	111	65	173	33	357
Bunnik	1,8%	1	4	19	19	23	31	22	158
Bunschoten	0,7%	2	3	92	42	129	93	82	305
Buren	1,2%	4	6	77	66	133	135	67	331
Capelle aan den IJssel	4,3%	6	77	78	230	124	392	94	912
Castricum	1,6%	4	10	58	55	110	150	57	428
Coevorden	0,8%		10	87	130	126	199	77	573
Cranendonck	0,8%		4	19	39	76	72	36	262
Cromstrijen	1,7%		6	14	21	49	48	32	183
Cuijk	2,6%		20	27	69	102	152	31	370
Culemborg	3,0%	15	8	59	88	53	129	37	379
Dalfsen	1,3%	5	8	63	74	113	131	65	529
Dantumadiel	2,5%	4	14	39	69	65	129	34	358
De Bilt	2,0%	2	13	47	79	67	95	39	394
De Fryske Marren	2,5%	6	42	73	206	196	364	111	941
De Marne	1,8%	3	3	23	41	30	73	18	145
De Ronde Venen	1,3%		14	91	107	95	153	67	523
De Wolden	1,2%	2	8	57	90	81	140	50	434
Delft	4,0%	4	68	110	245	159	349	84	802
Delfzijl	3,1%	7	24	42	150	60	244	44	420
Den Helder	2,6%	14	40	164	279	266	391	159	764

	% Mbo-1	Mbo-1 BBL	Mbo -1 BOL	Mbo 2 - BBL	Mbo 2 - BOL	Mbo 3 - BBL	Mbo 3 - BOL	Mbo 4 - BBL	Mbo 4 - BOL	
Deurne	1,0%		2	8	52	119	135	134	64	507
Deventer	2,8%		7	79	168	419	297	571	135	1439
Diemen	2,1%		2	11	21	72	29	149	16	324
Dinkelland	1,5%		9	6	57	77	108	146	66	501
Doesburg	2,3%		1	8	14	49	38	70	18	196
Doetinchem	2,4%		11	32	65	252	120	307	99	905
Dongen	0,9%			7	57	70	81	114	53	378
Dongeradeel	1,8%		2	14	39	129	83	171	29	434
Dordrecht	4,5%		52	121	196	603	289	816	176	1597
Drechterland	2,0%		3	9	44	78	77	101	41	261
Drimmelen	1,0%		2	7	66	84	96	142	64	421
Dronten	2,6%		1	38	69	198	88	245	71	780
Druten	0,7%			4	19	56	62	108	27	293
Duiven	1,3%		1	11	24	74	60	175	51	522
Echt-Susteren	1,4%		2	7	24	74	57	123	38	333
Edam-Volendam	0,8%		7	1	104	98	109	133	47	452
Ede	1,2%		9	32	309	282	410	536	237	1604
Eemnes	1,2%		1	2	10	28	23	37	19	121
Eemsmond	0,8%			5	44	83	53	152	36	254
Eersel	0,7%			4	32	40	73	89	40	263
Eijsden-Margraten	1,9%			10	19	49	29	121	27	281
Eindhoven	2,1%		23	81	261	571	433	747	317	2512
Elburg	0,6%		3	2	60	86	94	124	55	369
Emmen	1,1%		9	36	277	553	370	721	255	1841
Enkhuizen	3,7%		6	12	41	45	50	87	34	208
Enschede	4,0%		73	130	324	722	394	997	219	2256
Epe	1,3%		3	11	82	125	135	173	53	461
Ermelo	2,4%		4	15	47	70	86	116	47	397
Etten-Leur	2,5%		5	23	60	102	111	182	72	558
Ferwerderadiel	4,4%		3	10	12	44	31	65	11	121
Franekeradeel	2,2%			16	33	97	58	121	31	388
geen vaste woon- of verblijfplaats	3,2%			1	3	4	5	5	1	12
Geertruidenberg	0,9%		3	3	58	52	89	93	51	287
Geldermalsen	0,9%		2	5	61	60	102	124	37	390
Geldrop-Mierlo	1,9%		7	13	53	104	115	127	72	553
Gemert-Bakel	1,5%		5	9	54	71	102	157	75	446
Gennep	0,6%		1	2	20	57	74	84	41	256
Giessenlanden	1,5%		2	5	36	32	54	91	24	221
Gilze en Rijen	1,4%			11	61	70	68	121	48	400
Goeree- Overflakkee	0,9%		6	8	100	138	191	258	142	726
Goes	2,2%		9	15	64	109	121	169	78	511
Goirle	2,4%		6	7	39	54	56	52	36	301
Gooise Meren	3,1%		6	21	45	98	82	133	53	432
Gorinchem	3,1%		7	26	65	120	104	216	57	478
Gouda	2,6%		4	46	120	233	152	340	129	892
Grave	1,1%			4	16	43	47	57	17	168
Groningen	3,6%		15	178	202	698	290	851	243	2844

	% Mbo-1	Mbo-1 BBL	Mbo -1 BOL	Mbo 2 - BBL	Mbo 2 - BOL	Mbo 3 - BBL	Mbo 3 - BOL	Mbo 4 - BBL	Mbo 4 - BOL
Groote gast	2,1%	3	8	36	60	49	89	26	253
Gulpen-Wittem	1,0%		3	15	25	16	68	17	169
Haaksbergen	0,7%	2	4	35	75	67	138	45	458
Haaren	1,4%	3	3	21	32	53	45	27	233
Haarlem	3,3%	10	92	195	371	282	432	157	1557
Haarlemmerliede en Spaarnwoude	2,0%		3	14	13	14	23	10	72
Haarlemmermeer	2,5%	21	72	251	377	304	530	173	1996
Halderberge	2,4%	6	14	74	108	63	125	46	394
Hardenberg	1,6%	2	39	196	278	329	441	201	1124
Harderwijk	2,4%	4	31	53	172	111	319	93	673
Hardinxveld- Giessendam	1,3%	2	6	52	42	112	91	51	256
Haren	2,7%		10	14	50	19	60	21	201
Harlingen	1,2%	2	5	16	76	56	128	28	272
Hatter	1,6%	2	4	24	36	34	66	23	188
Heemskerk	3,0%	12	25	73	115	147	182	105	579
Heemstede	2,0%	1	5	15	24	23	40	12	182
Heerde	1,5%	4	5	44	62	100	91	33	255
Heerenveen	1,8%		33	76	202	124	367	95	922
Heerhugowaard	2,9%	22	27	123	203	193	254	121	739
Heerlen	2,6%	2	60	112	394	168	534	133	984
Heeze-Leende	0,7%		3	18	32	47	52	20	237
Heiloo	0,4%		2	27	30	46	64	26	267
Hellendoorn	2,1%	14	12	100	114	102	190	73	628
Hellevoetsluis	2,1%	1	25	65	152	111	238	59	559
Helmond	2,6%	10	58	155	361	253	316	151	1329
Hendrik-Ido- Ambacht	2,1%	9	10	66	87	114	142	48	423
Hengelo	2,8%	30	44	135	329	200	515	130	1305
het Bildt	1,0%		4	24	50	35	94	25	176
Heumen	1,4%	2	4	17	34	43	73	23	239
Heusden	2,5%	11	22	84	122	135	163	56	707
Hillegom	2,9%	4	12	29	76	68	77	29	254
Hilvarenbeek	1,4%	1	5	20	44	44	30	32	266
Hilversum	3,4%	9	55	122	254	156	290	110	897
Hof van Twente	1,7%	11	9	71	100	124	181	74	603
Hollands Kroon	1,2%	6	15	117	167	226	294	89	771
Hoogeveen	2,0%	6	36	147	305	172	302	104	978
Hoogezand- Sappemeer	2,6%	3	30	52	181	93	272	52	563
Hoorn	2,7%	13	44	115	345	184	354	126	957
Horst aan de Maas	1,8%	12	11	54	107	115	226	89	682
Houten	2,5%	7	20	67	88	91	158	62	572
Huizen	1,6%		15	62	132	93	137	57	439
Hulst	1,5%	3	7	52	51	65	99	35	339
IJsselstein	2,6%	15	11	73	65	93	159	60	507
Kaag en Braassem	1,3%	2	7	67	62	77	79	34	366
Kampen	0,6%	4	8	135	201	179	286	110	959
Kapelle	1,0%	1	2	25	18	47	33	23	162

	% Mbo-1	Mbo-1 BBL	Mbo -1 BOL	Mbo 2 - BBL	Mbo 2 - BOL	Mbo 3 - BBL	Mbo 3 - BOL	Mbo 4 - BBL	Mbo 4 - BOL
Katwijk	1,3%	6	22	169	234	304	341	192	914
Kerkrade	2,2%	3	22	70	184	103	267	80	397
Koggenland	1,3%	6	4	55	72	96	135	60	365
Kollumerland en Nieuwkruisland	2,6%	2	11	25	60	61	94	26	224
Korendijk	0,3%		1	24	28	51	47	32	158
Krimpen aan den IJssel	1,5%	2	10	62	61	108	128	50	376
Krimpenerwaard	1,8%	6	26	123	134	194	240	123	951
Laarbeek	1,5%	3	7	36	51	92	91	48	337
Landerd	1,1%	3	3	25	36	79	78	33	312
Landgraaf	2,4%	5	20	62	141	85	209	59	460
Landsmeer	2,4%	1	5	19	21	24	40	18	117
Langedijk	1,8%	9	7	69	80	130	133	52	424
Lansingerland	1,3%	7	11	62	135	100	223	65	831
Laren	0,0%			7	22	6	12	3	55
Leek	1,2%	2	6	34	88	41	138	23	337
Leerdam	2,0%	4	11	58	85	87	156	43	315
Leeuwarden	4,0%	22	144	138	519	264	854	191	2062
Leeuwarderadeel	2,3%	2	7	8	49	31	85	27	185
Leiden	3,3%	22	52	155	279	199	385	148	982
Leiderdorp	2,0%	1	11	41	58	61	93	34	287
Leidschendam- Voorburg	3,0%	5	33	61	149	93	216	69	658
Lelystad	4,3%	12	108	106	429	158	559	131	1257
Leudal	0,7%	3	4	33	100	92	177	59	528
Leusden	1,4%	1	9	48	53	85	77	50	387
Lingewaal	0,8%	1	2	25	33	65	45	20	164
Lingewaard	0,7%	2	7	61	142	116	248	56	707
Lisse	1,4%	1	7	35	53	70	92	42	290
Littenseradiel	2,2%	2	7	15	44	33	79	25	202
Lochem	1,2%	3	7	51	70	108	133	53	442
Loon op Zand	1,8%	3	8	42	52	56	77	37	349
Lopik	1,6%	6	3	60	56	79	63	33	251
Loppersum	2,1%	2	5	20	47	38	50	22	149
Losser	1,2%	2	7	30	92	70	101	47	376
Maasdriel	3,1%	16	7	58	63	105	88	53	346
Maasgouw	0,9%	2	3	20	57	47	106	39	265
Maassluis	2,3%	8	14	44	128	84	192	34	456
Maastricht	3,9%	9	72	113	245	180	419	89	956
Marum	2,4%	4	7	25	68	35	92	27	207
Medemblik	1,4%	7	11	104	142	129	248	85	592
Meerssen	1,5%	1	5	11	34	38	73	20	213
Meierijstad	2,4%	8	50	179	222	324	354	152	1161
Menameradiel	0,8%	1	3	20	59	53	108	28	232
Menterwolde	1,0%		5	29	79	49	113	25	211
Meppel	1,8%	2	16	50	118	78	150	47	519
Middelburg	2,3%	16	14	86	148	166	230	77	583
Midden-Delfland	1,5%	1	6	22	32	41	84	28	248
Midden-Drenthe	1,5%	3	15	57	147	84	223	64	593

	% Mbo-1	Mbo-1 BBL	Mbo -1 BOL	Mbo 2 - BBL	Mbo 2 - BOL	Mbo 3 - BBL	Mbo 3 - BOL	Mbo 4 - BBL	Mbo 4 - BOL
Mill en Sint Hubert	0,5%		2	27	34	70	73	23	176
Moerdijk	1,5%	4	12	71	89	144	164	58	526
Molenwaard	1,2%	3	11	119	62	230	166	80	464
Montferland	1,5%	5	12	54	124	127	206	72	543
Montfoort	1,1%	2	3	29	40	48	68	28	231
Mook en Middelaar	1,1%	1	1	3	15	17	30	5	115
Neder-Betuwe	1,0%	4	5	109	67	149	126	72	344
Nederweert	0,4%		2	15	54	56	69	27	262
Neerijnen	0,5%	1	1	41	21	54	54	30	179
Nieuwegein	3,0%	28	20	119	196	147	243	91	757
Nieuwkoop	1,8%	2	12	52	48	90	127	59	404
Nijkerk	1,6%	5	15	113	145	138	201	67	603
Nijmegen	3,8%	17	119	130	466	280	639	151	1731
Nissewaard	2,8%	9	75	162	373	256	535	184	1400
Noord-Beveland	2,2%	2	2	12	19	33	27	9	81
Noordenveld	2,5%	4	18	35	111	57	160	54	432
Noordoostpolder	2,3%	4	33	72	216	132	267	119	795
Noordwijk	1,9%		10	37	49	56	72	35	261
Noordwijkerhout	0,8%	2	1	39	36	38	62	23	183
Nuenen, Gerwen en Nederwetten	0,4%		2	26	23	52	78	38	325
Nunspeet	1,7%	4	11	77	82	131	123	60	421
Nuth	0,9%		3	14	28	22	80	31	174
Oegstgeest	1,7%	2	3	18	26	22	39	21	167
Oirschot	0,5%		3	32	54	89	104	42	338
Oisterwijk	2,1%	11	3	30	58	72	87	34	377
Oldambt	3,6%	25	26	76	200	107	300	71	620
Oldebroek	1,6%	7	6	90	65	96	122	52	385
Oldenzaal	1,8%	6	11	48	136	58	168	44	488
Olst-Wijhe	1,5%	2	7	32	54	65	94	33	299
Ommen	2,6%	2	12	36	42	72	76	43	249
Onderbanken	2,5%		5	8	26	12	52	14	81
Oost Gelre	1,4%	3	12	51	124	105	189	71	526
Oosterhout	3,1%	6	38	109	168	124	213	77	696
Ooststellingwerf	1,3%	1	10	59	110	72	166	54	394
Oostzaan	0,0%			23	24	22	42	20	135
Opmeer	1,9%	6	1	19	35	48	73	26	163
Opsterland	1,1%	3	9	30	118	98	247	79	544
Oss	2,7%	31	48	246	292	356	465	145	1339
Oud-Beijerland	1,3%		8	45	44	66	89	43	322
Oude IJsselstreek	1,7%	3	20	42	171	122	253	59	662
Ouder-Amstel	1,5%		3	7	19	8	36	7	125
Oudewater	1,0%	1	2	20	18	29	50	31	159
Overbetuwe	0,6%	1	7	66	144	124	261	91	647
Papendrecht	2,7%	14	12	64	108	92	186	57	427
Peel en Maas	1,4%	3	14	31	97	124	238	82	630
Pekela	5,4%	11	18	40	85	36	121	25	202
Pijnacker-Nootdorp	1,8%	5	18	65	107	101	197	81	712

	% Mbo-1	Mbo-1 BBL	Mbo -1 BOL	Mbo 2 - BBL	Mbo 2 - BOL	Mbo 3 - BBL	Mbo 3 - BOL	Mbo 4 - BBL	Mbo 4 - BOL
Purmerend	2,1%	10	42	191	317	254	417	146	1123
Putten	1,7%	3	10	68	71	97	109	49	336
Raalte	2,0%	2	23	76	94	113	171	75	682
Reimerswaal	0,8%	4	2	85	69	116	114	33	320
Renkum	2,2%	2	11	32	65	57	94	25	312
Renswoude	1,1%		2	21	12	24	25	12	85
Reusel-De Mierden	0,8%		3	26	35	52	52	22	177
Rheden	1,8%	5	17	54	136	74	229	63	623
Rhemen	1,5%	3	5	41	41	68	85	32	251
Ridderkerk	1,9%	6	19	93	156	113	201	85	620
Rijnwaarden	1,1%		4	30	41	43	66	18	178
Rijssen-Holten	0,8%	5	6	84	112	169	240	91	693
Rijswijk	3,5%	4	29	50	124	88	172	52	432
Roerdalen	1,8%	3	6	20	57	41	87	34	239
Roermond	2,9%	12	30	58	181	126	242	72	710
Roosendaal	2,7%	6	49	113	246	210	344	108	934
Rotterdam	4,7%	87	897	717	3579	1100	4449	590	9409
Rozendaal	0,0%				4	1	3	1	9
Rucphen	0,8%	1	4	49	51	80	97	51	280
Schagen	1,1%	8	9	92	121	218	255	97	711
Scherpenzeel	0,6%	1	1	39	22	59	36	25	170
Schiedam	3,6%	4	88	80	482	176	538	114	1084
Schiermonnikoog	0,0%			3	5	2	8	3	10
Schinnen	1,0%	2	1	14	28	20	72	22	153
Schouwen- Duiveland	1,4%	5	9	59	86	143	169	34	488
's-Gravenhage	4,9%	136	493	499	2108	789	2482	539	5670
's-Hertogenbosch	2,1%	28	48	245	381	374	397	201	1946
Simpelveld	3,8%		9	8	17	30	39	16	116
Sint Anthonis	1,0%	1	3	11	48	51	71	30	192
Sint-Michiëlgestel	1,4%	1	10	41	60	88	70	46	445
Sittard-Geleen	1,6%	12	25	93	273	171	484	141	1046
Sliedrecht	2,6%	7	13	40	66	102	139	59	336
Slochteren	0,5%	1	2	30	49	46	115	21	287
Sluis	1,5%	1	6	19	43	50	79	35	224
Smallingerland	2,5%		52	86	282	165	464	95	902
Soest	2,8%	7	25	67	124	93	164	51	632
Someren	0,5%		3	25	65	69	93	38	265
Son en Breugel	0,5%	1	1	13	17	49	58	19	230
Stadskanaal	2,1%		27	87	196	92	274	82	547
Staphorst	0,4%	1	2	85	50	86	115	38	353
Stede Broec	1,7%	1	11	49	81	65	122	38	333
Steenbergen	1,9%	3	10	52	74	92	103	48	294
Steenwijkerland	2,1%	1	31	97	177	142	300	78	696
Stein	0,7%	1	3	15	54	51	124	38	261
Stichtse Vecht	1,7%	6	19	140	171	148	193	91	720
Strijen	0,7%		2	16	29	26	53	17	125
Súdwest-Fryslân	3,1%	15	82	151	295	259	539	183	1572

	% Mbo-1	Mbo-1 BBL	Mbo -1 BOL	Mbo 2 - BBL	Mbo 2 - BOL	Mbo 3 - BBL	Mbo 3 - BOL	Mbo 4 - BBL	Mbo 4 - BOL
Ten Boer	0,3%	1		15	37	18	61	14	140
Terneuzen	3,0%	11	35	97	168	211	229	84	702
Terschelling	0,0%			10	4	16	17	1	57
Texel	0,3%	1		24	34	48	65	22	138
Teylingen	2,4%	4	16	53	79	91	104	62	433
Tholen	1,7%	6	11	97	78	162	134	72	414
Tiel	1,8%	11	12	90	149	153	198	86	611
Tilburg	3,1%	33	146	341	744	450	738	314	2961
Tubbergen	0,4%	1	2	43	48	96	129	61	410
Twenterand	1,2%	7	9	130	139	167	240	109	565
Tynaarlo	2,2%	1	18	52	110	69	118	41	461
Tytsjerksteradiel	3,0%	1	31	57	114	97	217	56	501
Uden	2,5%	8	25	85	132	161	171	55	659
Uitgeest	2,2%	3	7	31	36	58	60	24	240
Uithoorn	2,6%	2	17	44	59	58	116	35	394
Urk	0,8%		8	92	86	152	192	46	432
Utrecht	3,1%	54	145	363	1094	361	1008	265	3168
Utrechtse Heuvelrug	1,9%	2	17	72	96	121	150	59	497
Vaals	4,5%		8	7	31	12	31	5	82
Valkenburg aan de Geul	1,9%	1	5	10	21	25	73	8	171
Valkenswaard	1,0%		8	47	69	90	133	36	442
Veendam	3,9%	5	33	50	176	71	204	46	402
Veenendaal	1,2%	6	18	111	236	201	335	112	980
Veere	1,3%	4	4	43	45	108	101	31	290
Veldhoven	1,0%		11	67	111	114	188	55	579
Velsen	3,3%	8	64	129	232	258	295	136	1029
Venlo	2,5%	11	59	101	378	191	608	124	1381
Venray	2,4%	15	20	66	172	104	250	103	743
Vianen	1,3%	4	4	43	72	60	93	40	290
Vlaardingen	3,7%	14	66	92	324	198	434	108	939
Vlagtwedde	1,0%	2	3	31	66	50	94	25	245
Vlieland	0,0%			1	4	8	4	1	11
Vlissingen	2,8%	23	13	68	160	124	210	62	633
Voerendaal	1,0%		3	7	23	15	75	17	153
Voorschoten	1,2%	1	4	25	53	34	54	30	233
Voorst	2,2%	5	12	41	64	111	125	38	372
Vught	1,9%	4	6	29	25	36	55	34	332
Waalre	0,6%		2	17	34	34	38	18	182
Waalwijk	2,7%	6	29	91	136	129	181	74	668
Waddinxveen	1,1%	2	6	65	63	70	125	34	358
Wageningen	2,9%	2	12	28	46	52	88	27	221
Wassenaar	2,6%	1	8	17	37	31	50	22	182
Waterland	0,8%		3	25	26	35	51	21	193
Weert	0,4%	1	4	36	158	138	197	47	726
Weesp	3,4%		13	26	46	23	86	10	177
Werkendam	0,7%		6	84	64	131	107	43	370
West Maas en Waal	1,2%	1	6	30	49	75	94	36	283

	% Mbo-1	Mbo-1 BBL	Mbo -1 BOL	Mbo 2 - BBL	Mbo 2 - BOL	Mbo 3 - BBL	Mbo 3 - BOL	Mbo 4 - BBL	Mbo 4 - BOL	
Westerveld	0,9%		1	4	39	73	52	102	15	247
Westervoort	1,1%			6	22	70	36	102	35	252
Westland	2,3%	35	33	179	221	295	505	160	1482	
Weststellingwerf	2,2%	3	17	53	101	83	195	58	418	
Westvoorne	2,3%	2	6	19	32	31	56	15	194	
Wierden	0,9%	3	4	37	60	89	129	59	442	
Wijchen	1,4%	2	15	54	98	147	206	53	604	
Wijdmeren	1,2%		6	24	52	52	102	27	250	
Wijk bij Duurstede	0,8%	2	4	59	48	81	105	31	387	
Winsum	2,6%	3	9	20	45	35	88	22	232	
Winterswijk	2,0%	3	18	81	104	99	170	57	505	
Woensdrecht	2,4%	5	9	39	45	74	93	25	291	
Woerden	1,4%	1	18	82	128	139	225	88	703	
Wormerland	0,6%	1	2	38	55	65	72	30	242	
Woudenberg	2,1%	3	5	45	22	48	43	40	179	
Woudrichem	0,8%	1	2	29	27	54	56	22	190	
Zaanstad	2,7%	20	111	346	666	479	820	264	2081	
Zaltbommel	1,3%	4	7	88	71	138	90	46	383	
Zandvoort	4,1%	1	13	25	36	34	29	24	176	
Zederik	1,0%	1	3	52	27	87	63	21	165	
Zeewolde	2,2%		15	36	78	53	109	45	359	
Zeist	3,0%	11	25	74	174	101	163	46	593	
Zevenaar	0,5%		4	42	92	71	181	56	435	
Zoetermeer	3,8%	37	100	170	467	276	555	230	1745	
Zoeterwoude	0,8%	2		11	17	29	33	30	114	
Zuidhorn	1,7%		11	31	90	44	116	31	321	
Zuidplas	1,9%	6	15	67	97	98	159	77	572	
Zundert	1,5%	1	9	62	51	92	81	53	299	
Zutphen	1,9%	11	18	72	189	174	241	86	708	
Zwartewaterland	0,8%	2	5	84	82	95	133	46	460	
Zwijndrecht	3,2%	24	19	106	200	134	250	63	559	
Zwolle	2,9%	32	80	152	453	251	651	193	2114	

Bijlage 4

Jongeren in jeugdhulp per gemeente

	<i>Jongeren met jeugdhulp in % van alle jongeren tot 18 jaar Nederland: 10,7%</i>	<i>Jongeren met jeugdbescherming in % van alle jongeren tot 18 jaar Nederland: 1,2%</i>	<i>Jongeren met jeugdreclassering in % van alle jongeren in de leeftijd van 12 tot 23 jaar Nederland: 0,5%</i>
Aa en Hunze	10,3	1,1	0,5
Aalburg	9,4	0,7	.
Aalsmeer	6,3	0,5	0,2
Aalten	8,9	0,7	.
Achtkarspelen	13,3	1,3	0,3
Alblasserdam	10,7	0,6	0,4
Albrandswaard	8,4	0,7	.
Alkmaar	9,4	1,1	0,5
Almelo	11	2,1	0,6
Almere	11,1	1,1	0,6
Alphen aan den Rijn	13,6	1,1	0,5
Alphen-Chaam	9,1	0,8	.
Ameland	9,2	.	.
Amersfoort	10,3	0,9	0,5
Amstelveen	7,8	0,4	0,2
Amsterdam	12,3	1,1	0,9
Apeldoorn	11,1	1,4	0,5
Appingedam	11,7	1,1	.
Arnhem	10,1	1,1	0,8
Assen	14,1	1,2	0,8
Asten	10,2	0,5	0,4
Baarle-Nassau	8,5	1,4	.
Baarn	8,4	1	.
Barendrecht	8,8	0,7	0,2
Barneveld	8,8	1,2	0,3
Bedum	12,3	1,3	.
Beek (L.)	11,6	1,6	.
Beemster	7,8	0,4	.
Beesel	11,6	1	.
Bellingwedde	11	1,9	.
Berg en Dal	10,1	1,3	0,3
Bergeijk	9,4	1,1	.
Bergen (L.)	11,2	1	.
Bergen (NH.)	9,3	0,8	0,2
Bergen op Zoom	10,8	1	0,5
Berkelland	9,1	1	0,3
Bernheze	11,2	0,7	.
Best	9,7	0,5	.
Beuningen	11,8	0,9	.
Beverwijk	10,4	1,3	0,6
het Bildt	10,4	2	.
De Bilt	8,7	0,7	0,3

	Jongeren met jeugdhulp in % van alle jongeren tot 18 jaar Nederland: 10,7%	Jongeren met jeugdbescherming in % van alle jongeren tot 18 jaar Nederland: 1,2%	Jongeren met jeugdreclassering in % van alle jongeren in de leeftijd van 12 tot 23 jaar Nederland: 0,5%
Binnenmaas	12,2	0,9	.
Bladel	8,3	0,3	.
Blaricum	8,3	0,8	.
Bloemendaal	7,5	0,2	.
Bodegraven- Reeuwijk	9,3	0,6	0,2
Boekel	9,4	0,8	.
Ten Boer	11,7	0,8	.
Borger-Odoorn	11,6	1,5	0,3
Borne	8,6	0,9	.
Borsele	10,1	0,9	.
Boxmeer	11,6	0,9	0,3
Boxtel	12	1,6	0,5
Breda	8,9	1	0,5
Brielle	8,6	1,3	.
Bronckhorst	8,7	0,9	.
Brummen	9,2	1,2	0,4
Brunssum	13,7	2,1	1,1
Bunnik	9	0,6	.
Bunschoten	10,4	0,5	.
Buren	9,3	0,8	0,3
Capelle aan den IJssel	12,3	1,9	0,8
Castricum	7,9	0,6	.
Coevorden	8,6	0,5	0,3
Cranendonck	7,8	0,8	.
Cromstrijen	11,2	0,4	.
Cuijk	10,9	1,2	0,4
Culemborg	10,5	0,8	0,4
Dalfsen	8,8	0,6	.
Dantumadiel	8,3	1,6	0,5
Delft	10,8	1,4	0,3
Delfzijl	13,7	1,6	0,9
Deurne	11,8	1	0,3
Deventer	12	1,3	0,5
Diemen	8,4	0,6	0,3
Dinkelland	5,8	0,9	0,2
Doesburg	11,6	1,3	1
Doetinchem	11,2	1,4	0,6
Dongen	9,6	0,7	.
Dongeradeel	8,6	1,5	0,2
Dordrecht	12,3	1,4	0,6
Drechterland	9,1	0,8	.
Drimmelen	9,7	0,7	0,2
Dronten	9,1	1,5	.
Druten	10,4	0,8	.
Duiven	10,9	0,6	0,2
Echt-Susteren	13,6	1,4	0,3

	Jongeren met jeugdhulp in % van alle jongeren tot 18 jaar Nederland: 10,7%	Jongeren met jeugdbescherming in % van alle jongeren tot 18 jaar Nederland: 1,2%	Jongeren met jeugdreclassering in % van alle jongeren in de leeftijd van 12 tot 23 jaar Nederland: 0,5%
Edam-Volendam	5,6	0,4	0,2
Ede	8,8	1	0,4
Eemnes	11,1	0,7	.
Eemsmond	14,1	1,3	0,4
Eersel	10,2	1	.
Eijsden-Margraten	10,1	1,1	0,2
Eindhoven	10,4	1,1	0,5
Elburg	7,9	0,9	.
Emmen	12,2	1,3	0,6
Enkhuizen	11,9	1,4	0,5
Enschede	9,7	2,1	0,9
Epe	9	1,2	0,4
Ermelo	11,7	2,5	0,6
Etten-Leur	10,9	1,1	0,5
Ferwerderadiel	7,4	1,5	.
Franekeradeel	9,4	1,6	0,6
De Fryske Marren	8,7	0,9	0,2
Geertruidenberg	9,9	0,6	.
Geldermalsen	8,7	0,5	0,5
Geldrop-Mierlo	12,3	0,9	0,5
Gemert-Bakel	8,7	0,7	.
Gennep	11,7	1,5	0,4
Giessenlanden	10,4	0,7	.
Gilze en Rijen	8,8	0,7	0,7
Goeree-Overflakkee	8,5	1	.
Goes	11,8	1,2	0,3
Goirle	9,4	1,1	.
Gooise Meren	8,1	0,7	0,2
Gorinchem	10,9	1	0,3
Gouda	10,6	1,4	0,7
Grave	11	1,5	.
's-Gravenhage (gemeente)	13,8	1,1	0,8
Groningen (gemeente)	12,3	1,4	0,6
Grootegast	11,5	0,9	.
Gulpen-Wittem	10,2	0,8	.
Haaksbergen	7,3	0,7	.
Haaren	9	0,9	.
Haarlem	8,8	0,9	0,4
Haarlemmerliede en Spaarnwoude	8,5	0,7	.
Haarlemmermeer	9,8	0,7	0,3
Halderberge	10,8	0,9	.
Hardenberg	8,8	1,3	0,2
Harderwijk	11,2	0,6	0,4
Hardinxveld- Giessendam	10,4	0,9	.
Haren	8,9	0,4	.

	Jongeren met jeugdhulp in % van alle jongeren tot 18 jaar Nederland: 10,7%	Jongeren met jeugdbescherming in % van alle jongeren tot 18 jaar Nederland: 1,2%	Jongeren met jeugdreclassering in % van alle jongeren in de leeftijd van 12 tot 23 jaar Nederland: 0,5%
Harlingen	7,9	1,3	0,4
Hatterum	10,2	0,5	.
Heemskerk	10	1	0,6
Heemstede	7,8	0,3	.
Heerde	13,7	0,9	0,5
Heerenveen	10,3	1,1	0,3
Heerhugowaard	11	1,7	0,5
Heerlen	14,6	2,5	0,9
Heeze-Leende	7,5	0,4	.
Heiloo	8,8	0,9	.
Den Helder	13,4	2,3	0,7
Hellendoorn	8,7	1	0,2
Hellevoetsluis	11,1	1,7	0,3
Helmond	10,3	1,1	0,5
Hendrik-Ido- Ambacht	10,6	0,9	.
Hengelo (O.)	9,5	1,4	0,7
's-Hertogenbosch	9,8	1,2	0,7
Heumen	8,2	0,5	.
Heusden	9,5	0,8	0,3
Hillegom	15,3	1,2	0,5
Hilvarenbeek	7,9	0,4	.
Hilversum	9,3	0,9	0,3
Hof van Twente	9	1	.
Hollands Kroon	9,9	1,1	0,2
Hoogeveen	11,3	1,3	0,5
Hoogezand- Sappemeer	16,1	1,9	0,7
Hoorn	11,8	1,1	0,6
Horst aan de Maas	10,5	1,1	0,4
Houten	10	0,7	0,3
Huizen	10,4	0,8	0,3
Hulst	9,3	0,9	.
IJsselstein	11,3	0,9	0,3
Kaag en Braassem	13,2	0,5	.
Kampen	10,4	1,1	0,2
Kapelle	9,7	0,3	.
Katwijk	13,4	0,7	0,3
Kerkrade	13,6	2,4	0,8
Koggenland	10	0,9	.
Kollumerland en Nieuwkruisland	8,9	1,1	0,6
Korendijk	12	1,2	.
Krimpen aan den IJssel	10,8	1,5	0,3
Krimpenerwaard	9,4	1	0,2
Laarbeek	9,1	0,9	.
Landerd	13,6	1	.
Landgraaf	13,6	2	0,7

	Jongeren met jeugdhulp in % van alle jongeren tot 18 jaar Nederland: 10,7%	Jongeren met jeugdbescherming in % van alle jongeren tot 18 jaar Nederland: 1,2%	Jongeren met jeugdreclassering in % van alle jongeren in de leeftijd van 12 tot 23 jaar Nederland: 0,5%
Landsmeer	10	0,4	.
Langedijk	8,9	1,2	.
Lansingerland	8,9	0,6	0,2
Laren (NH.)	8,2	0,5	.
Leek	12	0,9	0,5
Leerdam	10,8	1,5	0,6
Leeuwarden	12,5	2,2	0,7
Leeuwarderadeel	9,4	1	.
Leiden	14,5	0,9	0,3
Leiderdorp	13,4	0,7	0,2
Leidschendam- Voorburg	10	1	0,6
Lelystad	10,9	1,8	0,6
Leudal	14,2	1,8	0,3
Leusden	10,4	0,7	.
Lingewaal	8,1	0,6	.
Lingewaard	8,6	0,7	0,3
Lisse	12	0,6	0,3
Littenseradiel	6,4	1	.
Lochem	10,1	1,1	0,3
Loon op Zand	11,1	1	0,4
Lopik	7,7	1,2	.
Loppersum	11,3	1	.
Losser	8	1,1	.
Maasdriel	10,7	0,8	0,4
Maasgouw	12,3	1,2	0,4
Maassluis	9,6	1,4	0,5
Maastricht	14,3	1,7	0,5
De Marne	13,2	0,7	0,7
Marum	11	0,9	.
Medemblik	11,4	1,3	0,2
Meerssen	12,2	0,7	.
Menameradiel	8,2	0,9	.
Menterwolde	14,2	1,1	.
Meppel	10,7	1,1	0,4
Middelburg (Z.)	10,7	1,9	0,5
Midden-Delfland	7,3	.	.
Midden-Drenthe	11,6	1,2	0,3
Mill en Sint Hubert	10,1	1,1	.
Moerdijk	11,9	1,2	.
Molenwaard	10	1,3	.
Montferland	11,6	1,4	.
Montfoort	9,4	0,5	.
Mook en Middelaar	7,4	0,6	.
Neder-Betuwe	8,6	0,8	0,3
Nederweert	12,8	1,1	.
Neerijnen	8,9	0,5	.

	Jongeren met jeugdhulp in % van alle jongeren tot 18 jaar Nederland: 10,7%	Jongeren met jeugdbescherming in % van alle jongeren tot 18 jaar Nederland: 1,2%	Jongeren met jeugdreclassering in % van alle jongeren in de leeftijd van 12 tot 23 jaar Nederland: 0,5%
Nieuwegein	9,7	1	0,5
Nieuwkoop	12,5	0,8	.
Nijkerk	9,9	1	0,3
Nijmegen	10,9	1,4	0,6
Nissewaard	12,9	1,7	0,5
Noord-Beveland	12,2	2,4	.
Noordenveld	10,4	0,9	0,4
Noordoostpolder	8,8	1,1	0,2
Noordwijk	12,9	0,7	0,3
Noordwijkerhout	14,8	0,6	.
Nuenen, Gerwen en Nederwetten	8,1	0,6	.
Nunspeet	8,4	0,8	0,3
Nuth	9,4	0,6	.
Oegstgeest	12	0,5	.
Oirschot	7,5	0,6	.
Oisterwijk	10,2	1,1	0,4
Oldambt	14,1	2	0,5
Oldebroek	9,3	1,1	.
Oldenzaal	8,2	1,1	0,2
Olst-Wijhe	9,8	1,1	0,3
Ommen	7,2	1,3	.
Onderbanken	11,1	1,5	.
Oost Gelre	10,9	1,6	0,5
Oosterhout	9,5	1	0,6
Ooststellingwerf	11,2	1,4	0,2
Oostzaan	7,5	0,5	.
Opmeer	10,5	1	.
Opsterland	9,6	1,9	0,2
Oss	13,2	1,4	0,5
Oud-Beijerland	11,3	0,8	.
Oude IJsselstreek	9,8	1,4	0,3
Ouder-Amstel	8,7	0,5	.
Oudewater	8,1	1	.
Overbetuwe	10,7	1	0,3
Papendrecht	11,2	1	0,3
Peel en Maas	8,1	0,8	0,3
Pekela	14,2	2	.
Pijnacker-Nootdorp	11,2	0,6	0,2
Purmerend	10,4	0,9	0,4
Putten	12,6	1,1	.
Raalte	7,4	1	0,3
Reimerswaal	10	0,9	.
Renkum	12,6	1,6	0,5
Renswoude	7,3	0,7	.
Reusel-De Mierden	7,6	0,8	.
Rheden	11,4	1,2	0,4

	Jongeren met jeugdhulp in % van alle jongeren tot 18 jaar Nederland: 10,7%	Jongeren met jeugdbescherming in % van alle jongeren tot 18 jaar Nederland: 1,2%	Jongeren met jeugdreclassering in % van alle jongeren in de leeftijd van 12 tot 23 jaar Nederland: 0,5%
Rhenen	8,3	0,7	.
Ridderkerk	8,1	1	0,4
Rijnwaarden	9,4	0,9	0,6
Rijssen-Holten	8,4	0,8	0,2
Rijswijk (ZH.)	11	1	0,7
Roerdalen	14,5	1,8	.
Roermond	15,1	2,1	0,7
De Ronde Venen	8,4	0,4	0,2
Roosendaal	12,4	1,2	0,5
Rotterdam	10,7	2	1,2
Rozendaal	6	.	.
Rucphen	9,4	1,2	0,4
Schagen	8,9	0,8	0,3
Scherpenzeel	6,8	0,4	.
Schiedam	7,6	1,7	0,9
Schiermonnikoog	5,3	.	.
Schijndel	9,9	1	0,4
Schinnen	11,6	1	.
Schouwen- Duiveland Simpelveld	10,9 12	1 2	0,5 .
Sint Anthonis	9,7	0,6	.
Sint-Michielsgestel	8,9	0,8	.
Sint-Oedenrode	9,2	0,8	0,4
Sittard-Geleen	14,1	1,4	0,6
Sliedrecht	12,9	1,1	0,4
Slochteren	12	1	.
Sluis	11,6	0,9	.
Smallingerland	11,7	1,7	0,7
Soest	9,7	0,9	0,2
Someren	8,7	0,6	0,3
Son en Breugel	8,4	0,2	.
Stadskanaal	14,6	2,3	0,5
Staphorst	5,3	0,6	.
Stede Broec	10,9	1,4	0,6
Steenbergen	11,3	1,3	.
Steenwijkerland	8,3	1,4	0,5
Stein (L.)	11,5	1	0,4
Stichtse Vecht	9,7	0,8	0,3
Strijen	13,3	1,6	.
Súdwest-Fryslân	8,1	1,1	0,3
Terneuzen	12	1,5	0,6
Terschelling	7,1	.	.
Texel	8,6	1,1	.
Teylingen	14,1	0,7	0,4
Tholen	11,8	1,1	0,2
Tiel	14,8	1,4	0,7

	Jongeren met jeugdhulp in % van alle jongeren tot 18 jaar Nederland: 10,7%	Jongeren met jeugdbescherming in % van alle jongeren tot 18 jaar Nederland: 1,2%	Jongeren met jeugdreclassering in % van alle jongeren in de leeftijd van 12 tot 23 jaar Nederland: 0,5%
Tilburg	10,6	1,5	0,6
Tubbergen	6,1	0,8	.
Twenterand	9,2	1,6	0,4
Tynaarlo	9,8	0,5	0,3
Tytsjerksteradiel	11,1	1,3	.
Uden	12,3	1,3	0,3
Uitgeest	9	0,6	.
Uithoorn	8,2	0,9	0,4
Urk	5,6	1,5	.
Utrecht (gemeente)	13,1	1,1	0,6
Utrechtse Heuvelrug	9,1	1,2	0,3
Vaals	10,1	1	.
Valkenburg aan de Geul	12	1,2	0,5
Valkenswaard	8,8	0,7	.
Veendam	14,5	2,1	0,7
Veenendaal	11,8	1,1	0,3
Veere	7,7	0,9	.
Veghel	11,7	1,2	0,5
Veldhoven	10,9	0,9	0,2
Velsen	11,6	1,5	0,4
Venlo	12,2	2,1	0,8
Venray	11,4	1,2	0,6
Vianen	9,9	1,2	.
Vlaardingen	8,1	1,7	0,7
Vlagtwedde	11,5	1,4	0,4
Vlieland	5,9	.	.
Vlissingen	10,8	1,6	0,5
Voerendaal	7,5	0,5	.
Voorschoten	10,6	0,5	.
Voorst	10,1	1,2	.
Vught	9,4	0,9	0,3
Waalre	10,8	0,7	.
Waalwijk	10,1	0,8	0,5
Waddinxveen	8,7	0,8	0,3
Wageningen	11,9	0,8	0,2
Wassenaar	8,2	0,5	.
Waterland	6,5	0,6	.
Weert	14,2	1,1	0,3
Weesp	6,7	0,8	0,4
Werkendam	9,7	0,9	.
West Maas en Waal	9,3	0,5	0,3
Westerveld	9,5	1,1	.
Westervoort	11,9	1,4	0,5
Westland	10	0,6	0,2
Weststellingwerf	11	1,5	.
Westvoorne	8,7	1,8	.

	Jongeren met jeugdhulp in % van alle jongeren tot 18 jaar Nederland: 10,7%	Jongeren met jeugdbescherming in % van alle jongeren tot 18 jaar Nederland: 1,2%	Jongeren met jeugdreclassering in % van alle jongeren in de leeftijd van 12 tot 23 jaar Nederland: 0,5%
Wierden	6,9	0,7	.
Wijchen	10,6	1,1	0,2
Wijdemeren	8,3	0,8	0,3
Wijk bij Duurstede	8,9	0,9	.
Winsum	12	0,5	.
Winterswijk	9,7	0,9	0,5
Woensdrecht	12,3	1,7	0,7
Woerden	9,3	0,8	0,2
De Wolden	9,6	0,4	.
Wormerland	7,6	0,7	.
Woudenberg	10,8	0,9	.
Woudrichem	9,4	0,9	.
Zaanstad	8,5	0,9	0,5
Zaltbommel	11,7	0,9	0,2
Zandvoort	9	0,8	0,7
Zederik	9,2	0,9	.
Zeewolde	11	1,1	.
Zeist	10,6	1,6	0,4
Zevenaar	12,1	1,2	0,3
Zoetermeer	15,4	1,5	0,9
Zoeterwoude	13,6	.	.
Zuidhorn	9,9	0,6	.
Zuidplas	9,8	1,1	0,4
Zundert	8,5	0,7	.
Zutphen	13,6	1,8	0,4
Zwartewaterland	7,2	1	.
Zwijndrecht	13,5	1,3	0,5
Zwolle	11,1	1,3	0,6

Bijlage 5

Voortijdig schoolverlaten per gemeente³⁵

Gemeente	VSV-ers in het vo	vo-leerlingen	% vsv-ers in het vo NL: 0,5%	VSV-ers in het mbo	mbo-leerlingen	% vsv-ers in het mbo NL: 5%
Landelijk	4302	949663	0,5	18940	379760	5
's-gravenhage	233	24598	0,9	777	9588	8,1
's-hertogenbosch	32	7793	0,4	199	2991	6,7
aa en hunze	4	1589	0,3	10	612	1,6
aalburg	5	918	0,5	11	382	2,9
aalsmeer	9	1944	0,5	23	553	4,2
aalten	0	1561	0	14	743	1,9
achtkarspelen	2	1670	0,1	33	809	4,1
alblasserdam	7	1217	0,6	20	488	4,1
albrandswaard	3	1564	0,2	22	554	4
alkmaar	36	5686	0,6	143	2282	6,3
almelo	18	4204	0,4	96	1909	5
almere	69	12539	0,6	364	5732	6,4
alphen aan den rijn	28	6675	0,4	146	2342	6,2
alphen-chaam	2	578	0,3	6	253	2,4
ameland	0	196	0	1	77	1,3
amersfoort	42	9671	0,4	187	3124	6
amstelveen	22	4458	0,5	52	935	5,6
amsterdam	339	33838	1	990	12349	8
apeldoorn	31	9019	0,3	183	3649	5
appingedam	3	626	0,5	8	302	2,6
arnhem	51	7493	0,7	251	3169	7,9
assen	15	4096	0,4	71	1861	3,8
asten	2	971	0,2	20	439	4,6
baarle-nassau	1	256	0,4	2	122	1,6
baarn	5	1413	0,4	11	395	2,8
barendrecht	8	3378	0,2	42	1211	3,5
barneveld	27	3853	0,7	76	1680	4,5
bedum	0	682	0	11	282	3,9
beek	2	929	0,2	11	332	3,3
beemster	0	534	0	9	213	4,2
beesel	2	768	0,3	13	332	3,9
bellingwedde	2	444	0,5	6	230	2,6
berg en dal	7	2045	0,3	32	735	4,4
bergeijk	6	1107	0,5	10	471	2,1
bergen (l)	3	760	0,4	10	419	2,4
bergen (nh)	3	1811	0,2	15	525	2,9
bergen op zoom	17	3718	0,5	81	1465	5,5
berkelland	3	2587	0,1	33	1237	2,7
bernheze	6	2038	0,3	23	786	2,9
best	7	1937	0,4	38	704	5,4

³⁵ Bron: DUO - schooljaar 2014/2015

Gemeente	VSV-ers in het vo	vo-leerlingen	% vsv-ers in het vo NL: 0,5%	VSV-ers in het mbo	mbo-leerlingen	% vsv-ers in het mbo NL: 5%
beuningen	4	1682	0,2	15	575	2,6
beverwijk	17	2161	0,8	60	925	6,5
binnenmaas	3	1572	0,2	17	599	2,8
bladel	5	1186	0,4	12	504	2,4
blaricum	3	682	0,4	2	100	2
bloemendaal	6	1889	0,3	16	237	6,8
bodegraven-reeuwijk	5	2186	0,2	34	833	4,1
boekel	2	685	0,3	11	362	3
borger-odoorn	5	1551	0,3	21	746	2,8
borne	3	1364	0,2	12	524	2,3
borsele	9	1493	0,6	19	623	3
boxmeer	4	1773	0,2	18	781	2,3
boxtel	9	1703	0,5	36	672	5,4
breda	46	9729	0,5	233	3427	6,8
brielle	2	928	0,2	24	420	5,7
bronckhorst	2	2343	0,1	19	987	1,9
brummen	8	1251	0,6	14	581	2,4
brunssum	3	1371	0,2	37	628	5,9
bunnik	3	975	0,3	6	233	2,6
bunschoten	5	1309	0,4	23	567	4,1
buren	5	1717	0,3	26	652	4
capelle aan den ijssel	23	3477	0,7	111	1505	7,4
castricum	11	2391	0,5	35	708	4,9
coevorden	6	2229	0,3	25	895	2,8
cranendonck	10	952	1,1	11	427	2,6
cromstrijen	3	772	0,4	7	296	2,4
cuijk	7	1543	0,5	31	647	4,8
culemborg	5	1881	0,3	36	663	5,4
dalfsen	2	1830	0,1	19	847	2,2
dantumadiel	0	1125	0	10	593	1,7
de bilt	11	2943	0,4	22	625	3,5
de fryske marren	7	3186	0,2	37	1500	2,5
de marne	1	563	0,2	11	263	4,2
de ronde venen	7	2942	0,2	31	839	3,7
de wolden	5	1569	0,3	13	705	1,8
delft	32	4095	0,8	95	1438	6,6
delfzijl	7	1343	0,5	24	719	3,3
den helder	10	2853	0,4	60	1476	4,1
deurne	7	1815	0,4	24	995	2,4
deventer	23	5598	0,4	135	2405	5,6
diemen	5	1399	0,4	23	450	5,1
dinkelland	0	1788	0	6	848	0,7
doesburg	1	711	0,1	21	338	6,2
doetinchem	9	3369	0,3	61	1345	4,5
dongen	6	1601	0,4	23	660	3,5
dongeradeel	1	1402	0,1	12	713	1,7

Gemeente	VSV-ers in het vo	vo- leerlingen	% vsv-ers in het vo	VSV-ers in het mbo	mbo- leerlingen	% vsv-ers in het mbo
			NL: 0,5%			NL: 5%
dordrecht	31	6553	0,5	222	3034	7,3
drechterland	5	1301	0,4	11	508	2,2
drimmelen	3	1539	0,2	23	696	3,3
dronten	8	2540	0,3	47	1227	3,8
druten	3	1292	0,2	9	457	2
duiven	9	1968	0,5	32	752	4,3
echt-susteren	11	1415	0,8	20	581	3,4
edam-volendam	16	2356	0,7	34	767	4,4
ede	32	7038	0,5	115	2767	4,2
eemnes	0	657	0	8	209	3,8
eemmond	1	930	0,1	11	488	2,3
eersel	5	1060	0,5	17	501	3,4
eijsden-margraten	3	1469	0,2	12	537	2,2
eindhoven	93	10240	0,9	263	3674	7,2
elburg	1	1446	0,1	20	654	3,1
emmen	32	6247	0,5	120	2960	4,1
enkhuizen	3	982	0,3	31	415	7,5
enschede	29	7912	0,4	240	3710	6,5
epe	1	1975	0,1	31	790	3,9
ermelo	5	1525	0,3	26	696	3,7
etten-leur	5	2338	0,2	57	943	6
ferwerderadiel	2	539	0,4	6	248	2,4
franekeradeel	3	1282	0,2	15	566	2,7
geertruidenberg	4	1140	0,4	27	545	5
geldermalsen	5	1898	0,3	28	660	4,2
geldrop-mierlo	12	2289	0,5	45	825	5,5
gemert-bakel	7	1588	0,4	23	790	2,9
genneep	0	945	0	18	445	4
giessenlanden	4	1043	0,4	13	381	3,4
gilze en rijen	5	1557	0,3	32	665	4,8
goeree-overflakkee	10	2944	0,3	48	1292	3,7
goes	10	2172	0,5	44	835	5,3
goirle	5	1354	0,4	22	442	5
gooise meren	14	4152	0,3	40	716	5,6
gorinchem	6	2182	0,3	39	807	4,8
gouda	17	4291	0,4	103	1552	6,6
grave	7	763	0,9	12	301	4
groningen	32	7313	0,4	205	3480	5,9
grootegast	1	775	0,1	7	424	1,7
gulpen-wittem	3	717	0,4	4	260	1,5
haaksbergen	2	1537	0,1	24	683	3,5
haaren	5	916	0,5	7	345	2
haarlem	40	7952	0,5	185	2451	7,5
haarlemmerliede en spaarwoude	5	394	1,3	4	142	2,8
haarlemmermeer	55	9776	0,6	166	3012	5,5
halderberge	10	1641	0,6	23	632	3,6

Gemeente	VSV-ers in het vo	vo- leerlingen	% vsv-ers in het vo NL: 0,5%	VSV-ers in het mbo	mbo- leerlingen	% vsv-ers in het mbo NL: 5%
hardenberg	10	3875	0,3	48	2018	2,4
harderwijk	7	2780	0,3	52	1175	4,4
hardinxveld-giessendam	3	1130	0,3	14	568	2,5
haren	3	1319	0,2	8	298	2,7
harlingen	3	987	0,3	22	479	4,6
hattem	4	777	0,5	18	275	6,5
heemskerk	10	2266	0,4	50	980	5,1
heemstede	9	1798	0,5	13	295	4,4
heerde	2	1125	0,2	16	461	3,5
heerenveen	6	3049	0,2	41	1454	2,8
heerhugowaard	9	3402	0,3	71	1281	5,5
heerlen	20	3816	0,5	137	1883	7,3
heeze-leende	6	908	0,7	7	340	2,1
heiloo	4	1554	0,3	7	369	1,9
hellendoorn	3	2142	0,1	16	972	1,6
hellevoetsluis	6	2077	0,3	71	1037	6,8
helmond	27	5257	0,5	129	2060	6,3
hendrik-ido-ambacht	2	1839	0,1	24	683	3,5
hengelo (o)	14	4723	0,3	88	2009	4,4
het bildt	4	606	0,7	7	355	2
heumen	0	1275	0	12	335	3,6
heusden	9	2611	0,3	36	1101	3,3
hillegom	10	1186	0,8	18	373	4,8
hilvarenbeek	0	996	0	8	408	2
hilversum	32	4812	0,7	80	1377	5,8
hof van twente	6	2126	0,3	30	954	3,1
hollands kroon	12	3084	0,4	45	1344	3,3
hoogeveen	13	3183	0,4	70	1534	4,6
hoogezand-sappemeer	2	1854	0,1	43	955	4,5
hoorn	20	4246	0,5	111	1708	6,5
horst aan de maas	12	2653	0,5	21	1106	1,9
houten	11	3494	0,3	41	923	4,4
huizen	19	2537	0,7	37	791	4,7
hulst	8	1403	0,6	19	507	3,7
ijsselstein	10	2453	0,4	41	738	5,6
kaag en braassem	3	1654	0,2	27	562	4,8
kampen	11	3231	0,3	54	1398	3,9
kapelle	1	864	0,1	9	295	3,1
katwijk	23	3721	0,6	80	1731	4,6
kerkrade	11	1805	0,6	58	915	6,3
koggenland	1	1536	0,1	15	613	2,4
kollumerland en nieuwkruisland	3	745	0,4	12	389	3,1
korendijk	0	675	0	11	275	4
krimpen aan den ijssel	12	1815	0,7	24	676	3,6
krimpenerwaard	21	3489	0,6	53	1404	3,8
laarbeek	4	1315	0,3	14	521	2,7

Gemeente	VSV-ers in het vo	vo- leerlingen	% vsv-ers in het vo	VSV-ers in het mbo	mbo- leerlingen	% vsv-ers in het mbo
			NL: 0,5%			NL: 5%
landerd	8	981	0,8	10	471	2,1
landgraaf	6	1793	0,3	51	819	6,2
landmeer	3	701	0,4	11	192	5,7
langedijk	3	1908	0,2	19	703	2,7
lansingerland	16	4065	0,4	59	1209	4,9
laren	1	688	0,1	2	99	2
leek	1	1232	0,1	13	524	2,5
leerdam	4	1298	0,3	36	595	6,1
leeuwarden	12	5115	0,2	154	2934	5,2
leeuwarderadeel	1	606	0,2	8	350	2,3
leiden	38	5486	0,7	169	1592	10,6
leiderdorp	8	1699	0,5	35	491	7,1
leidschendam-voorburg	19	3569	0,5	77	1012	7,6
lelystad	29	4310	0,7	126	1977	6,4
leudal	13	2030	0,6	21	840	2,5
leusden	4	1886	0,2	29	603	4,8
lingewaal	3	729	0,4	15	281	5,3
lingewaard	6	3058	0,2	33	1024	3,2
lisse	6	1296	0,5	16	488	3,3
littenseradiel	0	777	0	8	350	2,3
lochem	6	2117	0,3	28	684	4,1
loon op zand	2	1351	0,1	24	539	4,5
lopik	1	1082	0,1	20	420	4,8
loppersum	0	612	0	6	272	2,2
losser	1	1295	0,1	13	603	2,2
maasdriel	10	1467	0,7	19	564	3,4
maasgouw	3	1264	0,2	17	477	3,6
maassluis	4	1663	0,2	41	780	5,3
maastricht	29	4520	0,6	135	1613	8,4
marum	1	654	0,2	7	362	1,9
medemblik	3	2726	0,1	33	1060	3,1
meerssen	3	1063	0,3	19	359	5,3
menameradiel	0	868	0	18	425	4,2
menterwolde	3	649	0,5	14	366	3,8
meppel	8	2042	0,4	46	722	6,4
middelburg	15	2889	0,5	61	1004	6,1
midden-delfland	6	1353	0,4	10	408	2,5
midden-drenthe	2	2087	0,1	37	998	3,7
mill en sint hubert	3	666	0,5	11	319	3,4
moerdijk	10	2185	0,5	33	881	3,7
molenwaard	9	2132	0,4	29	978	3
montferland	5	2111	0,2	35	913	3,8
montfoort	0	910	0	8	365	2,2
mook en middelaar	4	547	0,7	4	142	2,8
neder-betuwe	9	1575	0,6	31	722	4,3
nederweert	1	893	0,1	12	456	2,6

Gemeente	VSV-ers in het vo	vo- leerlingen	% vsv-ers in het vo	VSV-ers in het mbo	mbo- leerlingen	% vsv-ers in het mbo
			NL: 0,5%			NL: 5%
neerijnen	0	806	0	10	324	3,1
nieuwegein	13	3275	0,4	79	1195	6,6
nieuwkoop	3	1691	0,2	24	699	3,4
nijkerk	7	2586	0,3	43	1074	4
nijmegen	53	7829	0,7	173	2517	6,9
nissewaard	19	4414	0,4	131	2296	5,7
noord-beveland	3	369	0,8	5	151	3,3
noordenveld	3	1927	0,2	25	733	3,4
noordoostpolder	21	3080	0,7	52	1386	3,8
noordwijk	5	1380	0,4	24	443	5,4
noordwijkerhout	6	1061	0,6	15	319	4,7
nuenen, gerwen en nederwetten	5	1490	0,3	17	436	3,9
nunspeet	7	1702	0,4	19	793	2,4
nuth	4	761	0,5	12	318	3,8
oegstgeest	7	1634	0,4	14	229	6,1
oirschot	3	1144	0,3	8	531	1,5
oisterwijk	7	1532	0,5	21	596	3,5
oldambt	9	1940	0,5	44	1083	4,1
oldebroek	5	1479	0,3	13	654	2
oldenzaal	8	1833	0,4	15	816	1,8
olst-wijhe	2	1150	0,2	15	520	2,9
ommen	2	1015	0,2	11	419	2,6
onderbanken	3	443	0,7	5	169	3
oost gelre	1	1833	0,1	29	937	3,1
oosterhout	18	3208	0,6	71	1205	5,9
ooststellingwerf	4	1601	0,2	24	646	3,7
oostzaan	4	621	0,6	8	198	4
opmeer	2	737	0,3	7	325	2,2
opsterland	4	1944	0,2	27	919	2,9
oss	43	5358	0,8	101	2270	4,4
oud-beijerland	6	1640	0,4	24	554	4,3
oude ijsselstreek	8	2403	0,3	42	1146	3,7
ouder-amstel	5	906	0,6	12	167	7,2
oudewater	1	660	0,2	3	289	1
overbetuwe	10	3360	0,3	37	1013	3,7
papendrecht	4	1932	0,2	45	787	5,7
peel en maas	10	2482	0,4	28	1027	2,7
pekela	6	643	0,9	28	413	6,8
pijnacker-nootdorp	12	3745	0,3	41	1112	3,7
purmerend	26	4495	0,6	103	2011	5,1
putten	2	1495	0,1	22	673	3,3
raalte	3	2240	0,1	20	1056	1,9
reimerswaal	8	1363	0,6	16	634	2,5
renkum	11	1811	0,6	31	477	6,5
renswoude	0	324	0	2	140	1,4
reusel-de mierden	3	647	0,5	9	306	2,9

Gemeente	VSV-ers in het vo	vo- leerlingen	% vsv-ers in het vo	VSV-ers in het mbo	mbo- leerlingen	% vsv-ers in het mbo
			NL: 0,5%			NL: 5%
rheden	7	2462	0,3	52	939	5,5
rhenen	5	1184	0,4	18	453	4
ridderkerk	8	2236	0,4	55	1105	5
rijnwaarden	0	623	0	12	308	3,9
rijssen-holten	11	2526	0,4	27	1200	2,2
rijswijk	11	1968	0,6	39	626	6,2
roerdalen	5	1063	0,5	12	402	3
roermond	19	2844	0,7	74	1188	6,2
roosendaal	22	4198	0,5	113	1659	6,8
rotterdam	198	28459	0,7	1169	15159	7,7
rozendaal	0	125	0	0	16	0
rucphen	3	1081	0,3	27	483	5,6
schagen	13	2785	0,5	39	1248	3,1
scherpenzeel	0	649	0	8	293	2,7
schiedam	17	3927	0,4	129	1830	7
schiemonnikoog	0	54	0	0	16	0
schijndel	9	1417	0,6	17	545	3,1
schinnen	3	709	0,4	17	257	6,6
schouwen-duiveland	8	1872	0,4	30	825	3,6
simpelveld	0	508	0	8	217	3,7
sint anthonis	2	828	0,2	11	358	3,1
sint-michielsgestel	8	1997	0,4	18	621	2,9
sint-oedenrode	3	1123	0,3	8	423	1,9
sittard-geleen	26	4717	0,6	112	1781	6,3
sliedrecht	4	1382	0,3	25	575	4,3
slochteren	4	1001	0,4	15	478	3,1
sluis	10	1064	0,9	21	418	5
smallingerland	15	3356	0,4	66	1653	4
soest	7	2930	0,2	49	901	5,4
someren	4	1103	0,4	21	506	4,2
son en breugel	1	1077	0,1	15	347	4,3
stadskanaal	10	1783	0,6	35	961	3,6
staphorst	2	1318	0,2	10	598	1,7
stede broec	5	1392	0,4	24	547	4,4
steenbergen	5	1237	0,4	32	583	5,5
steenwijkerland	16	2781	0,6	40	1170	3,4
stein	7	1168	0,6	24	400	6
stichtse vecht	14	3831	0,4	53	1228	4,3
strijen	0	532	0	5	252	2
súdwest fryslân	10	5425	0,2	65	2474	2,6
ten boer	0	539	0	3	222	1,4
terneuzen	11	2743	0,4	61	1251	4,9
terschelling	0	270	0	2	84	2,4
texel	4	940	0,4	8	332	2,4
teylingen	7	2551	0,3	39	685	5,7
tholen	7	1575	0,4	24	856	2,8

Gemeente	VSV-ers in het vo	vo-leerlingen	% vsv-ers in het vo	VSV-ers in het mbo	mbo-leerlingen	% vsv-ers in het mbo
			NL: 0,5%			NL: 5%
tiel	14	2693	0,5	47	998	4,7
tilburg	59	10754	0,5	323	4422	7,3
tubbergen	1	1571	0,1	12	705	1,7
twenterand	3	2094	0,1	28	1052	2,7
tynaarlo	9	2142	0,4	21	722	2,9
tytsjerksteradiel	9	1978	0,5	35	889	3,9
uden	7	2329	0,3	37	1077	3,4
uitgeest	3	897	0,3	20	394	5,1
uithoorn	14	1928	0,7	31	583	5,3
urk	3	1574	0,2	32	890	3,6
utrecht	65	14005	0,5	353	4593	7,7
utrechtse heuvelrug	13	3239	0,4	43	850	5,1
vaals	4	354	1,1	8	146	5,5
valkenburg aan de geul	0	800	0	16	301	5,3
valkenswaard	9	1622	0,6	19	675	2,8
veendam	8	1503	0,5	33	774	4,3
veenendaal	11	4129	0,3	65	1610	4
veere	3	1407	0,2	15	598	2,5
veghel	10	2351	0,4	28	947	3
veldhoven	8	2544	0,3	42	967	4,3
velsen	27	4331	0,6	89	1644	5,4
venlo	17	4989	0,3	146	2416	6
venray	13	2698	0,5	50	1197	4,2
vianen	5	1148	0,4	21	493	4,3
vlaardingen	22	3546	0,6	87	1661	5,2
vlagtwedde	3	772	0,4	8	445	1,8
vlieland	0	51	0	0	19	0
vlissingen	21	2065	1	43	1043	4,1
voerendaal	1	713	0,1	5	246	2
voorschoten	7	1568	0,4	22	352	6,2
voorst	0	1343	0	14	644	2,2
vught	4	1637	0,2	23	441	5,2
waalre	11	1109	1	17	259	6,6
waalwijk	16	2557	0,6	53	1036	5,1
waddinxveen	5	1544	0,3	25	644	3,9
wageningen	10	1791	0,6	28	381	7,3
wassenaar	9	1531	0,6	11	283	3,9
waterland	4	1034	0,4	16	309	5,2
weert	6	2415	0,2	42	1142	3,7
weesp	4	981	0,4	18	337	5,3
werkendam	3	1647	0,2	13	698	1,9
west maas en waal	2	1167	0,2	9	478	1,9
westerveld	6	1178	0,5	19	419	4,5
westervoort	0	833	0	23	390	5,9
westland	18	6228	0,3	70	2517	2,8
weststellingwerf	4	1485	0,3	18	723	2,5

Gemeente	VSV-ers in het vo	vo- leerlingen	% vsv-ers in het vo	VSV-ers in het mbo	mbo- leerlingen	% vsv-ers in het mbo
			NL: 0,5%			NL: 5%
westvoorne	3	800	0,4	9	316	2,8
wierden	3	1578	0,2	10	641	1,6
wijchen	10	2677	0,4	31	963	3,2
wijdemeren	3	1508	0,2	23	428	5,4
wijk bij duurstede	4	1580	0,3	33	588	5,6
winsum	1	941	0,1	12	364	3,3
winterswijk	3	1678	0,2	45	799	5,6
woensdrecht	5	1126	0,4	22	475	4,6
woerden	11	3433	0,3	44	1099	4
wormerland	4	1025	0,4	17	439	3,9
woudenberg	2	862	0,2	3	301	1
woudrichem	1	916	0,1	11	322	3,4
zaanstad	52	8544	0,6	198	3694	5,4
zaltbommel	10	1812	0,6	37	726	5,1
zandvoort	7	802	0,9	16	264	6,1
zederik	1	903	0,1	7	392	1,8
zeewolde	5	1767	0,3	24	563	4,3
zeist	12	3788	0,3	68	960	7,1
zevenaar	5	1775	0,3	35	718	4,9
zoetermeer	44	7106	0,6	192	2908	6,6
zoeterwoude	0	514	0	7	198	3,5
zuidhorn	2	1333	0,2	21	531	4
zuidplas	5	2717	0,2	38	964	3,9
zundert	4	1213	0,3	11	551	2
zutphen	7	2909	0,2	69	1040	6,6
zwartewaterland	2	1600	0,1	19	794	2,4
zwijndrecht	11	2325	0,5	63	1021	6,2
zwolle	22	6639	0,3	172	2878	6

Bijlage 6

Ondersteuningsinstrumenten gemeenten op basis van de Participatiewet

Loonkostensubsidie en vergoeding aanpassing werkplek

Gemeenten verstrekken aan werkgevers een loonkostensubsidie voor werknemers die niet in staat zijn om het wettelijk minimumloon te verdienen. Dit is vastgelegd in een verordening. Het doel van de subsidie is het mogelijk maken van het in dienst nemen van werknemers die minder arbeidsproductief zijn. Ondersteuningsinstrumenten Gemeenten op basis van de Participatiewet

Beschut werk

Beschut werk is voor mensen die alleen in een 'beschutte' omgeving onder aangepaste omstandigheden kunnen werken. Het gaat om mensen met een lichamelijke, verstandelijke of psychische beperking. Zij hebben meer begeleiding en aanpassing van hun werkplek nodig. Een gemeente regelt zelf hoe en in welke gevallen zij beschut werk aanbiedt. Dit beleid hebben gemeenten vastgelegd in een verordening. Als gemeenten mensen beschut werk willen aanbieden, dragen zij hen eerst voor aan het UWV voor een beoordeling. De gemeente bepaalt wie zij aan het UWV voordraagt. Daarna beoordeelt het UWV of iemand beschut werk nodig heeft.

Banenafpraak

De Rijksoverheid heeft bepaald dat er in 2016 125.000 banen zijn voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt, zoals kwetsbare jongeren. Geïnteresseerden kunnen zich laten opnemen in het doelgroepenregister. Dit register helpt werkgevers om enerzijds snel de juiste voorzieningen te treffen en anderzijds de juiste voorzieningen aan te vragen. De doelgroep voor de extra banen is:

- Mensen die onder de Participatiewet vallen en geen wettelijk minimumloon kunnen verdienen.
- Mensen met een Wsw-indicatie.
- Wajongers met arbeidsvermogen.
- Mensen met een Wet inschakeling werkzoekenden (Wiw-baan) en Besluit in- en doorstroombanen (ID-baan).

Sinds de invoering van de participatiewet krijgen jonggehandicapten die gedeeltelijk kunnen werken geen Wajong-uitkering meer. Voortaan hebben alleen jongeren zonder arbeidsvermogen recht op zo'n uitkering. Jongeren met arbeidsvermogen, van wie verwacht wordt dat zij niet in staat zijn het wettelijk minimumloon te verdienen, kunnen worden opgenomen in het doelgroepenregister van het UWV. Zij komen dan in aanmerking voor een baan via de banenafpraak. Gemeenten en UWV mogen vooruitlopend op verbeteringen in de participatiewet leerlingen uit het voortgezet speciaal onderwijs rechtstreeks opnemen in het doelgroepenregister. Zij moeten zich wel zelf bij het UWV melden voor de registratie. Leerlingen uit het praktijkonderwijs moeten wel door het UWV beoordeeld worden voordat ze opgenomen kunnen worden in het register.

Bijlage 7

Contactpersonen telefonische interviews

Regio	Functie
Alkmaar	RMC coördinator
Almere	Beleidsadviseur Onderwijs. Voortijdig Schoolverlaten & Sluitende Aanpak Jongeren
Amsterdam	Nazorg coördinator Street Pro
Amsterdam	(Trainee) Innovatie en Integraal Jeugdbeleid
Breda	Eigenaar Matchkracht
Den Bosch	Beleidsmedewerker, RMC coördinator
Emmen	Gebiedscoördinator Emmen Oost
Emmen	Beleidsmedewerker
Enschede	Adviseur aansluiting onderwijs – arbeidsmarkt
Ermelo/Landelijk	Locatieleider Beroepsopleidingen Bartimeus, REA College
Friesland Oost	RMC coördinator Friesland Oost
Groningen	Projectmanager Werk Pro
Haarlem	RMC en bijzondere trajecten
Haarlem	RMC coördinator Zuid-Kennemerland
Haarlem	Projectleider ATT/ronde tafel gesprekken. Raad en daad
Haarlem	Teamleider leerplicht
Haarlem	Teamleider leerplein Zuid-Kennemerland
Heemstede	Beleidsmedewerker sociaal domein gemeente Heemstede
Heemstede	Beleidsmedewerker
Rotterdam	Programmamanager risicojongeren, gemeente Rotterdam
's-Hertogenbosch	Regionaal Projectleider Kwetsbare jongeren
Vught	Jobhunter, projectleider participatie
Landelijk	Accountmanager bij het ministerie van OCW
Landelijk	Beleidsmedewerker Nidos
Landelijk	Beleidsadviseur PORaad en Lesco
Landelijk	Project Manager Boris bij Samenwerking Beroepsonderwijs Bedrijfsleven (SBB)
Landelijk	Projectleider Jeugd, bij het Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid (CCV)
Landelijk	Senior adviseur Sociaal Werk Nederland
Landelijk	Beleidsmedewerker Iederin

Deelnemers expertmeeting

Organisatie
OCW
Nidos
StreetPro
Graafschap college
Talent voor Amsterdam
Urban Act in A'dam ZO

Special Heroes
SPIOR in Rotterdam
Maatje op Maat (Landstede)
Raad en Daad
Gemeente Haarlem
MyWorkCoach, Stichting DOCK
Streetcorner Work

Bijlage 8

Kader telefonische interviews stakeholders

Belronde 1: Ontwikkelingen en initiatieven

Geïnterviewden: medewerkers RMC/gemeenten.

Het Nederlands Jeugdinstituut (Nji) is door het Oranje Fonds benaderd om een inventarisatie te doen naar initiatieven rondom ondersteuning van kwetsbare jongeren (16-27 jaar), in relatie tot toeleiding naar scholing, de arbeidsmarkt en andere participatievormen. Dit omdat het Oranje Fonds zich aan het oriënteren is welke programma's rondom 'Kansen voor Jongeren' zij de komende jaren financieel kunnen en willen ondersteunen. Hoe die ondersteuning er uit zal gaan zien ligt nog niet vast en de afwegingskaders worden de komende tijd ontwikkeld. Het Nji is hiervoor bezig met een verkennend onderzoek naar o.a. goede voorbeelden en werkzame elementen en de mogelijk aanvullende waarde van het Oranje Fonds op dit gebied.

1. Wie zie jij als jongeren in kwetsbare posities? (definitie)
Welke doelgroep is volgens u het meest kwetsbaar?
2. Kunt u in het kort de belangrijkste ontwikkelingen vanuit uw perspectief schetsen op de ontwikkelingen in uw regio rondom de aanpak (ondersteuning) van jongeren in kwetsbare posities/arbeidstoeleiding van jongeren in kwetsbare posities?
3. Typering/situatie regio
  - Wat is uw (gemeente/RMC) specifieke rol in deze ontwikkelingen
  - Heeft u de doelgroep in beeld gebracht?
  - Met welk partners; hoe ziet de samenwerking eruit
  - Welke initiatieven rondom ondersteuning/arbeidstoeleiding van kwetsbare jongeren (16-27 jr.) heeft u (opnieuw) ingezet
  - Voor wie gebeurt nu veel en wat zijn eventuele blinde vlekken?
4. Werkzame elementen:
  - Wat zijn werkzame elementen in de ondersteuning/arbeidstoeleiding van kwetsbare jeugd van afgelopen jaren. En waar blijkt dat uit?
  - Welke (overheids-)maatregelen (onderwijs-gemeente/jeugd-arbeid) hebben bijgedragen aan het resultaat.
5. Welke (beleids)plannen zijn er in jullie regio mbt aanpak/arbeidstoeleiding kwetsbare jongeren?
6. In hoeverre is vsv en het behalen van een startkwalificatie nog altijd een belangrijke doelstelling als het gaat om het creëren van kansen voor jongeren?
7. Wat is nodig:
  - Wat valt er nog te doen?
  - Wat zou u het Oranje Fonds, vanuit haar doelstelling, adviseren om op in te zetten?
  - Welke jongeren (doelgroep en/of problematiek) heeft volgens jullie de meest urgente aandacht nodig? Suggesties?
  - Lopen er bij jullie interessante pilots?
8. Meer in het algemeen: Het Oranje Fonds zal in het nieuwe programma Kansen voor Jongeren II ongeveer 15 tot 20 sociale initiatieven voor een aantal jaren ondersteunen. Hoe die ondersteuning er uit zal gaan zien ligt nog niet vast. Deels is dat een flinke financiële impuls zodat een initiatief kan groeien in bereik, kwaliteit en capaciteit. Maar een ander deel is dat we ondersteunen in kennis, advies en bijvoorbeeld ook samenwerking stimuleren. Mocht je hier ook suggesties of ideeën voor hebben, dan horen we dat graag.

Belronde 2: Focus: Particuliere/vrijwillige initiatieven

Geïnterviewden: professionals met (enige) kennis over- en/of ervaring met vrijwillige initiatieven rondom ondersteuning jongeren in kwetsbare posities.

Het Nederlands Jeugdinstituut (Nji) is door het Oranje Fonds benaderd om een inventarisatie te doen naar initiatieven rondom ondersteuning van kwetsbare jongeren (16-27 jaar), in relatie tot toeleiding naar scholing, de arbeidsmarkt en andere participatievormen. Dit omdat het Oranje Fonds zich zijn zich aan het oriënteren is welke programma's rondom 'Kansen voor Jongeren' zij de komende jaren financieel kunnen en willen ondersteunen. Hoe die ondersteuning er uit zal gaan zien ligt nog niet vast en de afwegingskaders worden de komende tijd ontwikkeld. Het Nji is hiervoor bezig met een verkennend onderzoek naar o.a. goede voorbeelden en werkzame elementen en de mogelijk aanvullende waarde van het Oranje Fonds op dit gebied.

De afgelopen periode zijn er tal van maatregelen getroffen om de aansluiting van (kwetsbare) jongeren op de arbeidsmarkt te versterken: 100.000 banenplan, versterkte opdracht RMC, Jeugdwerkloosheidsaanpak, e.d. Het Oranje Fonds wil zicht krijgen op welke aanvullende waarde zij kan hebben op de genomen initiatieven.

1. Kunt u in het kort een omschrijving van de situatie in uw regio (typering) rondom de ondersteuning van jongeren in kwetsbare posities geven?
2. Is er een rol voor en een behoefte aan particulier initiatief op dit terrein, en zo ja welke?
3. Welke organisaties/samenwerkingsverbanden kunnen interessante aanknopingspunten zijn voor maatschappelijke/sociale initiatieven en het Oranje Fonds?
4. Welke vormen van vrijwillige inzet binnen het voortgezet- en middelbaar onderwijs staan te boek als effectief, succesvol, of veelbelovend en waaruit blijkt dat?
5. Welke vormen van vrijwillige inzet bij arbeidstoeleiding (leren/werken, incl. dagbesteding) staan te boek als effectief, succesvol, of veelbelovend en waaruit blijkt dit?
6. Meer in het algemeen: Het Oranje Fonds zal in het nieuwe programma Kansen voor Jongeren II ongeveer 15 tot 20 sociale initiatieven voor een aantal jaren ondersteunen. Hoe die ondersteuning er uit zal gaan zien ligt nog niet vast. Deels is dat een flinke financiële impuls zodat een initiatief kan groeien in bereik, kwaliteit en capaciteit. Maar een ander deel is dat we ondersteunen in kennis, advies en bijvoorbeeld ook samenwerking stimuleren. Mocht je hier ook suggesties of ideeën voor hebben, dan horen we dat graag.

Bijlage 9

Gouden tips uit de expertmeeting

Bij aanvang van de expertmeeting vroegen we de deelnemers: Wat is je belangrijkste tip voor het Oranje Fonds voor een nieuw programma? Hieronder vindt u de reacties op een rijtje.

Probeer achter het **waarom** van het gedrag van de jongere te komen (intercultureel werken).

Zelf certificeren, i.s.m. mbo's

Betrek families! (betrokkenheid ouders, broers, zussen en andere familieleden).

N.b. zorg om binding met samenleving (polarisatie, identiteit).

---

2 sporen programma:

- Kracht van jongeren
  - Kracht van lokale leercontexten + instrumentarium
-

Ik heb zorgen over verharding in de maatschappij. Docenten vinden het lastig om dit in de klas aan te kaarten.

Docenten zouden hierin ondersteund moeten worden (coach).

Eigenaarschap

Doelgroep – bedrijfsleven

- Neem als uitgangspunt: jongere voorbereiden/klaarstomen voor een duurzame plek in de maatschappij. Dan kan via een startkwalificatie zijn, maar voor veel jongeren ook via een andere route: werk.
  - Ga op de vindplaats van de jongere zitten: school, maar ook iets als jongerenloket, leerwerkplein.
-

Steun initiatieven/programma's die:

- Vanuit de eigen doelen van jongeren kijken
- Autonomie/zelfregie versterken
- Met een integrale aanpak

Versterken onderlinge samenhang van wat er is.

Vereist:

- Versterken samenhang
  - Deskundigheid (elkaar kennen, vinden en verstaan).
-

Initiatieven van een regelvrije ruimte, waarin scholen, overheden en bedrijven gezamenlijk een maatwerktraject kunnen vormgeven. Gericht op maatschappelijke participatie in een combinatie van leren en werken.

- Unieke jongere
  - Flexibel
  - Bedrijven
  - Ontheiligen startkwalificatie
  - Verhouding docenten
  - Omgeving kwetsbaar
  - Weerbaarheid
  - Contact houden
  - Nooit opgeven
  - Band ontwikkelen
  - Inzetten op reguliere dagbesteding
-

Werk op maat. Elke jongere heeft wat anders nodig.

- Buddy's op maat
  - Die rolmodel kunnen zijn
  - Breed: overstap, alle leefgebieden
  - Intensiteit op maat
  - Al in vo, vso, mbo betrekken
  - Buddy's worden gecoacht
-
- Ga de relatie aan
  - Wees 'de langste adem' in de keten
  - Start met de aanpak en het geld komt er aan/volgt
-

-
- Preventie
-

Ter afsluiting van de expertmeeting vroegen we de deelnemers om een gouden advies: Welk 'gouden advies' wil je het Oranje Fonds meegeven aan de hand van wat we hebben besproken tijdens deze expertmeeting? Onderstaand een overzicht van de reacties:

Formuleer een programma gericht op sociaal economische participatie van jongeren t/m 27 jaar. Geef het instrumentarium waarlangs het resultaat bereikt moet worden vrij, maar vraag naar kenmerken van het instrumentarium dat wordt ingezet en waarom het tot resultaat gaat leiden.

- Bedrijfsleven nauw betrekken
  - Maatwerk: betrek/vraag aan de doelgroep.
-

Jongeren

- Meedoen & betekenis. Skills en kennis nodig

Structuur

- Lokaal organiseren eigenaarschap
-

Stimuleer onverwachte samenwerkingsverbanden

Context

Belanghebbenden

Innovatieve leergang

Waarbij alle speciale partijen de ruimte krijgen

Publiek/private samenwerken

- Om effecten/resultaten bij jongeren de meest duurzame, meest succesvolste impact te halen > richten op wat jongere doelgroep (vanaf bijv. 12 of 16 jaar).
  - Focus op wat wél, en successen
  - Oranje Fonds projecten zouden kunnen zorgen voor meer overzicht bij alle projecten die in een regio zijn. Toegevoegde waarde kan zitten in het verbinden van bestaand aanpakken, combineren t.b.v. maatwerk voor complexe doelgroep.
  - Voorbereiden op werk is ook heel waardevol.
-

Geef ruimte voor en stimuleer onverwachte verbindingen (waardoor diverse doelgroepen en partners betrokken + maatwerk).

- Preventief werken
  - Jonge jongeren voorbereiden op de arbeidsmarkt (zowel sollicitatie- als werknemersvaardigheden)
  - Gericht op mindset verandering van de jongeren (straatcultuur, status)
-

Werkgevers intensief betrekken bij de vraag hoe gaan we jongeren helpen

---

Niet alles van te voren afbakenen!

Het vinden van de jongeren, maar belangrijker misschien dat de jongeren hulp vinden.

Zichtbaarheid in

Netwerk voor de jongeren in de relatie

---

1. Doelgroep afbakenen
  2. Continuïteit
  3. Lange termijn in acht nemen bij moeilijke doelgroep
    - Bekostiging
-

Doel sociaal economische participatie met impact op veel jongeren met lokale coalities die jongeren faciliteren.

Bijlage 10

Literatuur

- Handreiking interventies kwetsbare jongeren (Research voor Beleid & Het Nederlands Jeugdinstituut, 2011)
- Van onderwijs naar arbeidsmarkt (van der Woude, 2012)
- Regionale samenwerking in goede banen (ECBO, 2013)
- Arbeidsparticipatie jongeren met licht verstandelijke beperkingen (Ecorys, 2014)
- Arbeidstoeleiding kwetsbare jeugd (Nederlands Jeugdinstituut, 2014)
- Arbeidstoeleiding kwetsbare jongeren. Passend werk voor alle jongeren (Nederlands Jeugdinstituut, 2017)
- Zonder netwerk gooi je de leerling over de schutting in de hoop dat hij wordt opgepakt (Regioplan, 2015)
- Ondersteuning jongeren bij leren en werken. Een handreiking voor de regio (Oberon, De Beleidsonderzoekers, 2017)
- Houd ze er bij, voorkom uitsluiting van jongeren (Sociaal Werk Nederland, 2017)
- De rotonde van Hamed. Maatwerk voor mensen met meerdere problemen (Nicis Institute, 2008)
- Van school naar werk: Naar een andere benadering (KBA Nijmegen, Oberon, Zunderdorp, VNG, 2017)
- Meer kansen voor jongeren. Een impressie van het programma Kansen voor Jongeren van het Oranje Fonds (Kohnstamm Instituut, n.d.)
- Kansen voor jongeren. Evaluatie van het programma van het Oranje Fonds (Kohnstamm Instituut, 2017)
- Onderwijs Op Maat. Een tussenevaluatie van het proefveld Groningen (Dutch Research Institute For Transitions, 2017)
- Skills Strategy Diagnoserapport Samenvatting Nederland (OECD, 2017)
- Vrijwillige ondersteuning van jongeren zonder startkwalificatie. Een literatuuronderzoek naar effectieve methodieken en praktijken (Verweij Jonker Instituut, 2011)
- Perspectief op de onderkant van de arbeidsmarkt (Sociaal Cultureel Planbureau, Centraal Planbureau, Ministerie van SZW, het RIVM, TNO en UWV, 2016)
- Met 18 ben je (niet) volwassen. Samenwerken voor de continuïteit van de ondersteuning voor 18 plussers en de rol van Werk en Inkomen daarin (Inspectie SZW, 2017)

